

BASEL III:N VAIKUTUKSET PANKKITOIMINTAAN

Tarkastelussa vakavaraisuus-, lisöpääoma- ja likviditeettivaatimukset

Liiketaloustiede, laskentatoimen ja rahoituksen pro gradu -tutkielma

Laatija:
Sini Vilppola

Ohjaajat:
KTT Kirsi-Mari Kallio
KTT Salla-Tuulia Siivonen

27.4.2015

Pori

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	8
1.1	Tutkielman tausta	8
1.2	Tutkielman tavoite.....	9
1.3	Tutkielman rajaukset	10
1.4	Tutkielman toteutus.....	11
1.4.1	Metodologiset valinnat.....	12
1.4.2	Haastattelumenetelmä ja haastateltavat	13
1.5	Tutkielman rakenne.....	16
2	BASEL III:N KEHITYS.....	18
2.1	Pankkitoiminnan sääntelyn perustat.....	18
2.2	Basel I.....	19
2.3	Basel II	21
2.4	Finanssikriisistä Basel III:een	23
2.5	Basel III:n implementointi	25
3	VAKAVARAISUUS-, LISÄPÄÄOMA- JA LIKVIDITEETTIVAATIMUKSET	27
3.1	Vakavaraisuusvaatimukset	27
3.1.1	Ydinpääoma	30
3.1.2	Ensisijainen lisäpääoma	30
3.1.3	Toissijainen pääoma.....	31
3.1.4	Riskipainotetut saamiset	32
3.1.5	Vähimmäisomavaraisuusvaatimus.....	36
3.2	Lisäpääomavaatimukset	38
3.2.1	Kiinteä lisäpääomavaatimus	41
3.2.2	Muuttuva lisäpääomavaatimus.....	41
3.2.3	Lisäpääomavaatimukset järjestelmän kannalta merkittävillä pankeille	43
3.2.4	Järjestelmäriskivaatimus	45
3.3	Likviditeettivaatimukset.....	45
3.3.1	Maksuvalmiusvaatimus.....	47
3.3.2	Pysyvän varainhankinnan vaatimus	48
4	ASiantuntijoiden näkemyksiä vakavaraisuus-, lisäpääoma- ja likviditeettivaatimusten vaikutuksista pankkitoimintaan.....	51
4.1	Basel III -uudistusten vaikutusten arviointi	51

4.2	Vakavaraisuusvaatimusten vaikutuksia pankkitoimintaan	53
4.2.1	Oman pääoman vaatimukset	55
4.2.2	Riskipainotetut saamiset	57
4.2.3	Vähimmäisomavaraisuusvaatimus	59
4.3	Lisöpääomavaatimusten vaikutuksia pankkitoimintaan	60
4.3.1	Kiinteä lisöpääomavaatimus	60
4.3.2	Muuttuva lisöpääomavaatimus	61
4.3.3	Lisöpääomavaatimukset merkittävillä pankeilla	63
4.3.4	Järjestelmäriskivaatimus	64
4.4	Likviditeettivaatimusten vaikutuksia pankkitoimintaan	66
4.4.1	Maksuvalmiusvaatimus	66
4.4.2	Pysyvän varainhankinnan vaatimus	68
4.5	Yhteenvedo asiantuntijahaastattelusta	69
5	YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	72
5.1	Yhteenvedo	72
5.2	Johtopäätökset	74
5.3	Tutkielman arviointi ja jatkotutkimusmahdollisuudet	79
	LÄHTEET	81

KUVIOT

Kuvio 1	Tutkielman rakenne	16
Kuvio 2	Pankkisääntelyrunko	25
Kuvio 3	EU:n vakavaraisuusasetus: omat varat ja sen lajit	28
Kuvio 4	Basel II ja Basel III -pääomavaatimusten vertailu	29
Kuvio 5	Lisöpääomavaatimukset	40
Kuvio 6	Pankin strateginen kolmio	54
Kuvio 7	Pankin päätöksenteko vakavaraisuuden tason asettamisessa	78

TAULUKOT

Taulukko 1	Basel II -pilarit.....	21
Taulukko 2	Basel II, yritysten riskipainot standardisoidun menetelmän mukaan	22
Taulukko 3	Finanssikriisin ongelmat ja niihin ratkaisuja.....	24
Taulukko 4	Basel III implementointi.....	26
Taulukko 5	Basel III riskipainot, saamiset yrityksiltä.....	33
Taulukko 6	Lisöpääomavaatimusten tavoitteet ja indikaattorit	39
Taulukko 7	Vakavaraisuus-, lisöpääoma- ja likviditeettivaatimukset, sekä niiden vaikutukset pankkien rahaprosessiin	75
Taulukko 8	Vakavaraisuus-, lisöpääoma- ja likviditeettivaatimusten vaikutuksia ja seurannaisvaikutuksia pankkitoimintaan.....	76

KAAVAT

Kaava 2–1	Basel I:n vakavaraisuuslaskenta, minimipääomavaade.....	19
Kaava 2–2	Basel II Pankin vakavaraisuussuhde	22
Kaava 3–1	Odotetun tappion määrä laskettuna IRB-menetelmällä.....	34
Kaava 3–2	Vähimmäisomavaraisuusvaatimus	37
Kaava 3–3	Maksuvalmiuden laskentakaava.....	47
Kaava 3–4	Pysyvän varainhankinnan vaatimus	49

LYHENTEET

AIRB	Sisäisen luottoluokitusmenetelmän edistyneempi menetelmä (engl. advanced internal rating-based approach)
AT1	Ensisijainen lisöpääoma (engl. additional going-concern capital)
Basel I	Baselin komitean ensimmäinen sääntelystandardisto
Basel II	Baselin komitean toinen sääntelystandardisto
Basel III	Baselin komitean kolmas sääntelystandardisto

BIS	Bank of International Settlements
BKT	Bruttokansantuote
CET1	Ydinpääoma (engl. common equity Tier 1)
EAD	Asiakkaan maksukyvyttömyyden määrä maksukyvyttömyyshetkellä (engl.exposure at default)
EKAs	Euroopan komission asetus
EKP	Euroopan keskuspankki
EKPAs	Euroopan keskuspankin asetus
EL	Luottoriskistä syntyvä odotettu tappion määrä (engl. expected loss)
EPNAs	Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus
EPNDir	Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi
EUVL	Euroopan Unionin virallinen lehti
FIRB	Sisäisen laskentamenetelmän perusmenetelmä (engl. foundation internal rating-based approach)
Fiva	Finanssivalvonta
G-SII	Maailmanlaajuisen rahoitusjärjestelmän kannalta merkittävillä pankeilla asetettava lisäpääomavaatimus (engl. global systemically important institutions) (vrt. O-SII)
HE	Hallituksen lakiesitys eduskunnalle
IRB	Sisäinen laskentamenetelmä (engl. internal rating-based approach)
IRBA	Ks. IRB.
LCR	Maksuvalmiusvaatimus (engl. liquidity coverage ratio)
LGD	Asiakkaan maksukyvyttömyydestä odotettava tappio-osuus (engl. lost given default)
LLL	Laki luottolaitostoiminnasta (610/2014)
NSFR	Pysyvän varainhankinnan vaatimus (engl. net stable funding ratio)
O-SII	Muille merkittävillä pankeilla asetettava lisäpääomavaatimus (engl.other systemically important institutions) (vrt. G-SII)
PD	Maksukyvyttömyyden todennäköisyys (engl. probability of default)
Tier 1	Ks. T1
Tier 2	Ks. T2
T1	Ensisijainen pääoma (engl. going-concern capital, Tier 1 tai T1)
T2	Toissijainen pääoma (engl. gone-concern capital, Tier 2 tai T2)
VaR	Value-at-Risk-menetelmä etenkin markkinariskin arvioimiseen
VVMAs	Valtiovarainministeriön asetus
YVM	Yhteinen valvontamekanismi (engl. single supervisory mechanism, SSM)

1 JOHDANTO

1.1 Tutkielman tausta

Hyvin toimivat pankit edistävät omalta osaltaan talouden kasvua, mutta vastaavasti huonosti toimiva pankkijärjestelmä haittaa talouskasvua tai saattaa aiheuttaa reaalityaloudelle kriisin (Allen & Carletti 2008). Yksi epävakautta aiheuttava tekijä on suhdannetilanteen monistaminen koko pankkijärjestelmään ja laajemmin talouteen (Euroopan komissio 2014a, 70). Tällainen suhdannetilanteen ei-toivottujen vaikutusten monistuminen tapahtui vuoden 2007–2008¹ finanssikriisin aikaan. Kyseessä oli maailmanlaajuisessa mittakaavassa hyvin merkittävä kriisi, joka aiheutti huomattavia kustannuksia Euroopan Unionin taloudelle ja sen kansalaisille. (ks. esim. Euroopan komissio 2014b.)

Pankit käyttäytyivät finanssikriisin aikaan suhdannemyötäisesti: ne muun muassa laajensivat nopeasti taseitaan ja hyödynsivät kriisiä edeltävää mahdollisuutta velkavivun käyttämiseen sijoituksissaan. Kun kriisi iski, pankkien varat vähenivät, koska varojen muuntaminen käteiseksi vaikeutui. Saadakseen rahaa markkinoilta pankkien oli laskettava arvopaperien hintoja, minkä seurauksena myös muut pankit joutuivat toimimaan vastaavasti. Likvidit varat vähenivät, ja osittain sen seurauksena pankeilta väheni myös luoton saanti. Tämä korosti haastavaa suhdannetilannetta entisestään. (ks. esim. Euroopan komissio 2014a, 70.)

Pankeille annettiin finanssipoliittista tukea kriisistä selviytymiseen, mutta sen ohella myös uudistettiin määrätietoisesti lainsäädäntöä, jonka tarkoituksena on ollut korjata sääntelyssä paljastuneet puutteet ja näin pienentää tulevien finanssikriisien todennäköisyyttä. Kyseinen lainsäädäntöpaketti, joka sisältää pääoma- ja likviditeettistandardeja, tunnetaan nimellä Basel III. (Euroopan komissio 2011, 1; Vauhkonen 2010, 22.)

Basel III -standardit perustuvat osittain aikaisempiin Basel I ja Basel II -standardeihin, mutta finanssikriisin aikana nämä aikaisemmat Baselin pankkivalvontakomitean (engl. Basel Committee on Banking Supervision) säännökset osoittautuivat riittämättömiksi. Aikaisempiin Basel -sopimuksiin nähden, Basel III vaatii huomattavasti tiukempia pääoman määrä- ja laatuvaatimuksia. Tämän lisäksi uusina vaatimuksina Basel III:ssa ovat mukana likviditeetti- ja lisäpääomavaatimukset. (BIS 2010b.)

Kiristyvät sääntelyvaatimukset ovat aiheuttaneet julkisuudessa merkittävästi keskustelua. Esimerkiksi Kauppalehdessä julkaistiin 2.10.2014 aukeaman mittainen

¹ Kriisin alusta ei voi sanoa tarkkaa päivämäärää. Tässä tutkielmassa kriisistä puhuttaessa tarkoitetaan noin vuonna 2007 alkanutta kriisiä, vaikka kriisin alku perustuu aikaisempaan käyttäytymiseen ja toisaalta jatkui pidempään kuin vuoteen 2008.

artikkeli otsikolla: ”Pankkisääntelyn hinta yli 100 miljardia”. Tähän artikkeliin Suomen Pankin osastopäällikkö Kimmo Virolainen esitti vastineen Kauppalehdessä 7.10.2014 otsikolla ”Pankkisääntelyn hyödyt ylittävät kustannukset”. Myös esimerkiksi pankkiiri Björn Wahlroos (2015) on kommentoinut pankkisääntelyyn seuraavasti:

”Jos huoneessa istuu kaksi ihmistä treidaamassa, takahuoneessa pitää olla 30 tyyppiä huolehtimassa sääntelyn vaatimista asioista”

Kyseiseen Wahlroosin kommenttiin viitaten, voidaan pohtia, mitkä ovat sääntelyn todelliset vaikutukset? Sääntelyä ja sen vaikutuksia on tutkittu jonkin verran, mutta hyvin pitkälle kvantitatiivisin tutkimusmenetelmin. Myös joitain artikkeleita on julkaistu siitä, mitä vaikutuksia sääntelyllä on eri tahoille. Lisäksi pankkien asiantuntijat ovat antaneet julkisuuteen omia näkemyksiään sääntelyn vaikutuksista. Seuraavassa Nordea Pankki Suomi Oyj:n maajohtajan Ari Kaperin (2013) kommentti:

”Ymmärrämme sääntelyn tarkoituksen, mutta haluamme tuoda esille myös seuraukset”

Tähän Kaperin (2013) näkemykseenkin liittyen, tässä tutkielmassa tarkastellaan sääntelyn vaikutuksia pankkitoimintaan. Seuraavassa luvussa tarkastellaan tutkielman tavoitteita.

1.2 Tutkielman tavoite

Tämä tutkielma perustuu pankkisääntelyn vaikutusten tarkasteluun. Tutkimuskysymys on seuraava: ”Miten Basel III:n mukaiset vakavaraisuus-, lisäpääoma- ja likviditeetti-vaatimukset vaikuttavat pankkitoimintaan”. Kyseiset Basel III:n vaatimukset on valittu tähän tutkielmaan niiden luonteen vuoksi: kyseisiä vaatimuksia yhdistää niiden pankin varallisuuteen kohdistuva luonne ja vahva sitoutuneisuus toisiinsa. Muut Basel III:n vaatimukset kohdentuvat enemmän markkinakuriin ja valvontaan viittaaviin sääntelyvaatimuksiin.

Tämän tutkielman teoriaosuudessa tarkastellaan ensin Basel III:n taustoja ja sen jälkeen kyseisiä vaatimuksia. Empiiriseen osioon on koottu näkemyksiä kyseisten vaatimusten vaikutuksista kolmen Suomessa toimivan pankkikonsernin sekä Suomen Pankin ja Finanssivalvonnan asiantuntijoita haastatteleamalla.

1.3 Tutkielman rajaukset

Basel III:n tausta perustuu merkittävästi finanssikriisiin, sekä sen esille tuomiin puutteisiin pankkien sääntelyssä. Kyseistä kriisiä ei kuitenkaan tässä tutkielmassa tarkastella syvällisesti, vaan havainnollistetaan pääpiirteittäin finanssikriisin osoittamat heikkoudet sääntelyjärjestelmässä, mitkä olivat perusteina Basel III:n syntymisessä.

Basel III:n vakavaraisuus-, lisäpääoma- ja likviditeettivaatimukset on implementoitu EU:n vakavaraisuusasetukseen (EPNAs (EU) 575/2013)² ja luottolaitosdirektiiviin (EPNDir 2013/36/EU)³. Jälkimmäisestä vaatimuksia on otettu Suomessa lakiin luottolaitostoiminnasta (LLL 610/2014). Myöhemmin viitattaessa edellä mainittuihin lainsäädäntöstandardeihin käytetään nimityksiä EU:n vakavaraisuusasetus, EU:n luottolaitosdirektiivi sekä Suomen luottolaitoslaki.

Huomioitavaa kuitenkin on, että kyseinen asetus ja -direktiivi poikkeavat hieman Basel III:n sisällöstä ja toisaalta kyseinen direktiivi ja Suomen luottolaitoslaki eivät myöskään täysin vastaa toisiaan. Tässä tutkielmassa pyritään havainnollistamaan vaikutuksia etenkin Suomessa toimivien pankkikonsernien näkökulmasta. Suomen osalta merkittävimpiä lainsäädännöllisiä näkökulmia ovat siten pakottavaa lainsäädäntöä oleva EU:n vakavaraisuusasetus sekä Suomen luottolaitoslaki.

Eräs tämän tutkielman kannalta merkittävä ero sekä Basel III:n, Suomen luottolaitoslain ja EU:n luottolaitosdirektiivin välillä on, että järjestelmäriskivaatimus on kirjattu näistä vain EU:n luottolaitosdirektiiviin. EU:n luottolaitosdirektiivissä esitetyt vaatimukset toimivat suosituksina kansallisille lainsäädännöille, minkä vuoksi tähän tutkielmaan on sisällytetty mukaan kyseinen vaatimus. Suomessa sen käyttöönotosta on käyty keskustelua jo vuonna 2012 (Valtiovarainministeriö 2012, 44), mutta Suomen lainsäädäntöön sitä ei ole kirjattu.

Lisäksi edelliseen järjestelmäriskivaatimukseen viitaten, on huomautettava, että muuttaman vaatimuksen kohdalla empiirisessä osiossa tarkastelunäkökulma kohdistuu enemmän mahdollisiin vaikutuksiin kuin todellisiin vaikutuksiin. Seuraavassa tarkastellaan lyhyesti kaikkia niitä vaatimuksia, joita tämä poikkeava näkökulma koskee ja todetaan samalla syy kunkin kohdalta tähän näkökulmaan.

Kuten aikaisemmin todettiin, järjestelmäriskivaatimusta ei ole implementoitu Suomen lainsäädäntöön, minkä vuoksi todellisia vaikutuksia ei ole mahdollista vielä nähdä.

² Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 575/2013 luottolaitosten ja sijoituspalveluyritysten vakavaraisuusvaatimuksista ja asetuksen (EU) N:o 648/2012 muuttamisesta. EUVL N:o L 176/1, 27.6.2013.

³ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2013/36/EU oikeudesta harjoittaa luottolaitostoimintaa ja luottolaitosten ja sijoituspalveluyritysten vakavaraisuusvalvonnasta, direktiivin 2002/87/EY muuttamisesta sekä direktiivien 2006/48/EY ja 2006/49/EY kumoamisesta. EUVL N:o L 176/338, 27.6.2013.

Muuttuva lisäpääomavaatimus on otettu Suomen lainsäädäntöön, mutta se päätettiin jättää vuoden 2015 alusta ottamatta käyttöön (Finanssivalvonta 2015a). Näiden lisäksi merkittävälle pankeille voidaan asettaa omia lisäpääomavaatimuksia, mutta kaikkia pankkeja, joita kyseiset vaatimukset koskevat ei ole vielä julkaistu (LLL 23:2). Lisäksi likviditeettivaatimusten osalta maksuvalmiusvaatimus otetaan käyttöön vuoden 2015 lokakuussa (EKAs (EU) 7232⁴, art. 38) ja pysyvä varainhankinnan vaatimus vuonna 2018 (EPNAs (EU) 575/2013, kohta 112). Vaikka näiden edellä lueteltujen vaatimusten osalta pyritään kuvaamaan enemmän niiden mahdollisia vaikutuksia, on empiirisessä osiossa tarkasteltu myös nykyisiä vaikutuksia siinä määrin, kun niitä tätä tutkielmaa varten tehdyissä haastatteluissa ilmeni. Haastatteluista on kuvattu tarkemmin alaluvussa 1.4.2.

Tässä tutkielmassa pyritään keskittymään olennaisiin vaikutuksiin, jotka ilmenivät tätä tutkielmaa varten tehdyissä haastatteluissa. On todettava, että vaikutuksia voi olla paljon muitakin kuin mitä tässä tutkielmassa esitetään. Viitaten Kiviniemen (2010, 73) näkemykseen, tällaiset edellä kuvatut rajaukset perustuvat aina tutkijan omaan intressiin ja siten valitut tarkastelunäkökulmat vaikuttavat myös aineiston keruuseen. Vaikka tässä tutkielmassa on pyritty objektiiviseen näkökulmaan, antavat jo nämä rajaukset viitteitä subjektiivisuudesta, sillä jokin vaikutus on voinut rajausten vuoksi jäädä tämän tutkielman ulkopuolelle.

1.4 Tutkielman toteutus

Tämä tutkielma on toteutettu syksyn 2014 ja kevään 2015 aikana. Syksyllä 2014 tutkielmaa varten kerättiin taustatietoa ja joulutammikuussa toteutettiin empiiristä osiota varten tehdyt haastattelut. Haastatteluiden avulla tarkastellaan Basel III:n vakavaraisuus-, lisäpääoma- ja likviditeettivaatimusten vaikutuksia pankkitoimintaan. Näkökulma tämän tutkielman osalta on laadullinen perustuen haastatteluiden pohjalta syvälliseen kyseisten sääntelyvaatimusten vaikutusten tarkasteluun. Tämä näkökulma haastattelun tavoitteeseen tarkoittaa, että tutkija on luonut ennen haastatteluista jo taustaoletuksen, että kyseisillä sääntelyvaatimuksilla on vaikutuksia pankkitoimintaan.

Pankkitoiminnan sääntelyvaatimuksiin kohdistuvat aikaisemmat tutkimukset perustuvat pääosin rahamääräisiin vaikutuksiin ja ovat pääsääntöisesti luonteeltaan määrällisiä. Sääntelyn osalta on olemassa myös laadullisia tutkimuksia, mutta niiden tarkoituksena on pääsääntöisesti kerätä pankkimaailmasta kokemuksia ja näkemyksiä sääntelyn

⁴ Euroopan komission delegoitu asetus asetuksen (EU) N:o 575/2013 täydentämisestä luottolaitosten maksuvalmiusvaatimuksen osalta.

kehittämistä varten. Usein nämä tutkimukset ovat myös toimeksiantotutkimuksia⁵, jolloin tutkimuksen näkökulma perustuu merkittävässä määrin kyseiseen toimeksiantoon. Aikaisemmat tutkimukset kohdistuvat pääsääntöisesti tiettyyn yksittäiseen sääntelyvaatimukseen ja kuvaavat sen vaikutuksia yksittäisessä maassa. Koska sääntelyä on paljon, vain osa näistä tutkimuksista kohdistuu nimenomaan Basel III:een ja sen osalta tässä tutkielmassa tarkasteltuihin vaatimuksiin. Suomenkielisiä ja Suomen näkökulmasta tehtyjä tutkimuksia pankkisääntelyn vaikutuksista on kokonaisuudessaan vähän⁶.

1.4.1 Metodologiset valinnat

Jo varhaisessa tutkimusvaiheessa tutkijan tulee ottaa kantaa näkökulmaan teoreettisen ja empiirisen tarkastelun välillä (Kasanen, Lukka & Siitonen 1991, 316). Tämän tutkielman teoria-osio perustuu aikaisempaan olemassa olevaan tietoon (vrt. Lukka 1986, 137). Teorian tarkoitus on havainnollistaa ilmiöiden yhteyksiä (vrt. Sutton & Staw 1995, 378). Sutton ja Staw (1995, 378) näkevät, että teoria on kuin tarina siitä, miksi asiat ja tapahtumat esiintyvät. Heidän näkemyksensä mukaan teoria korostaa syyseuraussuhdetta ja asioiden aikajärjestystä. Tämän tutkielman teoriaosio perustuu vahvasti olemassa oleviin kansainvälisiin- ja kansallisiin lainsäädäntöihin, niiden taustalla oleviin selvityksiin ja myös aikaisempiin tutkimuksiin.

Teoria osion lisäksi tutkielmassa on vahvasti mukana empiirinen osio, jonka merkitys tässä tutkielmassa on kaksinainen. Yleensä empiirisen osion tarkoitus on tuottaa uutta tietoa aistihavaintoihin perustuvan menetelmän avulla (Lukka 1986, 137). Tässä tutkielmassa empiirinen osio perustuu asiantuntijoiden käsityksiin ja näkemyksiin tutkimuskysymyksen aihepiiristä. Toinen empiirisen osion tarkoitus on tukea teoriaa (Merton 1949, 449). Tämän tutkielman empiirisen osion teemat käsittelevät samoja aiheita kuin teoriaosuudessa tuotiin ilmi, siten empiria ja teoria nivoutuvat vahvasti yhteen.

Toinen tärkeä asia, johon tutkijan tulee tutkimusta tehdessään ottaa kantaa, on näkökulma deskriptiivisyyden ja normatiivisuuden välillä. Deskriptiivinen näkökulma tarkoittaa perinteisiä tieteen tehtäviä, kuvausta, selittämistä ja ennustamista, kun taas normatiivinen näkökulma johtaa toimintaohjeiden tai -suositusten antamiseen. (Lukka 1986, 137.) Tämän tutkielman tarkoituksena ei ole antaa ohjeita, eikä suosituksia, vaan enemmänkin kuvailla ilmiötä, mistä johtuen tämän tutkielman näkökulma on enemmän deskriptiivinen (vrt. Lukka 1986, 138–144). Seuraavassa tarkastellaan tämän tutkielman empiiriseen osioon valittua haastattelumenetelmää ja haastateltavia.

⁵ Suuri osa näistä tutkimuksista ovat Bank of International Settlements:in teettämiä tutkimuksia.

⁶ Muutamia Pro Gradu -tutkielmia, kandidaatintutkielmia ja ammattikorkeakoulujen päättöitä on tehty etenkin Basel III:n implementointia koskien.

1.4.2 *Haastattelumenetelmä ja haastateltavat*

Haastattelu on yksi tieteellisen tiedonkeruun menetelmä, joka poikkeaa arkikielen jutustelusta. Haastattelu on siten ennalta suunniteltua tavoitepohjaista toimintaa, toisin kuin arkinen keskustelu. Haastattelun tavanomainen piirre on, että haastattelija toimii haastattelun toimeenpanijana ja ohjaajana. Haastattelussa pyrkimyksenä on saatavan tiedon luotettavuus. (Hirsjärvi & Hurme 1979, 38–39.) Tässä tutkielmassa termejä haastattelu ja haastatteleminen käytetään synonyymeinä (vrt. Hirsjärvi & Hurme 1979, 40).

Tätä tutkielmaa varten tehdyt haastattelut on toteutettu teemahaastatteluina vuosien 2014–2015 vaihteessa joulukuusta tammikuussa. Haastattelut olivat pituudeltaan 55 minuuttia hieman yli tunnin mittaisia. Kaikki haastattelut toteutettiin haastateltavien omissa toimipisteissään Helsingissä. Haastateltavina tässä tutkielmassa olivat asiantuntijat kolmesta Suomessa toimivasta pankkikonsernista, sekä Suomen Pankista ja Finanssivalvonnasta. Seuraavassa tarkastellaan ensin haastattelumenetelmää, ja sen jälkeen esitellään tarkemmin haastateltavat.

Haastattelut voidaan luokitella karkeasti strukturoituihin ja strukturoimattomiin. Strukturoidut haastattelut perustuvat samanlaisiin kysymyksiin, jotka kysytään eri ihmisiltä ja näin tieto on vertailtavissa. (Scapens 2004, 266–267.) Strukturoidun haastattelun osalta kyseessä on yleensä lomakehaastattelu (Hirsjärvi & Hurme 1979, 43; Tiittula & Ruusuvuori 2014, 11). Edelliseen nähden päinvastaisena menetelmänä strukturoimaton haastattelu sallii haastattelijan joustavasti jatkaa uudesta aiheesta ja ideasta kun ne nousevat esiin ja siten tutkia syntyviä linjoja (vrt. Scapens 2004, 266–267). Haastattelun luonne on hyvin avointa ja keskustelunomaista, jossa haastattelijan rooli ei ole yhtä vahvasti keskustelun kulkua johtava kuin strukturoidun haastattelun kohdalla (Hirsjärvi & Hurme 1979, 44–45).

Tämän tutkielman haastattelumenetelmä on edellisten menetelmien välimuoto. Puolistrukturoitu menetelmä antaa haastateltaville vapauden selittää ajatuksiaan ja näkemyksiään kiinnostavissa seikoissa. Samalla menetelmä mahdollistaa vastausten antamisen syvällisemmin (vrt. Horton, Macve & Struyven 2004, 340; Scapens 2004, 266–267; Hirsjärvi & Hurme 1979, 49) ja toisaalta haastateltava voi puhua aiheesta melko vapaasti (vrt. vrt. Hirsjärvi & Hurme 1979, 55).

Puolistrukturoituna menetelmänä tässä tutkielmassa käytettyyn teemahaastatteluun kuuluu, että tutkija ei luo tarkkoja kysymyksiä, vaan vain teema-alueuuttelun. Nämä teema-alueet ovat niitä alueita, joihin haastattelukysymykset kohdistuvat ja ne toimivat haastattelua ohjaavina kiintopisteinä. (Hirsjärvi & Hurme 1979, 55.)

Tämän tutkielman osalta kaikille haastateltaville lähetettiin etukäteen teema-alueet ja tavoite. Teema-alueina ovat Basel III:n vakavaraisuus-, lisäpääoma- ja likviditeettivaatimukset. Tutkijalla itsellään oli haastatteluissa mukana teema-alueisiin liittyviä tukikysymyksiä, joita hän hyödynsi haastattelun aikana. Haastattelun tavoitteena oli, että haas-

tateltavat arvioisivat kyseisten sääntelystandardien vaikutuksia pankkitoimintaan. Tämän tavoitteen esittäminen haastateltaville ohjasi osaltaan haastattelun linjaa.

Litteroidut eli kirjalliseen muotoon muutetut haastattelukertomukset osoittivat, että jokainen haastattelu sisältää joukon erityyppisiä asioita ja kysymyksiä (vrt. Hirsjärvi & Hurme 1979, 58). Nämä asiat on ryhmitelty tässä tutkielmassa alkuperäisten teemojen ja tutkimuskysymyksen mukaan. Eri vastaajien näkemyksiä ei kuitenkaan verrata tässä keskenään, vaan tarkoituksena on haastattelujen avulla näkemysten kokoaminen kyseisten sääntelyvaatimusten vaikutuksista pankkitoimintaan.

Kyseinen näkökulma tuo tähän tutkielmaan haasteita. Ensinnäkin tutkielmalla pyritään yleensä objektiivisuuteen, mutta tämän kaltainen pyynnöstä toteutettu haastateltavien antama arvio on aina subjektiivista. Vaikka tässä tutkielmassa ei verrata eri haastateltavien näkemyksiä, lisää luotettavuutta tarkastelu useamman henkilön näkemyksen kautta. (vrt. Robson 2001, 85–86, 148.)

Tutkielmaan empiirisen osion luotettavuutta parantaa myös tehtyjen haastattelujen nauhoitus. Hyesin ja Mattimoen (2004, 360–362) näkemyksen perusteella nauhoitus mahdollistaa sen, että haastateltava voi puhua melko vapaasti. Tässä tutkielmassa käydyt haastateltavien suorat lainaukset ovat muutamaa lausetta lukuun ottamatta kirjoitettu sen mukaisina kuin ne on haastatteluissa sanottu. Muutamaa lausetta muutettiin haastateltavien pyynnöstä, jotta niiden asiasisältö olisi yksiselitteisesti ymmärrettävissä ja asiayhteydessään oikein. On kuitenkin huomattava, että haastatteluista otetut suorat lainaukset muuntuvat aina hieman, sillä haastatteluissa elävyyttä antavat äänen sävyt jäävät kirjoitettaessa pois.

Bédardin ja Gerdonin (2004, 197) mukaan tällaiset haastattelut muodostavat vaikuttavan keinon kerätä tietoa. Hayes ja Mattimoe (2004, 384) korostavat, että haastattelut ovat muutakin kuin vain tekniikkaa. He (2004, 366) korostavat myös haastattelijan osaamista. Hayesin ja Mattimoen näkemyksen (2004, 366) mukaan haastateltavat puhuvat usein nopeasti vaikeasta asiasta ja olettavat haastattelijalla olevan paljon etukäteistietoa. Haastateltavan osaamiseen viitaten, on todettava, että tämän tutkielman tekijän etukäteistieto perustuu hänen aikaisempaan pankkityöhönsä, sekä etenkin syksyn 2014 aikana aiheeseen perehtymiseen. Haastateltaville kerrottiin, että haastattelijalla on opiskelevaa, ei aiheen osalta asiantuntijaa. Tästä johtuen haastateltavia pyydettiin puhumaan sellaisella kielellä, jota on haastattelijan osaamiseen nähden mahdollista ymmärtää.

Kuten todettiin, tätä tutkielmaa varten on haastateltu kolmen Suomessa toimivan pankkikonsernin, sekä Suomen Pankin ja Finanssivalvonnan asiantuntijoita. Kyseisten konsernien asiantuntijahaastatteluista ilmenee vahvasti pankkien näkökulma tähän tutkielmaan valittujen sääntelyvaatimusten vaikutuksista. Kyseisten pankkikonsernien haastateltavat ovat pääekonomisteja ja muita asiantuntijoita, jotka ovat työssään tekemisissä sääntelyasioiden kanssa. Kyseiset pankkikonsernit ja heidän haastateltavat ovat tässä tutkielmassa anonyymeinä, joten heihin viitataan empiirisessä osiossa kirjaimia ja

numeroita käyttäen. Anonyymiyden vuoksi pankkien valintamenetelmää tähän tutkielmaan ei esitetä.

Pankkeihin viitattaessa käytetään empiirisessä osiossa numeroita 1, 2 ja 3. Vastavasti haastateltaviin viitataan kirjaimilla A–F. Pankkikonsernin 1 haastateltavista käytetään nimiä Henkilö A, B ja C, pankkikonsernin 2 haastateltavasta käytetään vastaavasti nimeä Henkilö D ja pankkikonsernin 3 haastateltavista nimiä Henkilö E ja F. Pankissa 1 haastateltavat olivat läsnä yhtä aikaa, samoin kuin pankissa 3. Pankin 1 haastattelussa oli mukana myös väitöskirjatutkija, joka esitti näkemyksiään perustuen omaan tutkimustyöhönsä. Häneen viitataan anonyymiyden vuoksi jollain kirjaimella A–C.

Tästä anonyymiydestä tehdään tietyn asiayhteyden kohdalla poikkeus, sillä yksi näistä pankkikonsernien haastateltavista esiintyy määrättyssä asiayhteydessä omalla nimellään. Tämä johtuu siitä, että hän on aikaisemminkin ilmaissut tässä tutkielmassa ilmeväen asian julkisuuteen, jolloin viittaaminen kyseiseen asiaan kirjaimella paljastaisi hänen henkilöllisyyttä vastaavan kirjaimen sekä samalla pankkikonsernia vastaavan numeron.

Nimellä tässä tutkielmassa viitataan Nordea Pankki Suomi Oyj:n pääekonomisti Aki Kangasharjuun. Kangasharju on toiminut Nordea Pankki Suomi Oyj:n pääekonomistina vuodesta 2013 lähtien, mutta kyseisen työnsä ohella hän on myös Nordean tutkimusjohtaja. Aikaisemmin Kangasharju on muun muassa työskennellyt valtion taloudellisen tutkimuskeskuksessa ylijohtajana ja tutkimusprofessorina. (Nordea Pankki Suomi Oyj, 2013.)

Kangasharjun haastattelu toteutettiin Satamaradankadulla Helsingissä Nordea Pankki Suomi Oyj:n omassa toimipisteessä rauhallisessa tilassa. Haastattelu kesti noin tunnin verran. Haastattelun ajankohta ja kesto jätetään tässä tarkentamatta, jotta lähdeluettelossa ilmenevien tarkkojen haastatteluajankohtien ja kestojen mukaan ei ole mahdollista yhdistää käytettyä kirjainta kyseiseen henkilöön.

Yksi haastattelu toteutettiin myös Suomen Pankissa. Suomen Pankki toimii Suomessa keskuspankkina sekä kansallisena rahaviranomaisena, mutta se on myös Euroopan keskuspankkijärjestelmän ja eurojärjestelmän jäsen. Suomen Pankki on osallisena myös eurojärjestelmän rahapolitiikan valmistelussa. Lisäksi sen tehtäviin kuuluvat rahapoliittiset toimet Suomessa. (Suomen Pankki 2014b.) Suomen Pankin osalta haastattelussa mukana olivat Hanna Westman ja Jukka Vauhkonen, jotka haastatteluhetkellä toimivat vanhempina ekonomisteina vakauspolitiikkatoimistossa. Heidän työhönsä liittyy finanssiantelun kehityksen seuraaminen sekä kansainvälisellä, että kansallisella tasolla. Suomen Pankissa haastattelu toteutettiin 22.1.2015 klo 9:45–10:50. Haastattelussa olivat läsnä molemmat haastateltavat yhtä aikaa. Tässä tutkielmassa molempiin Suomen Pankin ekonomisteihin viitataan heidän omilla nimillään.

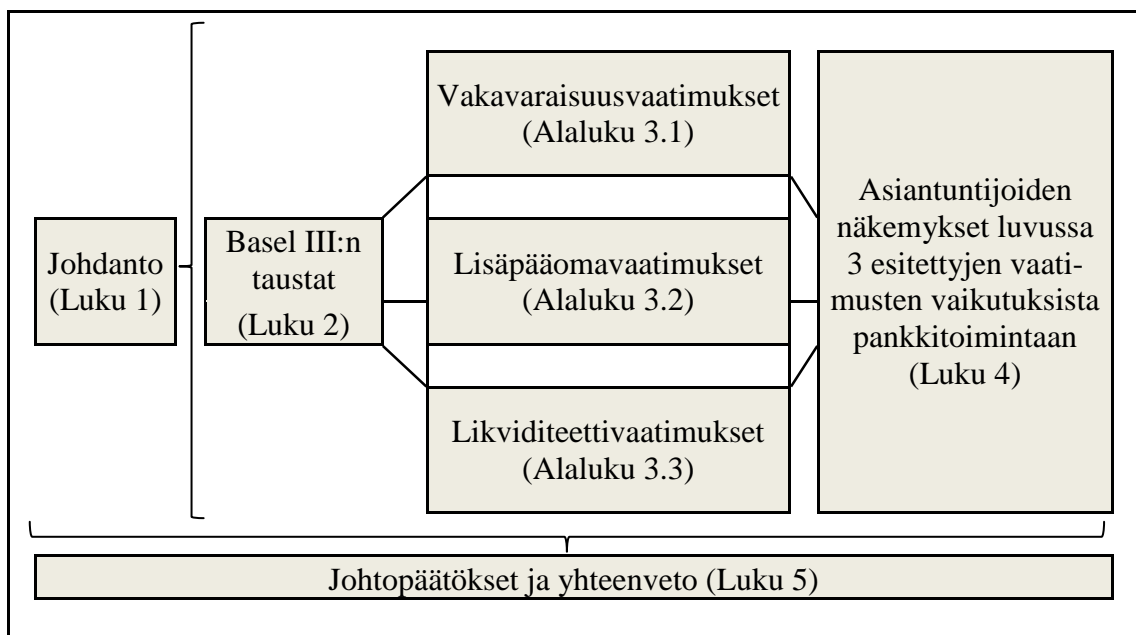
Finanssivalvonnasta haastattelussa oli mukana pääanalytikko Sampo Alhonsuo, jonka tehtäviin kuuluu finanssisektorin toimintaympäristön seuranta Finanssivalvonnan

tarpeisiin, mukaan lukien sääntelyn kysymykset. Hallinnollisesti Finanssivalvonta toimii hallinnollisesti Suomen Pankin yhteydessä. Päätöksenteossaan Finanssivalvonta on itsenäinen valvontaviranomainen, jonka valvottavia ovat muun muassa pankit, vakuutus- ja eläkeyhtiöt sekä sijoituspalveluyritykset. (Finanssivalvonta 2014c.) Suomen suurimmat pankit ovat kuitenkin siirtyneet Euroopan keskuspankin suoraan valvontaan (Finanssivalvonta 2015b).

1.5 Tutkielman rakenne

Tämän tutkielman rakenne perustuu hyvin perinteiseen rakenteeseen, jossa on johdanto-osio, teoria-osio, empiirinen osio ja yhteenveto. Johdantoluvussa kuvataan tämän tutkielman taustoja, tavoitteita ja rajauksia, tutkimusote ja tutkielman rakenne. Luvussa kaksi käsitellään Basel III:n kehitystä aikaisempien standardien ja finanssikriisin kautta. Luvussa kolme kuvataan kyseiseen sääntelystandardistoon kuuluvat vakavaraisuus-, lisäpääoma- ja likviditeettivaatimukset omin luvuin.

Edellä kuvatun luvun kolme järjestys toistuu hyvin samankaltaisena luvussa neljä. Luku neljä perustuu asiantuntijoiden näkemyksiin kyseisten sääntelyvaatimusten vaikutuksista pankkitoimintaan. Luvun neljä päätteeksi kootaan yhteen haastattelussa ilmenneet kyseisten sääntelyvaatimusten vaikutukset. Luku viisi sisältää yhteenvedon ja johtopäätökset. Tämä tutkielman rakenne ja lukujen yhteyksiä toisiinsa havainnollistetaan kuviossa 1.

Kuvio 1 Tutkielman rakenne

Luvun viisi johtopäätös- ja yhteenveto-osiossa tiivistetään ensin tutkielman keskeinen sisältö ja sen jälkeen havainnollistetaan tästä tutkielmasta tehtyjä johtopäätökset. Kyseisen luvun lopussa arvioidaan tätä tutkielmaa ja esitetään tästä tutkielmasta tai tämän tutkielman tekemisen aikana ilmenneitä jatkotutkimusehdotuksia.

Luvun viisi jälkeen seuraa luettelona tässä tutkielmassa käytetyt lähteet. Haastateltaviin viitatus lähteet löytyvät Suomen Pankin ja Finanssivalvonnan osalta haastateltavien nimien kohdalta ja pankkien haastateltaviin viitataan lähdeluettelossa nimillä ”Henkilö A-F”.

2 BASEL III:N KEHITYS

2.1 Pankkitoiminnan sääntelyn perustat

Pankit ovat suuria rahoituslaitoksia (Benston & Kaufman 1996, 688), joiden toimintaa on säännelty pitkään ja voimakkaasti. Kolmekymmentäluvulla sääntely kohdistui pankkien korkojen ja pääoman liikkeiden sääntelyyn, kun taas 1970–1980-luvulla näkökulma kohdistui turvaaviin ja ehkäiseviin säännöksiin. (Halme 1999, 74.) Noilta ajoilta pankkitoiminta on monipuolistunut erityisesti internetin ja kansainvälistymisen myötä, minkä vuoksi sääntelykehys on edelleen muuttunut voimakkaasti vielä 2000-luvullakin (vrt. esim. Kontkanen 2008, 12, 16, 26).

Nykyisellään pankkeihin kohdistuu aikaisempaa enemmän sekä kansallisia, että kansainvälisiä säännöksiä (ks. esim. Kontkanen 2008, 26). Nykyisen sääntelyn tarkoituksen yleinen lähtökohta on halu suojata tallettajia ja turvata pankkijärjestelmän vakautta (ks. esim. Jorion 2000, 53; Kontkanen 2008, 26). Pankkisääntelyn perustan Suomessa muodostaa laki luottolaitosten toiminnasta yhdessä Euroopan Unionista (EU) tulevien säännösten kanssa (Kontkanen 2008, 26). Sääntelystä ja valvonnasta Suomessa vastaa Finanssivalvonta (Finanssivalvonta 2014b ja 2014c).

Finanssivalvonta on oikeudellisesti itsenäinen valvontaviranomainen, vaikka se toimii hallinnollisesti Suomen Pankin yhteydessä (Kontkanen 2011, 37). Muutoksena tähän Finanssivalvonnan rooliin valvojana on tullut vuonna 2010 Eurooppa-neuvoston päätös siirtää suurien pankkien valvontavastuu⁷ Euroopan keskuspankille (EKP). Suomesta EKP:n valvontaan siirtyi tämän päätöksen johdosta marraskuussa vuonna 2014 Nordea Pankki Suomi Oyj, OP Ryhmä ja Danske Bank Oyj. (Finanssivalvonta 2015b.)

Suomessa pankkitoimintaa säätelee sekä kansallinen luottolaitoslaki, että EU:n vakavaraisuusasetus, luottolaitosdirektiivi ja muut viranomaisnormit (ks. esim. Finanssivalvonta 2014a, Kontkanen 2008, 26). Laki luottolaitostoiminnasta on alun perin säädetty vuonna 1993, mutta vakavaraisuusjärjestelmän uudistuksen vuoksi sitä muutettiin vuonna 2007, jolloin vanha laki kumottiin (Kontkanen 2011, 26). Uusin luottolaitoslaki (LLL 610/2014) on uuden EU-tasaisen sääntelystandardiston, Basel III:n, implementoinnin myötä hyväksytty vuonna 2014.

⁷ Kysymyksessä on yhteinen pankkivalvontamekanismi YVM (engl. single supervisory mechanism SSM) (Finanssivalvonta 2015b; Suomen Pankki 2014a).

2.2 Basel I

Baselin pankkivalvontakomitean ensimmäinen vakavaraisuussäännöstö on julkaistu vuonna 1988 (Euroopan komissio 2014a, 57; BIS 1988/1998). Basel I -nimellä tunnettu sääntelypaketti on koettu merkittävänä askeleena kohti vakavaraisuusvaatimusten ja -standardien kansainvälistä lähentymistä, koska se oli kaikkien aikojen ensimmäinen aidosti vakavaraisuutta koskeva sopimus (ks. esim. Euroopan komissio 2014a, 57; Jablbecki 2009, 35; Van Roy 2005, 27.) Basel I toimi kuin sääntelyn peruspohjana, sillä sen hyväksyi yli sata maata (Jorion 2000, 55; Euroopan komissio 2014a, 57).

Basel I -sopimuksen tavoitteena oli parantaa rahoitusjärjestelmän vakautta, sekä varmistaa kansainvälisesti⁸ tasavertaiset kilpailuolosuhteet. Toisaalta sillä pyrittiin myös luomaan yhteisiä sääntöjä finanssimarkkinoille. (Euroopan komissio 2014a, 57.) Jorionin (2000, 55) mukaan nämä tavoitteet oli tarkoitus saavuttaa vaatimalla pankeilta määrällistä vähimmäispääomaa ja luomalla kansainvälisesti tasapuoliset säännökset.

Basel I keskittyi vaatimaan vakavaraisuutta suhdelukuna, joka muodostui kolmesta elementistä: omasta pääomasta, riskipainotetuista varoista ja laskentakaavalle asetetusta vähimmäissuhdeluvusta, kahdeksan prosenttia. Riskipainotetuilla varoilla tarkoitetaan määrätyillä prosenttiluvulla kerrottuja varallisuuseriä, jolloin eri varallisuuserät huomioidaan niihin kohdistuvan riskin mukaan. Laskentakaavassa osoittajassa oleva luku sisältää lakisääteisen pääoman ja nimittäjä sisältää riskipainotetut varat. (Euroopan komissio 2014a, 57–58.) Kansallisella päätöksellä vaadittu vakavaraisuussuhde oli mahdollista kuitenkin asettaa suuremmaksikin (BIS 1988/1998, 13; Euroopan komissio 2014a, 57). Tätä Basel I:n vakavaraisuuslaskentatapaa havainnollistetaan kaavassa 2–1.

$$\text{Vakavaraisuusvaatimus} = \frac{\text{Oma pääoma}}{\text{Riskipainotetut varat}} \geq 8 \%$$

Kaava 2–1 Basel I:n vakavaraisuuslaskenta, minimipääomavaade (Euroopan komissio 2014a, 57)

Basel I -standardistossa pääomat jaettiin niiden laadun mukaan ensisijaisiksi pääomiksi (engl. the basic equity, Tier 1 tai T1) ja toissijaisiksi (engl. supplementary capital, Tier 2, tai T2) pääomiksi. Kaavassa 2–1 omalla pääomalla tarkoitetaan näiden molempien yhteenlaskettua summaa. Ensisijaiset varat sisälsivät muun muassa pankin liikkeelle laskemat kantaosakkeet, emissiovoitot, kertyneet voittovarot, kertyneet muut tulot

⁸ Kansainvälisesti tässä tarkoitetaan Japanin, Yhdysvaltojen, Euroopan ja muiden pankkien välillä.

ja varannot. Lisäksi mukaan kuuluivat tietyin edellytyksin kolmansien osapuolten hallussa olevat tai pankkien tytäryhtiöiden osakkeet. (Euroopan komissio 2014a, 57–58; BIS 1988/1998, liite 1.) Vastaavasti toissijaiset varat koostuivat pääosin pääomalainoista, hybrideistä-instrumenteista⁹ tai muista toissijaisista varoista¹⁰.

Vuonna 1996 Basel I -sopimukseen lisättiin vaatimus, että pankkien piti varata omaa pääomaa kattaakseen myös markkinariskien muutoksista aiheutuvat tappiot. Tämä pääoma luokiteltiin kolmannen tason varoiksi (engl. short-term subordinated debt covering market risk, Tier 3 tai T3). Kyseinen kolmannen tason pääoma sai olla huonompituokkeuksista varallisuutta, esimerkiksi yli kahden vuoden maturiteetin omaavia lainoja. (Jorion 2000, 61–61.)

Basel I -sopimuksessa luokiteltiin riskipainotetut saamiset viiteen riskiluokkaan:

- 0 prosenttia vähäriskisille varoille, kuten käteinen ja OECD-maiden¹¹ lainat
- 20 prosenttia saamisille OECD-maiden luottolaitoksilta
- 50 prosenttia vakuudellisille asuntolainoille
- 100 prosenttia muille saataville, esimerkiksi saatavat yksityiseltä sektorilta, sekä OECD-maiden ulkopuolelta. (Euroopan komissio 2014a, 57.)

Edellä luetelluille luokille asetettiin esitetyn prosentin mukainen painokerroin vaadittavalle omalle pääomalle ja näiden luokkien avulla laskettiin vakavaraisuuden laskenta-kaavaan riskipainotettujen varojen suuruus. Baselin pankkivalvontakomitea katsoi, että tämä riskiluokittelu antaa paremman ja todellisemmän kuvan riskeistä vakavaraisuuslaskennassa kuin käyttämällä pelkkää velkaantumisasastetta. Komitean mukaan kyseinen riskiluokittelu parantaa myös vertailtavuutta pankkien välillä. (BIS 1988/1998, 8.)

Tämä Basel I:n mukainen laskentatapa nähtiin kuitenkin riittämättömänä ja sitä on kritisoitu monin tavoin. Koska kysymyksessä oli sitova sääntely, Jorionin (2000, 58) mukaan instituutiot voivat löytää mahdollisuuksia kiertää tällaisia sääntöjä tai jopa käyttää niitä väärin. Muun muassa Merton (1995, 468–469) ja Jones (2000, 50–51) kuvaavat, että Basel I:n aikana pankit käyttivät hyödyksi sääntelyn aukkoja, mikä vääristi vakavaraisuussuhdetta. Pankit esimerkiksi kasvattivat yritysriskejä ilman että vakavaraisuusvaatimus kasvoi (Euroopan komissio 2014a, 57). Lisäksi edellä esitetty Basel I:n mukainen riskipainojen luokittelu huomioi vain tiettyjen valtioiden ja näiden maiden keskuspankkien takaukset ja vakuudet, eikä esimerkiksi pankin järjestelmistä tai henki-

⁹ Hybridi-instrumentit ovat erilaisia rahoitus- tai sijoitusinstrumentteja, joissa yhdistyy sekä velan, että oman pääoman ominaisuuksia (ks. esim. BIS 1988/1998,16).

¹⁰ Ylemmät toissijaiset varat ovat arvonorotusrahastoja ja alemmat toissijaiset varat ovat esimerkiksi velkoja, joilla on huonompi etuoikeus kuin luottolaitoksen tai sijoituspalveluyrityksen muilla veloilla. (Rahoitustarkastuksen määräys 106.6, Dnro 19/341/2003. Antopäivä: 21.10.2003).

¹¹ (Engl. The mission of the Organisation for Economic Co-operation and Development). Vuonna 1960 kaksikymmentä maata (G-20) allekirjoitti OECD -yleissopimuksen. Jäsenmaita on nykyisin 34. (OECD 2015a; OECD 2015b).

löstöstä aiheutuvia mahdollisia toimintariskejä (Jokivuolle & Launiainen 2003, 16). Dewatripont:in ja Tirolen (2012, 2) mukaan pankit jopa myötävaikuttivat suhdannevaihteluihin.

Basel I -sopimuksen koettiin olevan aikansa vaatimuksiin nähden kokonaisuudessaan vanhentunut (Jokivuolle & Kauko 2001,7). Balthazar (2006, 33) näkee, että sääntelyn katvealueiden käyttö ei kuitenkaan sinänsä ollut pelkästään huono asia, koska se mahdollisti lainsäädännöllisten rajoitusten ja heikkouksien tunnistamisen, ja sen myötä myös korjaamisen. Basel I:n puitteet olivat ongelmista huolimatta kansainvälisesti erittäin onnistuneet (ks. esim. Euroopan komissio 2014a, 57): Basel I ensimmäistä kertaa yhdenmukaisti samoilla markkinoilla toimivien eri maista tulleiden pankkien sääntelyvaatimuksia (ks. esim. Balthazar 2006, 32). Samalla Basel I oli erinomainen pohja Baselin pankkivalvontakomitean seuraavalle sopimukselle (Jokivuolle & Launiainen 2003, 15).

2.3 Basel II

Basel II syntyi kuin vastauksena Basel I:n puutteisiin (Jorion 2000, 70). Sitä valmisteltiin pitkään, sillä ensimmäiset siihen viittaavat paperit julkaistiin jo vuonna 1999. Sopimus allekirjoitettiin vuonna 2004 (Euroopan komissio 2014a, 57), vaikka sitä alettiin soveltaa vasta vuoden 2006 lopulla. Basel II -sopimuksen sisältö perustuu kolmeen pääkohtaan, joita kutsutaan pilareiksi. (ks. esim. Jokivuolle & Launiainen 2003, 16; BIS 2006, 12.) Nämä pilarit on esitelty taulukossa 1.

Taulukko 1 Basel II -pilarit (BIS 2006, 6)

Basel II -pilarit		
Pilari 1	Pilari 2	Pilari 3
Vähimmäispääomavaatimukset	Valvonta	Markkinakuri

Ensimmäisen pilarin tarkoituksena on määritellä, kuinka paljon pankeilla tulee olla omia varoja kattamaan pankin luotto-, markkina- ja toimintariskit. Toisen pilarin on tarkoitus varmistaa, että pankilla on riskiprofiiliinsa, riskienhallintajärjestelmiin sekä riskienhallintaan nähden riittävässä määrin omaa pääomaa pyrkien huomioimaan myös pilariin 1 kuulumattomat riskit. Pankkien pääomien määrän odotettiin Basel II:n myötä olevan enemmän kuin sen pilarin 1 mukainen minimivaatimus kahdeksan prosenttia, jotta pankki täyttäisi myös pilarin 2 määrittelemät riskit. (vrt. esim. Vauhkonen 2010, 23; BIS 2006, 12, 204.)

Pilarin 3 avulla Baselin pankkivalvontakomitea pyrki kannustamaan markkinakuriin kehittämällä tiedon julkistamista koskevia vaatimuksia. Näiden tietojen on tarkoitus mahdollistaa markkinoiden arvioida keskeisiä tietoja pääomista, riskeistä ja vakavaraisuudesta. (BIS 2006, 226.)

Koska pilarit 2 ja 3 ovat ensimmäistä pilaria täydentäviä vaatimuksia, muodostuu sopimuksen ydin tällöin ensimmäisen pilarin vaatimuksista. Aikaisempaan Basel -sopimukseen nähden Basel II:n tarkoitus oli kattaa kokonaisriski, kun aikaisemmin Basel I huomioi vain minimipääomavaatimukset. (Euroopan komissio 2014a, 57; BIS 2006, 226.) Basel II:n mukainen vakavaraisuussuhdekaava on esitetty kaavassa 2–2.

$$\text{Pankin vakavaraisuussuhde} = \frac{\text{omat varat}}{(\text{luottoriskipainotetut saamiset} + \text{markkinariskipainotetut saamiset} + \text{toimintariskipainotetut saamiset})} \geq 8\%$$

Kaava 2–2 Basel II Pankin vakavaraisuussuhde (BIS 2006, 12; Vauhkonen 2010, 22)

Luottoriski-, markkinariski- sekä toimintariskipainotetut saamiset määräytyvät Basel II:n mukaan pääsääntöisesti näitä riskejä sisältävien tase-erien suuruuden ja niiden riskipitoisuuksien mukaan. (Vauhkonen 2010, 22; BIS 2006, 12.) Baselin pankkivalvontakomitea on määritellyt vaihtoehtoiset tavat arvioida riskejä: standardimenetelmä ja sisäisen laskennan menetelmä. Standardimenetelmässä riskit tulee arvioida vakio muodossa, jossa riskejä peilataan ulkoisiin arvioihin eli luottoluokituksiin. (BIS 2006, 19, 23, 52, 144, 157.) Taulukossa 2 havainnollistetaan yritysten näkökulmasta standardimenetelmän mukaisia vakioituja riskipainoja niiden luottoluokituksen mukaan.

Taulukko 2 Basel II, yritysten riskipainot standardisoidun menetelmän mukaan (BIS 2006, 23)

Luottoluokitus	AAA – AA-	A+ – A-	BBB+ – BB-	Alle BB-	luokittelematon
Riskipaino (%)	20	50	100	150	100

Basel I:n riskipainoluokitteluun (alaluvussa 2.2) nähden Basel II:n luokittelu on huomattavasti tarkempi. Esimerkiksi Basel II:ssa riskipainot ”alle BB-” -luokassa ovat 150 prosenttia kun Basel I ei huomioinut kyseistä luokkaa lainkaan. Lisäksi Basel II:n mukaisesti luottoluokittajan ”luokittelemattomat” saa 100 prosentin riskipainon, mitä Basel I ei huomioinut. (vrt esim. BIS 2006, 23; Euroopan komissio 2014a, 57.)

Osalla pankeista on valvontaviranomaiselta lupa käyttää laskentamenetelmänään sisäistä luottoluokituksen menetelmää, eli IRB-menetelmää (engl. internal ratings-based

approach), standardisoidun menetelmän sijaan. Sisäisen luottoluokituksen menetelmät voidaan jakaa perusmenetelmiin FIRB (engl. foundation internal ratings-based) ja kehittyneisiin menetelmiin AIRB (engl. advanced internal rating-based). Molemmat menetelmät perustuvat laskennallisesti samaan kaavaan, mutta erona näiden välillä on riskikomponenttien arviointitapa. FIRB-menetelmässä pankit arvioivat itse ainoastaan maksukyvyttömyyden todennäköisyyden, kun taas AIRB -menetelmässä pankit käyttävät omia arvioitaan tappio-osuudesta ja vastuusta maksukyvyttömyyshetkellä. (BIS 2006, 6.)

Basel II -vakavaraisuussäätely perustuu edellä esitettyyn kaavaan 2–2, joka sisältää riskinäkökulman. Laskentakaavan parannuksista huolimatta, Basel II ei onnistunut poistamaan Basel I:n ongelmia kokonaan. Basel II:n aikana luotonanto kasvoi, mikä johti lisäyksiin varallisuushinnoissa. Tämä kannusti investointipäätöksiin, mitkä osoittautuivat lopulta kestäättömiksi. (White 2008, 307.) Toisaalta pankit olivat keventäneet taseitaan taseen ulkopuolisia yhtiöitä hyödyntäen eikä omaa pääomaa ollut riittävästi ja lopulta riskien kokonaishallinta osoittautui vähäiseksi (Vauhkonen 2010, 21; Jokivuolle 2013, 1; Moosa 2010, 111). Muun muassa laskentakaavan katvealueiden hyödyntäminen johti siihen, että useiden pankkien mahdollisuus kattaa tappioita oli huono, mikä paljastui lopulta finanssikriisin aikana. (vrt. esim. Vauhkonen 2010, 21, Liikanen 2014.)

2.4 Finanssikriisistä Basel III:een

Euroopan Komission (2011,2) mukaan finanssikriisi paljasti puutteita erityisesti vakavaraisuuden laskentaperiaatteessa, maksuvalmiuden hallinnassa ja likvidien varojen riittävydessä. De Lasorière (2009) näkee, että ennen finanssikriisiä koko järjestelmä oli liian keskittynyt ja kiinnitettiin liikaa huomioita yksittäisten yritysten toimintaan. Hänen mukaan sääntely- ja valvontaviranomaiset keskittyivät liikaa mikrotason vakauden valvontaan eivätkä huomioineet järjestelmäriskkejä.

Monen näkemyksen mukaan (esim. Blundell-Wignall, Atkinson & Lee, 2008, 3–4; Liikanen 2014, Moosa 2010, 111) Basel II:n merkitys finanssikriisin synnyssä oli merkittävä, mutta asiaan on muitakin näkemyksiä. Esimerkiksi Cannata ja Quagliariello (2009) pohtivat, onko Basel II oikeasti syyllinen finanssikriisiin vai ei päätymättä selkeästi mihinkään ratkaisuun. Samaa asiaan liittyen De Lasorière (2009, 15–16) huomauttaa, että todellisuudessa Basel II -säännökset tulivat voimaan vasta 2008 ja esimerkiksi Yhdysvalloissa niitä sovellettiin vasta vuodesta 2010 lähtien. Tästä johtuen on hänen mielestään väärin syyttää Basel II:a finanssikriisistä, sillä osa maista noudatti sen alkaessa vielä Basel I:n vaatimuksia (ks. myös McAleer, Jiménez-Martín & Pérez-Amaral 2009, 20).

Anderson (2012, 8) näkee, että finanssikriisin jälkeen luottamuksen palauttaminen finanssisektorille on ollut keskeinen asia sääntelyssä. Finanssikriisin myötä, Basel III sääntely keskittyy etenkin pankkisektoria uhkaaviin riskeihin ja niiden hallintaan (Basel III uudistaa pankkisektorin 2012, 19). Erityisen tärkeää on kuitenkin oppia kriisistä (Bernanke 2010). Taulukossa 3 havainnollistetaan finanssikriisissä ilmenneitä ongelma-kohtia aikaisemmassa sääntelyssä ja Basel III:n myötä tulleita ratkaisuehdotuksia niihin.

Taulukko 3 Finanssikriisin ongelmat ja niihin ratkaisuja (mukaellen Euroopan komissio 2011; IMF 2010, 6–28; Alhonsuo 2015)

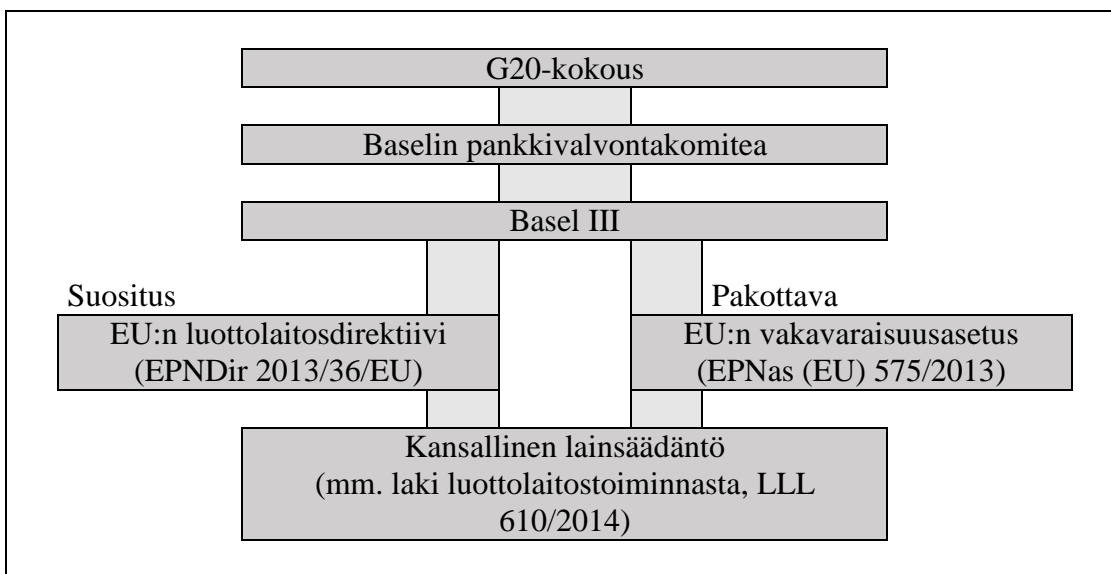
Finanssikriisissä ilmennyt ongelma	Basel III:n esittämä ratkaisu ongelmaan
Pääoman riittämättömyys	Vakavaraisuuden tiukemmat määrävaatimukset
Pääoman laatuongelmat	Vakavaraisuuden tiukemmat laatuvaatimukset
Likviditeetin riittämättömyys	Maksuvalmiusvaatimus
Varojen ja vastuiden maturiteettierot	Pysyvän varainhankinnan vaatimus
Myötäsyklisyys eli suhdanteiden suuntaa voimistava toiminta	Kiinteä ja muuttuva lisöpääomavaatimus, vähimmäisomavaraisuusvaatimus, järjestelmäriskivaatimus ¹²
Rahoituslaitosten monimutkaisuus, sidonnaisuus ja koko	Maailmanlaajuisen- ja muun järjestelmän kannalta merkittävälle pankeille asetettavat vaatimukset

Kuten taulukosta 3 voi havaita, finanssikriisin seurauksena rahoitusmarkkinoiden sääntelyä on kiristetty monin välinein tarkoituksena tehdä pankeista turvallisempia: että niiden ei tarvitsisi realisoida omaisuuttaan tai lopettaa luotonantoaan missään olosuhteissa (Kosonen & Kangasharju, 2013). Akinci ja Quaralto (2014) näkevät, että parantamalla pankkien pääomien laatua voidaan vähentää vastaavien kriisien todennäköisyyttä. Laajempina tavoitteena sääntelyllä on tehdä koko pankkijärjestelmästä vakaampi, jotta yksittäisen pankin ongelmat eivät leviäisi koko rahoitusjärjestelmään (Kosonen & Kangasharju, 2013). Välineitä, joilla tätä tavoitetta pyritään saavuttamaan, tarkastellaan luvussa 3. Seuraavaksi tarkastellaan Basel III:n käyttöönottoa.

¹² Järjestelmäriskivaatimus ei kuulu alkuperäiseen Basel III -sopimukseen vaan vain EU:n luottolaitosdirektiiviin.

2.5 Basel III:n implementointi

Basel III:n taustalla on keskuspankkien pääjohtajien ja valvontaviranomaisten johtajien ryhmä (engl. Group of Central Bank Governors and Heads of Supervision), joka sopi vuonna 2009 useista uudistavista sääntelytoimenpiteistä, joilla vahvistettaisiin pankkialan sääntelyä finanssikriisin jälkeen. G-20 -maiden¹³ johtajat hyväksyivät kyseiset toimenpiteet, jotka Baselin pankkivalvontakomitea vuoden 2010 joulukuussa julkaisi. Näistä toimenpiteistä alettiin käyttää nimitystä Basel III. (EPNAs (EU) 575/2013, kohta 1.) Basel III on nimensä mukaisesti Baselin pankkivalvontakomitean kolmas pankkien toimintaa sääntelevä paketti (ks. esim. BIS 2010b, 5). Tätä pankkitoiminnan sääntelyrunkoa havainnollistetaan kuviossa 2.

Kuvio 2 Pankkisääntelyrunko (mukaellen Finanssivalvonta 2013, 8; EPNAs (EU) 575/2013, kohta 1)

Basel III implementoidaan Suomen lainsäädäntöön kuviossa 2 havainnollistettujen EU:n vakavaraisuusasetuksen ja luottolaitosdirektiivin kautta. Kyseinen asetusta on niin kutsutusti pakottavaa lainsäädäntöä, eli sellaisenaan voimassa oleva. EU:n luottolaitosdirektiivi on asetuksesta poiketen laitettava täytäntöön kansallisella lainsäädännöllä. (Finanssivalvonta 2013, 8.)

Basel III:ssa perustana ovat samat kolme pilaria kuin Basel II -sääntelyssä: vähimmäispääomavaatimukset, valvonta ja markkinakuri, mutta Basel II:n aikaisia vaatimuksia on uudistuksen myötä tiukennettu. Uusina vaatimuksina Basel III sisältää lisäpää-

¹³ G20 on kansainvälistä yhteistyön kanava, joka tuo yhteen valtiovarainministerit ja keskuspankkien pääjohtajat (OECD and the G20).

oma- ja likviditeettivaatimukset. (ks. esim. Vauhkonen 2010; BIS 2010b, 2.) Tässä tutkielmassa keskitytään Basel III:n ensimmäisen pilarin osalta vakavaraisuus-, lisäpääoma-, ja likviditeettivaatimuksiin. Taulukossa 4 havainnollistetaan mitkä kyseisistä Basel III:n ensimmäisen pilarin vaatimuksista sisältyvät EU:n vakavaraisuusasetukseen ja mitkä implementoidaan EU:n luottolaitosdirektiivin kautta.

Taulukko 4 Basel III implementointi¹⁴ (EPNAs (EU) 575/2013; EPNDir 2013/36/EU)

Vakavaraisuusasetus (EPNAs (EU) 575/2013)	Luottolaitosdirektiivi (EPNDir 2013/36/EU)
VAKAVARAISUUSVAATIMUKSET	LISÄPÄÄOMAVAATIMUKSET
Laatuvaatimukset	Kiinteä lisäpääomavaatimus
Määrävaatimukset (Riskiperusteisten saamisten laskenta)	Muuttuva lisäpääomavaatimus
Vähimmäisomavaraisuusvaatimus	Järjestelmäriskipuskuri
LIKVIDITEETTIVAATIMUKSET	Vaatimukset järjestelmän kannalta merkittävillä pankeilla
Maksuvalmiusvaatimus	(G-SII ja O-SII)
Pysyvän varainhankinnan vaatimus	

EU:n vakavaraisuusasetukseen sisältyy vakavaraisuutta koskevat määrä- ja laatuvaatimukset ja vähimmäisomavaraisuusvaatimus, joita tarkastellaan alaluvussa 3.1, sekä likviditeettiä koskevia vaatimukset, joita tarkastellaan alaluvussa 3.3. Vastaavasti EU:n luottolaitosdirektiivi pitää sisällään muun muassa lisäpääomavaatimukset. Sen sisältöön kuuluvat kiinteä- ja muuttuva lisäpääomavaatimus, järjestelmäriskivaatimus ja merkittäviä pankkeja koskevat vaatimukset. Näitä lisäpääomavaatimuksia on tarkasteltu tarkemmin alaluvussa 3.2

Basel III:n käyttöön oton osalta vuodet 2010–2012 oli tarkoitettu tiedon keruulle ja esitettyihin vaatimuksiin valmistautumiseen, sillä Basel III:a alettiin soveltaa ensimmäistä kertaa vuonna 2013. Kyseisen vuoden jälkeen Basel III:n implementointi etenee vaiheittain siirtymäsäännöksiä noudattaen vuoteen 2019 saakka, jolloin kyseinen standardisto otetaan käyttöön täysimääräisenä. (ks. esim. BIS 2010a 3, 7; BIS 2010b, 57,60.) Kashyap, Stein ja Hanson (2010, 1) sekä Admati ja Hellwig (2013a, 169) kokevat tämän asteittaisen voimaan tulon olevan tarpeen, jotta pankit eivät reagoisi nopeaan implementointiin liian voimakkaasti esimerkiksi kasvattamalla pääomia ja vastaavasti supistamalla luotonantoa.

¹⁴ Jaottelu EU:n vakavaraisuusasetuksen ja -luottolaitosdirektiivin välillä ei ole todellisuudessa näin suoriivainen kuin taulukossa 4 on esitetty.

3 VAKAVARAISUUS-, LISÄPÄÄOMA- JA LIKVIDITEETTIVAA- TIMUKSET

3.1 Vakavaraisuusvaatimukset

Vakavaraisuuden nähdään tarkoittavan yrityksen pääomarakenteen mittaamista ja sen terveyden arviointia (Salmi 2010, 168). Pankkien osalta Kontkanen (2008, 29) määrittelee pankkien vakavaraisuuden oman pääoman ja pankin saamisten suhteeksi. Perinteisesti omaksi pääomaksi katsotaan kaikki se, mikä ei ole vierasta pääomaa (Salmi 2010, 168). Omaa pääomaa ovat esimerkiksi osakkeet ja muut oman pääoman ehtoiset erät (Tomperi 2003, 118). Vieras pääoma tarkoittaa pääsääntöisesti lainoja ja lainaksi luettavia instrumentteja (vrt. esim. Knüpfer & Puttonen 2011, 31).

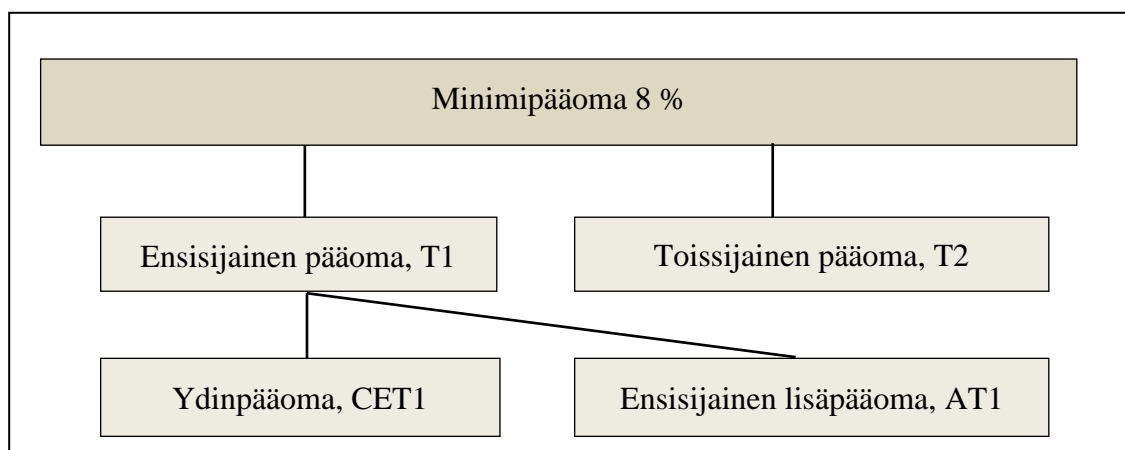
Pankkien osalta vakavaraisuussäntelyllä tarkoitetaan riittävän oman pääoman vaatimista pankeilta. Vakavaraisuuden säntely perustuu teollisuusmaissa Baselin sopimukseen, joista viimeisintä on alettu soveltaa vuonna 2013. (Liikanen 2012, BIS 2010b, 27.) Basel III -sopimuksessa erityisesti vakavaraisuussäntelyn merkitystä korostetaan (ks. esim. Zhu 2007, 1), sillä se puuttuu finanssikriisin aikana havaittuun pankkien ydinpääoman riittämättömyyteen (Liikanen 2012; BIS 2010b, 12). Basel III -uudistuksen tavoitteena onkin parantaa pankkien kriisinsietokykyä vaatimalla muun muassa enemmän ja laadukkaampaa omaa pääomaa (BIS 2010b, 2).

Vakavaraisuuden vaatimus on peruslaskentakaavaltaan Basel III -sopimuksessa sama kuin aikaisemmin Basel II -sopimuksessa (Vrt. BIS 2006, 12 ja BIS 2010b, 12). Basel II:n mukaista vakavaraisuuden laskentakaavaa on havainnollistettu kaavassa 2–2 alaluvussa 2.3. Peuran (2014, 92) mukaan kyseisessä laskentakaavassa tiukennettiin Basel III:n käyttöönoton myötä pääomiksi luettavien erien vaatimuksia, eli laskentakaavan osoittajaa, mutta puututtiin riskipainoihin, eli laskentakaavan nimittäjään, vain hienosäätämällä niitä (vrt. myös BIS 2006 ja BIS 2010b). Andersonin (2012, 8) mukaan tämä vakavaraisuuden laskentakaava mahdollistaa sen, että tiukentuvat vakavaraisuusvaatimukset voidaan toteuttaa joko lisäämällä omia varoja tai supistamalla toimintaa.

Tässä tutkielmassa tarkastellaan ensin vakavaraisuusvaatimusten osalta oman pääoman vaatimuksia eli peruslaskentakaavan osoittajaa, sen jälkeen riskipainotettuja saamisista eli laskentakaavan nimittäjää. Näiden jälkeen tarkastellaan ei-riskiperusteista vähimmäisomavaraisuusvaatimusta, jolla tuetaan muita vakavaraisuusvaatimuksia. (vrt. esim. Peura 2014, 92; BIS 2010b, 61.)

Omien varojen osalta kyseinen EU:n vakavaraisuusasetus vaatii aikaisempaan nähden sekä parempaa laatua että suurempaa määrää (Vauhkonen 2010, 23). Määrävaatimuksena on kahdeksan prosenttia tietyn tasoista omaa pääomaa laskettuna kokonaisriskin määrästä (EPNAs (EU) 575/2013, art. 92).

Kyseisen määrävaatimuksen oma pääoma jaetaan ensin kahteen ryhmään, jotka ovat ensisijainen pääoma (engl. going-concern capital, Tier 1 tai T1), ja toissijainen pääoma (engl. gone-concern capital, Tier 2 tai T2). Ensisijaiset pääomat jaetaan kuitenkin edelleen ydinpääomaan (engl. common equity Tier 1, CET1) ja ensisijaiseen lisäpääomaan¹⁵, (engl. additional going concern capital, Tier 1 tai AT1). Tätä jaottelua havainnollistetaan kuviossa 3.

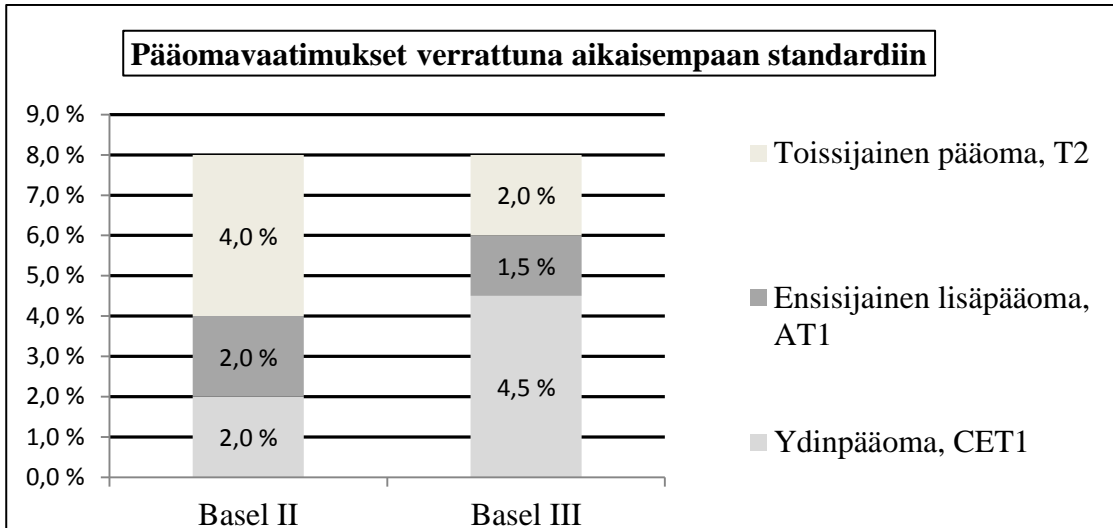

Kuvio 3 EU:n vakavaraisuusasetus: omat varat ja sen lajit (mukaellen Finanssivalvonta 2013, 23; EPNAs (EU) 575/2013, art. 92)

Vakavaraisuuden laskennassa ydinpääoman, CET1, osuus tulee olla suurin, 4,5 prosenttia suhteutettuna riskipainotettuihin saamisiin. Sen on tarkoitus olla kaikkein laadukkaimpia varoja. Ensisijaisen pääoman, T1, tulee olla vähintään kuusi prosenttia myös riskipainotetuista saamisista laskettuna ja sen tulee sisältää vähintään vaadittu määrä ydinpääomaa. Loput 1,5 prosenttia voivat olla ensisijaista lisäpääomaa, AT1. Mikäli ensisijainen pääoma täyttää minimivaatimuksen kuusi prosenttia, mutta ei sen yli, tulee vähintään kaksi prosenttia olla toissijaisia varoja, T2, jotta minimipääomavaatimus täyttyy. (EPNAs (EU) 575/2013, art. 25–72.)

Aikaisemmin Basel II:n aikana vakavaraisuusvaatimukset todettiin riittämättömiksi (ks. esim. Vauhkonen 2010), vaikka jo silloin vaadittiin kahdeksan prosentin omien varojen määrä (BIS 2006). Todellisuudessa tuo määrä piti kuitenkin sisällään Basel III:een nähden huonompilaatuisia varoja. Basel II:n aikana ensisijaisia varoja tuli olla vähintään neljä prosenttia, mutta jos kyseinen vaatimus täytettiin vähimmäismääräisenä, täytyi toissijaisilla varoilla kattaa loput neljä prosenttia kahdeksan prosentin vaatimuksesta. (Euroopan komissio 2014a, 59, BIS 2006, 12.) Näitä vakavaraisuusvaatimusten muutoksia Basel II:sta Basel III:een havainnollistetaan kuviossa 4.

¹⁵ Ensisijaisesta lisäpääomasta käytetään myös nimitystä rajoituksenalaiset omat varat.

Kuvio 4 Basel II ja Basel III -pääomavaatimusten vertailu (mukaellen Euroopan komissio 2014a, 59; BIS 2010a, 7; Finanssivalvonta 2013, 56)

Kuten kuviosta 4 voi havaita, Basel III:n pääomavaatimukset kohdistuvat minimipääoman osalta varojen laatuun. Kuviossa ei huomioida lisäpääomavaatimuksia, jotka nostavat Basel III:n pääomavaatimusta kuvion esittämää vaatimusta korkeammiksi. Lisäpääomavaatimuksia tarkastellaan alaluvussa 3.2.

Pääomavaatimusten laadun kiristyksistä huolimatta Basel III:n vaikutukset ovat herättäneet keskusteluissa osin kriittisiäkin näkemyksiä. Keskustelut perustuvat vakavaraisuusvaatimusten osalta oman pääomavaatimuksen toimimiseen markkinoiden vakauttajana. Tämän pohdinnan taustalla on finanssikriisin aikana epäonnistumisen vakavuus. (Euroopan komissio 2014a, 179.) Basel III:n mukaiset pääomavaatimukset kohdistuvat yksittäisen pankin mahdollisuuksiin selviytyä kriiseistä, mutta on herännyt kysymyksiä siitä, parantaako se markkinoiden vakautta kokonaisuutena ja ovatko vaatimukset riittävät (ks. esim. Euroopan komissio 2014a, 179; Vauhkonen 2010, 29).

Allen, Chan, Milne ja Thomas (2012, 159) näkevät vaaran, että kyseinen sääntelyuudistus jopa passivoi taloudellista toimintaa, mikäli pankit esimerkiksi vähentävät luottojen myöntämistä vakavaraisuusvaatimusten seurauksena. Liikanen (2012, i) on kuitenkin sitä mieltä, että vahvemmat pääomavaatimukset yleensä ottaen parantavat pankkien sietokykyä. Vastaavasti Demirguc-Kuntin, Detragiachen ja Merrouchen (2013, 1162) mukaan vahvempi pääomarakenne on tärkeä systeimiriskin ehkäisemisessä, mikä viittaa siihen, että nykyinen pääomavaatimusten korostaminen on tarkoituksenmukaista.

Huolimatta erilaisista näkemyksistä Basel III:n vaikutuksista, on huomioitava, että Basel III:a ei ole vielä implementoitu kokonaan käyttöön. Aikataulun mukaan ensimmäiset Basel III:n vaatimukset tulivat voimaan vuonna 2013, mistä lähtien vaatimuksia on kiristetty vuosittain. Lopulliset vaatimukset tulevat voimaan tammikuun ensimmäi-

senä päivänä vuonna 2019. (LLL 10:1–4 & 23:2–3; BIS 2010b, liite 4; Finanssivalvonta 2011a, 6.)

3.1.1 Ydinpääoma

Ydinpääoma CET1 on laadultaan parasta pääomaa eli rajoituksettomia ensisijaisia varoja, joita tulee olla vähintään 4,5 prosenttia kokonaisriskin määrästä vuoden 2015 alusta alkaen (EPNAs (EU) 575/2013 art. 92; Vauhkonen & Westman 2013, 68). Tämä ydinpääoma on laadultaan sellaista omaa pääomaa, joka maksetaan takaisin vain konkurssitilanteessa, mikäli se silloin on mahdollista (vrt. esim. Vauhkonen 2010, 24). EU:n vakavaraisuusasetuksen artiklat 26–50 määrittelevät tarkoin, miten ydinpääoma määritetään ja mitä vähennyksiä sen laskennassa tulee huomioida. Pääsääntöisesti ydinpääoma muodostuu ydinpääomaksi kelpaavista instrumenteista, joita ovat lähinnä osake- ja osuuspääoma, ylikurssirahasto, jakamattomat voittovarot, rahastot ja tilinpäätössiirrot. Euroopan pankkiviranomainen pitää yllä luetteloa niistä varoista, jotka kelpuutetaan ydinpääomiksi, mutta esimerkiksi tietynlaisten pääomainstrumenttien osalta on toimivaltaisen viranomaisten arvioitava täyttyykö ydinpääomainstrumenteilta vaadittavat ehdot. (EPNAs (EU) 575/2013, art. 26–28.)

Pankkien ydinpääomaerien tulee täyttää muun muassa seuraavat vaatimukset:

- instrumenttien tulee olla laskettu suoraan liikkeeseen laitoksen omistajien etukäteisellä luvalla
- instrumenttien täytyy olla maksettuja
- instrumentit täytyy esittää selkeästi tilinpäätöksen yhteydessä taseessa
- instrumenttien tulee olla eräpäivättömiä. (EPNAs (EU) 575/2013, art. 28–29.)

Nämä edellä kuvatut edellytykset ovat kokonaisuudessaan kirjattu EU:n vakavaraisuusasetuksen artikloihin 26–31. Kuten todettiin, ydinpääoman ehdoton minimivaatimus on 4,5 prosenttia, mutta tämän lisäksi pankkien odotetaan pitävän 2,5 prosentin puskuria, joka tulee myös täyttää CET1 -tasoisilla varoilla. (ks. esim. Liikanen 2014; BIS 2010a, 7) Tätä 2,5 prosentin suuruista lisäpääomavaatimusta tarkastellaan tarkemmin alaluvussa 3.2.1.

3.1.2 Ensisijainen lisäpääoma

Ydinpääoman lisäksi pankeilla tulee olla ensisijaista lisäpääomaa, AT1, vuodesta 2015 alkaen vähintään 1,5 prosenttia, mikäli ydinpääoma, CET1, täytetään minimimääräisenä. Tämä perustuu ensisijaisen pääoman, T1, vaatimukseen, jonka tulee olla vähintään kuusi prosenttia kokonaisriskin määrästä. Tällöin ydinpääoman ollessa 4,5 prosenttia,

tulee loppu täyttää ensisijaisella lisäpääomalla. (Euroopan komissio 2014a, 59; EPNAs (EU) 575/2013, 92.)

EU:n vakavaraisuusasetuksen artikloissa 51–61 on kuvattu ensisijaisen lisäpääoman määritelmä. Laadultaan kyseinen lisäpääoma ei ole yhtä pysyvää varallisuutta kuin ydinpääoma. Kyseinen lisäpääoma voidaan maksaa takaisin erikseen määritellyissä tilanteissa pankkivalvojan luvalla. Näiden varojen tulee olla kuitenkin jatkuvasti käytävissä tappioiden kattamiseen. (Vauhkonen 2010, 24.) EU:n vakavaraisuusasetuksen (art. 51–61) mukaan tietyt pääomainstrumentit voidaan laskea ensisijaiseksi lisäpääomaksi, mikäli ne täyttävät kyseisen asetuksen vaatimukset, eivätkä ole ydinpääomaksi tai toissijaisiksi varoiksi laskettavia varoja.

Näitä vakavaraisuusasetuksen vaatimuksia ensisijaiselle lisäpääomalle ovat muun muassa seuraavat:

- varojen täytyy olla liikkeelle laskettuja ja maksettuja
- varat eivät saa olla pankin tai sen tytäryhtiö omistuksessa
- pankki ei ole saanut rahoittaa instrumenttien ostoa
- instrumentit sijoittuvat laitoksen maksukyvyttömyyden yhteydessä toissijaisen pääoman instrumenttien jälkeen. (ks. tarkemmin EPNAs (EU) 575/2013, art 52.)

Kokonaisuudessaan edellä esitetty luettelo ensisijaisen lisäpääoman vaatimuksista on löydettävissä EU:n vakavaraisuusasetuksesta (art. 52). Tämä ensisijainen lisäpääoma yhdessä ydinpääoman kanssa muodostavat ensisijaisen pääoman. Seuraavassa tarkastellaan toissijaista pääomaa.

3.1.3 Toissijainen pääoma

Toissijaisten pääomien tehtävä on kattaa pankin tappioita esimerkiksi konkurssitilanteessa (Vauhkonen 2010, 24). Pääomista, jotka voidaan laskea toissijaisiin varoihin, T2, määrätään myös EU:n vakavaraisuusasetuksessa (art, 62–71) tarkat edellytykset. Näitä edellytyksiä ovat muun muassa seuraavat:

- instrumenttien tulee olla laskettu liikkeeseen tai etuoikeudeltaan huonommat lainat tulee olla nostettuja ja kokonaan maksettuja
- pankki tai sen tytäryhtiö ei saa omistaa instrumenttia tai sille ei ole myönnetty etuoikeudeltaan huonompia lainoja
- instrumenteille tai etuoikeudeltaan huonommille lainoille ei ole saatu antaa vakuutta tai takausta

- instrumenttien tai etuoikeudeltaan huonompien lainojen maturiteetti on alun perin pitänyt olla vähintään viisi vuotta. (ks. tarkemmin EPNAs (EU) 575/2013, art. 63.)

Tällaisia toissijaisiksi pääomiksi laskettavia varoja ovat etenkin tietyt pääomainstrumentit ja etuoikeudeltaan huonommat lainat sekä ylikurssirahastot (EPNAs (EU) 575/2013, art. 62). Nämä toissijaiset pääomat poikkeavat ensisijaisista pääomista esimerkiksi sen osalta että niillä on ensisijaisista varoista poiketen eräpäivä (Kosonen & Kangasharju, 2013; EPNAs (EU) 575/2013, art. 52). Yhdessä ensisijaisen pääoma, T1, ja toissijaisen pääoman, T2, tulee täyttää vähintään minimipääomavaatimus (EPNAs (EU) 575/2013, art. 92), joka lasketaan suhteessa riskipainotettuihin saamisiin. Riskipainotettuja saamisia tarkastellaan seuraavassa alaluvussa.

3.1.4 Riskipainotetut saamiset

Sanalla riski nähdään olevan monia merkityksiä. Se herättää usein ajatuksia epävarmuudesta, sattumanvaraisuudesta ja todennäköisyyksistä (Down 2005, 1). Riskit voivat olla epävarmuustekijöitä mahdollisesti aiheutuvista epäsuotuisista tapahtumista kannattavuudessa (Bessis 2010, kpl 2; 3.1). Yritystoiminnassa Kinnunen, Laitinen E., Laitinen T., Leppiniemi ja Puttonen (2007, 62.) näkevät riskit osana liiketoimintaa: huonojen aikojen koittaessa yrityksen asema ja toiminnan jatkuvuus ovat turvatumia, mikäli yrityksellä on vahva pääomarakenne eli mitä vakavaraisempi yritys on.

Riskejä voidaan myös luokitella monella tavalla. Morden (2007, 123) luokittelee riskin sen lähteen mukaan joko sisäiseksi tai ulkoiseksi riskiksi. Sisäinen riskin lähde tarkoittaa missä vain yrityksen prosessissa ilmennyt riskiä. Ulkoisella riskin lähteellä viitataan esimerkiksi kilpailuympäristöön. (Morden 2007, 124–125.) Jorion (2000, 3) luokittelee riskit taloudellisiin (engl. business) ja ei-taloudellisista (engl. nonbusiness). Ei-taloudelliset riskit ovat Jorionin (2000, 3) mukaan sellaisia, mitä yritys ei voi hallita ja taloudelliset riskit ovat sellaisia, jotka yritys voi kääntää mahdollisuuksiksi esimerkiksi kilpailuedun tuottamiseksi. Knüpher ja Puttonen (2011, 209) jakavat taloudelliset riskit rahoitusriskeihin, ja perusliiketoiminnan riskeihin. Rahoitusriskit kattavat maksuvalmius-, luotto-, ja niin kutsutut markkinariskit. Markkinariskeilla tarkoitetaan esimerkiksi korkojen tai osakkeiden yleistä hintakehitystä. (Knüpher & Puttonen 2011, 209.)

Pankkitoiminnassa keskeisimmät riskit ovat luotto-, markkina- ja toiminnallinen eli operatiivinen riski. Näistä merkittävimpänä korostuu luottoriski, sillä pankkien toiminnan luonteeseen kuuluu merkittävänä osana rahoituksen välitys. Luotto- ja markkinariskejä voidaan arvioida matemaattisten mallien avulla, mutta operatiiviset riskit ovat laadullisia, joten määrälliset mittarit soveltuvat niihin heikosti. Operatiivisen riskin osalta korostuvat sisäisen valvonnan ja laadunvarmistuksen merkitys. (Kontkanen 2008, 84–

85, 90.) Seuraavassa tarkastellaan pankin näkökulmasta ensin luottoriskiä, sen jälkeen markkinariskiä ja kolmantena operatiivista riskiä.

Luottoriski

Luottoriski on Jorionin (2000, 16) mukaan epävarmuutta siitä, maksaako luotonottaja luottonsa sovitusti takaisin. Kontkasan (2008, 86) mukaan luottoriski voi syntyä myös joukkolainoista tai esimerkiksi taseen ulkopuolisista sitoumuksista. Luottoriskiä arvioidakseen pankeilla on valittavanaan kaksi vaihtoehtoa: standardimenetelmä tai sisäisen luottoluokituksen IRB-menetelmä (Kontkanen 2008, 86). Seuraavassa havainnollistetaan ensin luottoriskin arviointia standardimenetelmällä ja sen jälkeen sisäisellä luottoluokitusmenetelmällä.

Standardimenetelmä perustuu pankin saamisten luokitteluun ja niiden painottamiseen lainsäädännössä asetettujen riskipainokertoimien mukaan (vrt. esim. Kontkanen 2008, 86; EPNAs (EU) 575/2013, art 112, 144–134.) Standardimenetelmän laskentakaava Basel III:n myötä on siis hyvin samankaltainen kuin Basel II:n aikana, mutta erien riskipainoissa on eroa (vrt. esim. BIS 2006 ja EPNAs (EU) 575/2013, art. 112–134). Tämän voi havaita vertaamalla Basel II:n riskipainoluokittelua yrityssaamisten osalta taulukosta 2 alaluvusta 2.3 ja Basel III:n mukaista vastaavaa riskipainoluokittelua taulukosta 5:

Taulukko 5 Basel III riskipainot, saamiset yrityksiltä (EPNAs (EU) 575/2013, art.122)

Luottoluokka	1	2	3	4	5	6
Riskipaino %	20	50	100	100	150	150

Taulukossa 5 hahmotetaan standardimenetelmää esimerkin avulla, jossa käytetään saamia yrityksiltä. Kyseisestä taulukosta voi päätellä seuraavan esimerkin: Mikäli saamiin yrityksiltä sovelletaan luottoluokkaa 2 eli 50 prosentin riskipainoa, tällöin 10 000 euron saamisesta lasketaan $(0,50 \cdot 10\,000)$ 5000 euron osalta pankin omien varojen määrä riskipainottamattomien varojen määrästä, mikä on $(5\,000 \cdot 8\%)$ 400 euroa. Mikäli pankki huomioi myös kiinteän lisäpääomavaatimuksen 2,5 prosenttia, on tällöin omien varojen määrä $(5\,000 \cdot 10,5\%)$ 525 euroa. (vrt. esim. Putkuri & Vauhkonen 2012,16.)

Sisäisten luottoluokitusten menetelmä, IRBA (engl. internal ratings-based approach) on toinen tapa laskea riskipainotettujen vastuuerien yhteismäärää. Sitä voidaan käyttää,

mikäli siihen on toimivaltaiselta viranomaiselta lupa¹⁶. (EPNAs (EU) 575/2013, art. 107.) Suomessa pankit ovat vähitellen siirtyneet ja siirtymässä sisäisten luottoluokitusmenetelmien käyttöön¹⁷ (Putkuri & Vauhkonen 2012, 18).

Sisäisen luottoluokitusmenetelmä perustuu omiin arvioihin asiakaskohtaisen luottoriskin määrästä. Kuten Basel II:n aikana, myös Basel III jakaa menetelmät kahteen versioon: perusmenetelmään FIRB ja edistyneeseen menetelmään AIRB. Perusmenetelmässä luotonantaja arvioi itse velallisen maksukyvyttömyyden todennäköisyyden (engl. probability of default, PD), mutta muut tarvittavat parametrit, eli matemaattiset vakioluvut, perustuvat valvontaviranomaisen määrittelemiin arvoihin. Edistyneemmässä menetelmässä luotonantaja määrittelee maksukyvyttömyyden todennäköisyyden lisäksi saamisten määrän vastaavassa tilanteessa (eng. lost given default, LGD) sekä asiakkaan vastuuden määrän edelleen maksukyvyttömyystilanteessa. (engl. exposure at default, EAD). Kertomalla nämä tekijät, saadaan luottoriskistä syntyvä odotetun tappion määrä (engl. expected loss, EL). (Kontkanen 2008, 86–87.) Kaavassa 3–1 on havainnollistettu IRB-menetelmän odotetun tappion määrän laskentaa.

$EL (\text{€}) = PD (\%) \times LGD (\%) \times EAD (\text{€})$

Kaava 3–1 Odotetun tappion määrä laskettuna IRB-menetelmällä (EPNAs (EU) 575/2013, art.158)

Kaavan parametrit ovat seuraavat:

PD = maksukyvyttömyyden todennäköisyys

LGD = asiakkaan maksukyvyttömyydestä odotettava tappio-osuus

EAD= asiakkaan vastuun määrä maksukyvyttömyyshetkellä

EL = luottoriskistä syntyvä odotettu tappion määrä. (EPNAs (EU) 575/2013 art. 158)

Seuraava esimerkki kuvaa IRB-menetelmällä yhden saamisen odotetun tappion määrän laskentaa kaavan 3–1 mukaisesti ja sen myötä vaaditun oman pääoman määrää kyseisen saatavaerän osalta. Oletetaan, että kaavassa PD on 0,03 prosenttia¹⁸ ja LGD on

¹⁶ Suomessa IRBA -luvat myöntää Finanssivalvonta (LLL 8:16). Koska Nordea Pankki Suomi Oyj, OP Ryhmä ja Danske Bank Oyj ovat siirtyneet EKP:n valvontaan, taseen saamisten laadun arviointi toteutetaan heidän osaltaan Finanssivalvonnan ja EKP:n yhteistyönä (Finanssivalvonta 2014d, 11).

¹⁷ Esimerkiksi helmikuussa 2015 julkaistiin tiedote, jossa Aktia Pankki Oyj ilmoitti Finanssivalvonnan myöntäneen sille luvan IRB-menetelmän käyttöön vähittäisvastuiden osalta. (Aktia Pankki Oyj 2015).

¹⁸ EU:n vakavaraisuusasetuksen artiklan 160 mukaan PD on oltava vähintään 0,03 prosenttia kun kyse on yritys- tai laitosvastuuseen liittyvän maksukyvyttömyyden todennäköisyydestä.

tiettyjen vakuudettomien vastuiden osalta 45 %¹⁹ (EPNAs (EU) 575/2013 art. 161a). Jos vastuun suuruus, EAD, on 100 000 euroa, on odotettu tappion määrä ($0,0003 * 0,45 * 100\,000\text{ €}$) 13,50 euroa. Luottoriskin kattamiseksi pankki tarvitsisi tätä saatavaansa varten 10,5 prosenttia²⁰ odotetun tappion määrästä eli 1,42 euroa. (vrt. esim. Finanssivalvonta 2011b, 3.)

Tutkijoiden näkemyksen mukaan IRB-menetelmän ongelmana on, että se antaa tiettyissä tapauksissa hyvin pienet riskipainot, jolloin tarvittavan oman pääoman määrä voi vastaavasti jäädä pieneksi. (ks. esim. Admati & Hellwig 2013b, 14; Putkuri & Vauhkonen 2012, 20). Tämä vaaditun pääoman alhainen määrä on ollut yhtenä syynä siihen, että Basel III:een on sisällytetty uusi tunnusluku, joka asettaa minimivaatimuksen pankin omille pääomille. Kysymyksessä on vähimmäisomavaraisuusvaatimus (engl. leverage ratio), joka täydentää nykyisiä riskipainotettujen saamisten laskentatapoja. (Putkuri & Vauhkonen 2012,20.) Seuraavassa tarkastellaan vielä markkinariskiä ja toimintarisikiä, jonka jälkeen tarkastelu kohdistuu edellä mainittuun vähimmäisomavaraisuusvaatimukseen.

Markkinariski

Toinen mitattavissa oleva pankkien kannalta merkittävä riski on markkinariski (Kontkanen 2008, 88). Sillä tarkoitetaan markkinatilanteen muutoksista aiheutuvia riskiä (ks. esim. Bessis 2010, kpl 3.8). Tällaisia riskejä voisivat olla esimerkiksi valuuttakurssien muutoksista, korkojen muutoksista tai kiinteistöjen hintamuutoksista aiheutuneet ennalta arvaamattomat tekijät (Kontkanen 2008, 85, 88–89; BIS 2006, 157). Markkinariski voi olla myös markkinalikviditeettiriskiä tilanteessa, jossa jollain instrumentilla ei ole toimivia markkinoita (Kontkanen 2008, 88; Bessis 2010, kpl 3.8). Tällöin jonkin varallisuuserän muuttaminen käteiseksi saattaa viedä odotettua kauemmin ja samalla markkinoiden puute tai vähäisyys voi aiheuttaa hinnan alentumisen (Kontkanen 2008, 88). Tarkoituksena markkinariskin arvioinnilla on olla tärkeänä tekijänä vähentämässä myötäsykliä (BIS 2010d, 1).

Kuten jo todettiin, markkinariski on mitattavissa oleva riski. Sen arvioiminen ei kuitenkaan ole helppoa, eikä yksikään yksittäinen mittari kata markkinariskin kaikkia puolia. (Kontkanen 2008, 89.) Bessis (2010, kpl 3.8) toteaa, että markkinariskiä mitatessa täytyy huomioida mahdollinen arvон muutos eri markkinatilanteissa. Markkinariskin arvioinnissa voidaan käyttää esimerkiksi Value-at-Risk (VaR) -menetelmää, stressitestejä tai erilaisia skenaarioita eli ennustettuja tulevaisuuden tiloja, (Kontkanen 2008, 85,

¹⁹ Tässä käytetty 45 prosenttia tarkoittaa EU:n vakavaraisuusasetuksen (art. 161) mukaan ylimmän etuoi-
keusluokan vastuita, joilla ei ole hyväksyttävää vakuutta.

²⁰ Perusvaatimus 8 prosenttia ja lisäksi 2,5 prosentin suuruinen kiinteä lisäpääomavaatimus.

88–89; ks. myös Jorion 2000, 15) mutta myös samoja menetelmiä kuin luottoriskin laskentaan (BIS 2006, 166, 191).

Value-at-Risk -menetelmä on alkujaan markkinariskin arvioimiseen kehitetty malli. VaR -menetelmän tarkoituksena on löytää arvo potentiaaliselle tappiolle, jota ei ole ylitetty kuin pienessä osassa mahdollisia skenaarioita. (Bessis 2010, kpl 5.) Vastaavasti stressitestien avulla pankit voivat arvioida tappion mahdollisuutta testiä varten määritellyissä olosuhteissa (ks. esim. Kontkanen 2008, 90). Puolestaan skenaarioita käytetään toiminnan arviointiin kuvitellun tilanteen, esimerkiksi laman aikana (vrt. esim. Morden, 2007, 153; Dowd 2005, 6).

Operatiivinen riski

Operatiivinen riski voidaan ajatella johtuvan inhimillisyydestä, teknisistä virheistä, onnettomuuksista ja vahingoista (Stenfors, Tikka & Haapaniemi 1995,111; BIS 2006, 144). Operatiivisia riskejä ovat myös petos, johtajien epäonnistuminen, riittämätön menettely ja -ohjaus (Jorion 2000, 18; Bessis 2010, luku 3.11). Operatiiviseksi riskiksi ei kuitenkaan lueta strategista riskiä ja maineriskiä (BIS 2006, 144). Operatiivinen riski voi myös johtaa markkina- tai luottoriskiin (Jorion 2000, 18; Bessis 2010, luku 3.11).

Operatiivinen riski on haastavammin mitattavissa oleva riski, toisin kuin luotto- ja markkinariski (Kontkanen 2008, 90). Esimerkiksi Value-at-risk -menetelmää on jossain määrin käytetty myös operatiivisen riskin mittaamiseen (ks. esim. Bessis 2010, luku 3.11), mutta myös vastaavia menetelmiä kuin luottoriskin laskennassa (BIS 2006, 144–156).

Operatiivisen riskin osalta on Mordenin (2007,20) mukaan tärkeää huomioida, että riskien hallinta hoidetaan asianmukaisesti kuin ennalta ehkäisten riskien syntymistä. Myös Kontkanen (2008, 90) painottaa riskien hallintaa ja erityisesti sen osalta pankkien sisäistä valvontaa ja laadun varmistusta.

3.1.5 Vähimmäisomavaraisuusvaatimus

Ennen finanssikriisiä pankeilla näytti olevan paljon omaa pääomaa, vaikka todellisuudessa omia varoja suhteessa taseen kokoon oli monien pankkien osalta riittämättömästi. Toisaalta myös taseen ulkopuolisia vastuita koettiin olleen liikaa. Jotta tällaiset tilanteet jatkossa vältettäisiin, Baselin pankkivalvontakomitea ilmoitti vuonna 2009²¹ päätökses-

²¹ Vähimmäisomavaraisuusvaatimus esiteltiin alun perin jo Basel II:n aikana (ks. esim. Kiema & Joki-vuolle 2014, 240).

tä ottaa käyttöön vähimmäisomavaraisuusvaatimus²²-tunnusluvun (engl. leverage ratio), joka määrittelee omien varojen ja riskipainottamattomien saamisten suhteen vähimmäistason. (Vauhkonen 2010, 25; BIS 2010b, 61.) Tämä vähimmäisomavaraisuusvaatimus on täydentävä väline kohti vakaampaa sääntelyjärjestelmää (Euroopan komissio 2014a, 64).

Vähimmäisomavaraisuusvaatimuksella on tarkoitus seurata pankkien oman ja vieraan pääoman välistä suhdetta, jotta pystyttäisiin hillitsemään finanssisektorin hallitsematonta kasvua ja rajoittamaan velkaantuneisuutta (HE 39/2014 vp, 18²³). Peruslaskentatapaa vähimmäisomavaraisuusvaatimukselle havainnollistetaan kaavassa 3–2.

$$\text{Vähimmäisomavaraisuusvaatimus (min 3 \%)} = \frac{\text{Ensisijainen pääoma (T1)}}{\text{Riskipainottamattomien vastuiden kokonaismäärä}}$$

Kaava 3–2 Vähimmäisomavaraisuusvaatimus (EKAs (EU) 62/2015²⁴, art 429; BIS 2010b, 61)

Kuten kaavasta 3–2 voi havaita, vähimmäisomavaraisuusvaatimuksen laskennassa on huomioitava ensisijaisen pääoman määrä, joka jaetaan vastuiden kokonaismäärällä (EKAs (EU) 62/2015, art. 429; BIS 2010b, 61). Vastuiden kokonaismäärää laskettaessa huomioidaan sekä taseeseen sisältyvät että taseen ulkopuoliset vastuut. Baselin pankki-valvontakomitean mukaan tulisi omavaraisuusvaatimus olla vähintään kolme prosenttia. (EKAs (EU) 62/2015, art. 429; BIS 2014a, 1.)

Vähimmäisomavaraisuusasteen tarkoitus on ei-riskiperusteisena tunnuslukuna täydentää muita pääomavaatimuksia (ks. esim. Demirguc-Kunt, Detragiach ja Merrouch 2013, 1162; Vauhkonen 2010, 25). Pankin tulee jatkossa täyttää siis sekä edellä esitetyt riskiperusteiset vaatimukset, että vähimmäisomavaraisuusvaatimus. Vähimmäisomavaraisuusvaatimus toimii vähimmäisvaatimuksena, kuin ”lattiana”, tilanteessa, jossa riskiperusteiset saatavat ovat pienet. (Blundell-Wignall & Atkinson 2010, 17.) Esimerkiksi 100 000 euron saatava vaatisi vähimmäisomavaraisuusasteen mukaan (100 000*0,03) 3000 euroa omaa pääomaa (vrt. esim BIS 2010b 61). Verrattuna alaluvussa 3.1.4 kuvattuun IRB-menetelmällä tehtyyn laskelmaesimerkkiin,

²² Vähimmäisomavaraisuusvaatimuksesta käytetään yleisesti myös termiä omavaraisuusaste.

²³ Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi luottolaitostoiminnasta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

²⁴ Euroopan Komission delegoitu asetus (EU) N:o 2015/62 Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 575/2013 muuttamisesta vähimmäisomavaraisuusasteen osalta. EUVL N:o L 11/3, 17.1.2015.

sama saatavan määrä vaatii näiden esimerkkien luvuilla vähimmäisomavaraisuusasteen mukaan suuremman oman pääoman.

Suomessa luottolaitoslaki (22 §) vaatii noudattamaan EU:n vakavaraisuusasetuksen määräyksiä vähimmäisomavaraisuusvaatimuksesta. Baselin pankkivalvontakomitean (BIS 2014a, 1) mukaan lopullista säädöstä hiotaan vielä vuoteen 2017 saakka, sillä komitean tarkoitus on lisätä vähimmäisomavaraisuusvaatimus Basel III:n pilariin 1 vuonna 2018. Tuolloin se tulee myös Suomessa sitovaksi lainsäädännöksi (EPNAS (EU) 575/2013 kohta 93.)

Myös kyseisestä omavaraisuusvaatimuksesta on asiantuntijoiden välillä eri näkemyksiä. Esimerkiksi Hellwig (2010, 10–11) kokee, että vähimmäisomavaraisuusvaatimusten tulisi olla huomattavasti suurempi kuin nykyinen vaatimus. Hän ehdottaa jopa reilusti yli kymmenen prosentin tai ehkä jopa lähes kahden kymmenen tai kolmen kymmenen prosentin omavaraisuutta. Hän perustelee näkemystään sillä, että sillä vältettäisi todennäköisemmin pankkien epäonnistumiset. Mikäli vähimmäisomavaraisuusvaatimukset nostettaisiin nykyistä jonkin verran korkeammalle, näkevät etenkin Kiema & Jokivuolle (2011,4) sen tarkoittavan merkittäviä vaikutuksia luottojen korkoihin nostaen vähäriskisten- ja laskien korkeariskisten luottojen korkoja.

Wahlroos (2014) näkee, että pankkien vakavaraisuusvaatimusten radikaali kiristäminen estäisi tulevat finanssikriisit, mutta tämä johtaisi hänen mukaan siihen, että rahoitusmarkkinat eivät enää toimisi kunnolla. Rahoitusmarkkinoiden toimimattomuudella Wahlroos (2014) viittaa luottojen myöntämisen vähenemiseen. Blum (2008, 1707) näkee omavaraisuusvaatimuksen kuitenkin merkittävänä lukuna, sillä se vähentää hänen mukaan pankkien mahdollisuutta vääristää riskiarviota.

3.2 Lisäpääomavaatimukset

Baselin pankkivalvontakomitea on asettanut edellä tarkasteltujen vähimmäispääomavaatimusten lisäksi muita vaatimuksia. Näiden lisäpääomavaatimusten tarkoituksena on vähentää myötäsykliisyyttä, eli suhdanteiden vallitsevaa suuntaa korostavaa vaikutusta, sekä ehkäistä järjestelmäriskkejä ja lisätä oman pääoman määrää. (Euroopan komissio 2014a, 9; Euroopan komissio 2011; IMF 2010.) Koska nämä vaatimukset tulevat minimipääomavaatimuksen päälle, niitä kutsutaan lisäpääomavaatimuksiksi (vrt. esim. HE 39/2014 vp).

Kyseisten lisäpääomavaatimusten tarkoituksena on vaatia pankkeja rakentamaan lisäpääomaa hyvinä aikoina, jotta niitä voitaisi käyttää huonoina ajanjaksoina (ks. esim. Euroopan komissio 2014a, 9). Tähän tarkoitukseen Baselin pankkivalvontakomitea on esittänyt seuraavat lisäpääomavaatimukset:

- kiinteä lisäpääomavaatimus (engl. capital conservation buffer)

- muuttuva lisäpääomavaatimus (engl. countercyclical capital buffer)
- lisäpääomavaatimus maailmanlaajuisen rahoitusjärjestelmän kannalta merkittävälle pankeille (engl. global systemically important institutions, G-SII)
- lisäpääomavaatimus muille rahoitusjärjestelmän kannalta merkittävälle pankeille (engl. other systemically important institutions, O-SII)
- järjestelmäriskivaatimus. (ks. esim EPNDir 2013/36/EU, kohdat 85–90.)

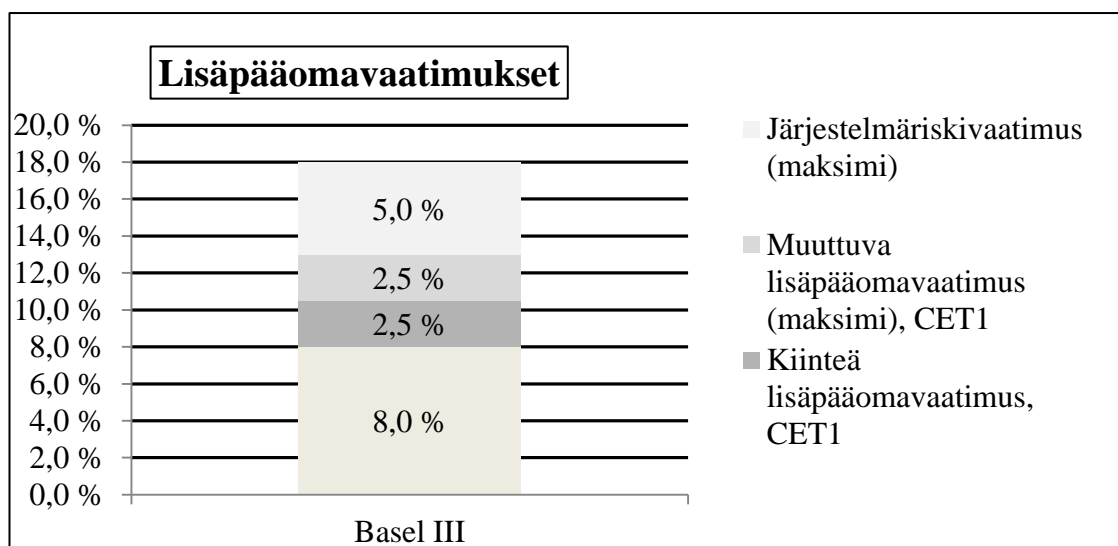
Suomessa näistä lisäpääomavaatimuksista on käytössä kiinteä lisäpääomavaatimus ja järjestelmän kannalta merkittävälle pankeille asetetut vaatimukset, jotka koskevat tietyin kriteerein valittuja pankkeja (ks. alaluku 3.2.3). Muuttuva lisäpääomavaatimus sisältyy luottolaitoslakiin, mutta se asetetaan, mikäli se koetaan tarpeelliseksi määriteltyjen indikaattoreiden perusteella (LLL; VVMAs 1029/2014²⁵). Järjestelmäriskivaatimusta ei ole Suomen lainsäädännössä otettu käyttöön. Koska se kuitenkin sisältyy EU:n luottolaitosdirektiivin, sitä suositellaan otettavaksi myös kansalliseen lainsäädäntöön. Taulukossa 6 havainnollistetaan kunkin lisäpääomavaatimuksen tavoitteita ja asettamisen perustana olevia indikaattoreita.

Taulukko 6 Lisäpääomavaatimusten tavoitteet ja indikaattorit (Finanssivalvonta 2013, 55. BIS 2010a, 2)

	Kiinteä lisäpääoma-vaatimus	Muuttuva lisäpääoma-vaatimus	Järjestelmäriskivaatimus	Järjestelmän kannalta merkittävät pankit (G-SII ja O-SII)
Tavoite	Tappioiden kattaminen heikommassa taloustilanteessa säilyttäen minimipääoman	Luottosyklien aiheuttamien riskien hallinta	Rakenteellisten järjestelmäriskien hallinta ja lieventäminen	Järjestelmän kannalta tärkeiden (G-SII ja O-SII) laitosten kaatumistodennäköisyyden pienentäminen
Indikaattori	Ei indikaattoria	Lainakanta/BKT suhteen poikkeama trendistä sekä muut indikaattorit	Ei indikaattoria	Laitoksen koko, linkittyneisyys, monimutkaisuus ja korvattavuus (G-SII -laitoksilla lisäksi rajat ylittävän toiminnan laajuus)

²⁵ VVMAs 1029/2014. Valtiovarainministeriön asetusluottolaitoksen ja sijoituspalveluyrityksen muuttuvasta lisäpääomavaatimuksesta. Annettu 5.12.2014.

Kuten vakavaraisuusvaatimukset, myös edellä esitetyt lisäpääomavaatimukset tulevat voimaan luottolaitoslain²⁶ määrittämien siirtymäsäännösten mukaisesti asteittain niin, että täysimääräisenä ne ovat voimassa tammikuun ensimmäisenä päivänä vuonna 2019 (LLL 10:1–3 ja 23:1–3). Kuviossa 5 havainnollistetaan, miten lisäpääomavaatimukset muodostuvat minimipääomavaateen päälle.

Kuvio 5 Lisäpääomavaatimukset (mukaillen Euroopan komissio 2014a, 59; Finanssivalvonta 2013, 56)

Kuten kuviosta 5 voi havaita, Suomessa vaaditaan vuoden 2015 alusta alkaen kiinteä lisäpääomavaatimus 2,5 prosenttia (LLL 10:3, 23:2). Muuttuvaa lisäpääomavaatimusta ei ole otettu käyttöön, vaikka luottolaitoslaki sen mahdollistaisi (ks. Finanssivalvonta 2015a). Luottolaitoslain mahdollistama maksimisuuruus muuttuvalle lisäpääomalle on 2,5 prosenttia ja kuviossa 5 se huomioidaan kyseisen suuruisena. Kuviossa on mukana myös järjestelmäriskivaatimus esitettynä maksimisuuruuisena²⁷, mutta sitä ei ole implementoitu Suomen lainsäädäntöön. Toisaalta kuviossa ei huomioida vaatimuksia järjestelmän kannalta merkittävillä pankeilla, sillä ne eivät kosketa kaikkia pankkeja. (ks. esim. LLL 10:3–4, 7–8 ja 23:1–3; BIS 2010a, 7.)

Vaikka luottolaitoslaki vaatii täytettäväksi vain kiinteän pääomavaatimuksen ja merkittäviltä pankeilta niitä koskevat vaatimukset, kohdistuvat luottolaitoslain vaatimusten alittamiseen viittaavat säännökset kaikkia käyttöön otettuja vaatimuksia. Jos pankki alittaa jonkin asetetun lisäpääomavaatimuksen, tulee luottolaitoslain säännösten mukaisesti laskea puuttuvien omien varojen määrä ja tehdä suunnitelma, jolla nämä puuttuvat

²⁶ EU:n luottolaitosdirektiivin ja Suomen luottolaitoslain välillä on eroja voimaan saattamisessa. Tässä luvussa 3.2. tarkastellaan luottolaitoslain (LLL 23:1–3) mukaisia siirtymäsäännöksiä eli korostaen Suomen näkökulmaa.

²⁷ Kansallisella päätöksellä asetettava maksimisuuruus, ks. alaluku 3.2.4.

varat kerätään. Siihen asti kun varat on kerätty, eli pankki täyttää vaatimuksen uudelleen, pankin voitonjakoa voidaan rajoittaa Suomen luottolaitoslain puitteissa. (LLL 10:10.) Voitonjaon rajoitusten määrä lasketaan alituksesta suhteellisenä osuutena (esimerkiksi alitus 0,0–25,0 prosenttia) ja painotetaan tätä osuutta vastaavalla painokertoimella. Laskettuaan alituksen määrän, pankin tulee laatia suunnitelma, miten aikoo saada uudelleen täyteen vaaditun tason. (LLL 10:1, 10; EPNAs (EU) 575/2013, art. 92; FivaL 878/2008²⁸, 26–27 §.) Seuraavassa tarkastellaan ensin kiinteää- ja sen jälkeen muuttuvaa lisäpääomavaatimusta, lisäpääomavaatimuksia järjestelmän kannalta merkittävillä pankeilla ja järjestelmäriskivaatimusta.

3.2.1 Kiinteä lisäpääomavaatimus

Uuden kiinteäksi lisäpääomavaatimukseksi Suomessa nimetyn puskurin myötä pankkeja vaaditaan säästämään enemmän pääomaa kuin minimimäärän, huonoja suhdannetilanteita varten (vrt. HE 39/2014 vp, 14–15). Vaikka kiinteä lisäpääomavaatimus koetaan tärkeäksi juuri finanssikriisiin perustuvaan taustaansa peilaten, sitä ei kuitenkaan ole otettu EU:n vakavaraisuusasetukseen, vaan se sisältyy EU:n luottolaitosdirektiiviin. Kyseisestä direktiivistä kiinteä lisäpääomavaatimus on implementoitu Suomen luottolaitoslakiin. Luottolaitoslain mukaan kyseinen lisäpääomavaatimus on tullut voimaan 1.1.2015 alkaen (LLL 23:2).

Kiinteän lisäpääomavaatimuksen suuruus on 2,5 prosenttia suhteutettuna riskipainotettuihin saamisiin. Kyseiseen vaatimukseen varojen tulee olla laadultaan CET1 -pääomaa eli omaa ydinpääomaa. (Vauhkonen 2010, 24–25; Luottol. 10:3.) Tämä tarkoittaa, että vaadittujen ydinpääomien määrä kasvaa (4,5 % + 2,5 %) seitsemään prosenttiin. Tarkoituksena kiinteällä lisäpääomavaatimuksella on toimia puskurina, jotta kahdeksan prosentin pääomavaatimukseen ei tarvitsisi koskea heikommassakaan suhdannetilanteessa.

3.2.2 Muuttuva lisäpääomavaatimus

Muuttuva lisäpääomavaatimus nähdään kuin vastauksena vallitsevan suhdannetilanteen myötävaikuttamiselle. Sen tarkoituksena on pyrkiä ehkäisemään luottokannan liian nopea kasvu ilman pääomien kasvattamista. (Dewatripont & Tirole 2012, 237; Euroopan komissio 2014a, 71.) Tärkeimpinä tehtävinä muuttuvalla lisäpääomavaatimuksella ovat

²⁸ Laki Finanssivalvonnasta 19.12.2008/878.

rahoitusjärjestelmän kriisinsietokyvyn parantaminen ja luotonannon vaihteluiden loiventaminen (Kauko ym. 2014, 59). Kyseinen lisäpääomavaatimus on ylimääräinen harjunnanvarainen vaatimus, joka voi olla Suomen luottolaitoslain (LLL 10:3) mukaan 0,0–2,5 prosentin suuruinen²⁹ laskettuna pankkien riskipainotettujen tase-erien ja taseen ulkopuolisten erien yhteissummasta (Kauko ym. 2014, 60; LLL 10:3,4; EPNDir 2013/36/EU art. 136).

Muuttuva lisäpääomavaatimus on tarkoitus asettaa noususuhdanteessa ja purkaa laskusuhdanteessa (Kosonen & Kangasharju 2013, 9). Sen asettamisen tarpeen arvioinnin tulee perustua etenkin luottokannan ja bruttokansantuotteen väliseen suhteen poikkeamiin pitkäaikaiseen trendiin verrattuna (LLL 10:5), mutta arvioinnissa voidaan käyttää myös muita kansallisen viranomaisen tarkoituksenmukaisina pitämiä tekijöitä³⁰ (VVMA 1029/2014, 5 §).

Asettamisen tarpeen arviointimenetelmistä on kuitenkin eri näkemyksiä. Drehmann ja Gambacorta (2012, 604) näkevät, että luottokannan ja bruttokansantuotteen välinen suhde on paras muuttuja arvioimaan kyseisen lisäpääomavaatimuksen tarvetta, kun taas Ibáñez-Hernández, Peña-Cerezo ja Araujob (2015, 389) ovat sitä mieltä, että luottokannan kasvu olisi parempi mittari kuin luottokannan ja bruttokansantuotteen välinen suhde. Drehmann ja Gambacorta (2012, 604) korostavat, että lopulta yksikään yksittäinen indikaattori ei voi tyydyttävästi osoittaa kyseisen lisäpääomavaatimuksen tarvetta. Asettamisen tarpeen arvioinnista aiheutuvista haasteista huolimatta muun muassa Dewatripont & Tirole (2012, 252–253) kokevat muuttuvan lisäpääoman olevan asianmukainen väline myötäsyklisyyden vähentämisessä.

Suomessa on koettu, että muuttuvalla pääomavaatimuksella voidaan vähentää vallitsevan suhdannetilanteen ei-toivottua myötävaikuttamista (HE 39/2014 vp, 41). Kyseinen vaatimus on sisällytetty luottolaitoslakiin (LLL), mutta sen asettamisesta määrää Finanssivalvonta yhteistyössä valtiovarainministeriön ja Suomen Pankin kanssa. Heidän on neljännesvuosittain arvioitava onko kyseiselle lisäpääomavaatimukselle tarvetta. Aikaisintaan muuttuva lisäpääomavaatimus voidaan asettaa vuoden 2015 alusta lähtien.

²⁹ Euroopan keskuspankilla on oikeus asettaa luottolaitoslain (LLL 10:3-4) määräämää maksimivaatimustasoa suuremman muuttuvan lisäpääomavaatimuksen YVM-asetuksen (yhteinen valvontamekanismi, YVM) nojalla (EKPA (EU) 468/2014). Viitattu asetus on Euroopan keskuspankin asetus (EU) N:o 468/2014 kehyksen perustamisesta YVM:n puitteissa tehtävälle yhteistyölle EKP:n ja kansallisten toimivaltaisten viranomaisten välillä sekä kansallisten nimettyjen viranomaisten kanssa (YVM kehysasetus), EUVL N:o 141/1, 14.5.2014.

³⁰ Valtiovarainministeriön asetuksessa luottolaitoksen ja sijoituspalveluyrityksen muuttuvasta lisäpääomavaatimuksesta (VVMA 1029/2014) määrätään tarkoin mitä muuttuvan lisäpääomavaatimuksen asettamisen perusteina käytetään.

(LLL. 23:2; 10:4.) Vuoden 2015 alussa Finanssivalvonta on kuitenkin päättänyt olla asettamatta sitä³¹ (Finanssivalvonta 2015a).

3.2.3 *Lisöpääomavaatimukset järjestelmän kannalta merkittävälle pankeille*

Taustalla merkittävälle pankeille asetetuissa lisöpääomavaatimuksissa on Basel II:n aikainen vakavaraisuuslaskentamenetelmä, jonka nähtiin suosivan isoja pankkeja. Isot pankit käyttivät laskentamenetelmiä, jotka tuottivat keskimääräistä pienemmät vakavaraisuusvaatimukset. Koska isot pankit ovat rahoitusjärjestelmän kannalta merkittävimpiä, ja niiden aiheuttama järjestelmäriski on pieniä pankkeja suurempi, vaaditaan niiltä pieniin pankkeihin verrattuna suuremmat pääomat (Vauhkonen 2010, 29). Se, miksi tärkeille luottolaitoksille on tiukemmat vakavaraisuusvaatimukset voidaan kiteyttää lyhyesti Cannesissa pidetyn G-20 -kokouksen 4.11.2011 julkilausumaan: "*We are determined to make sure that no financial firm is too-big-to-fail*". (G-20, 2011)

Tämä julkilausuma pohjautuu ennen finanssikriisiä ilmentyneeseen pankkien nopeaan kasvuun koon, laajuuden ja monimutkaisuuden osalta (Euroopan komissio 2014a, 82). Finanssikriisiin nähden uusilla maailmanlaajuisilla säännöillä on tarkoitus estää se, ettei näitä edellä mainitun julkilausuman viittaamia suuria pankkeja tarvitse pelastaa enää valtion tai keskuspankin avulla. (Carney, 2013.)

Tällaiset suuret pankit luokitellaan niille asetettujen vaatimusten osalta kahteen ryhmään: maailmanlaajuisen- ja toisaalta muun rahoitusjärjestelmän kannalta merkittäviin pankkeihin. Maailmanlaajuisen rahoitusjärjestelmän kannalta merkittävien luottolaitosten valinta ei kuitenkaan perustu vain pankkikonsernin kokoon, vaan myös konsernin kytkeytyneisyyteen rahoitusjärjestelmässä, sen tarjoamien palvelujen korvattavuuteen, konsernin monimuotoisuuteen ja rajat ylittävään toimintaan. Vastaavasti muiden rahoitusjärjestelmän kannalta merkittävien pankkien valinta perustuu sekä kokoon, että merkitykseen unionin talouden tai jäsenvaltion kannalta, rajat ylittävän toiminnan merkittävyyteen sekä laitoksen tai ryhmän kytkeytyneisyyteen rahoitusjärjestelmässä. (EPNDir

³¹ Finanssivalvonnan johtokunnan mukaan luottokannan ja BKT:n välinen suhde on ylittänyt pitkän aikavälin trendin, mutta päätöstä olla ottamatta muuttuvaa lisöpääomavaatimusta käyttöön perusteltiin muilla mittareilla, jotka eivät Finanssivalvonnan johtokunnan mukaan kertoneet järjestelmäriskien kasvusta. Lisäksi johtokunta ennusti päätöksessään luottokannan ja bkt:n välisen trendipoikkeaman pienenevän vuonna 2015 ja 2016. (Finanssivalvonta 2015a.)

2013/36/EU art. 131; LLL 10:7–8.) Näiden valintakriteerien lisäksi EKP voi todeta jonkin luottolaitoksen merkittäväksi omasta aloitteestaan³² (ENAs (EU) 1024/2013, 6 §³³)

Säännökset koskien lisävaatimusten asettamista järjestelmän kannalta merkittävälle pankeille on implementoitu Basel III:sta EU:n luottolaitosdirektiivin kautta Suomen luottolaitoslakiin. Maailmanlaajuisen rahoitusjärjestelmän kannalta merkittävilta pankeilta vaaditaan 1,0–3,5 prosentin suuruinen lisäpääomavaatimus, eli niin kutsuttu G-SII -puskuri³⁴ (engl. global systemically important institutions), ja muilta rahoitusjärjestelmän kannalta merkittävilta luottolaitoksilta 0,0–2,0 prosentin lisäpääomavaatimus eli O-SII -puskuri³⁵ (engl. other systemically important institutions). Lisäksi jäsenvaltiot voivat edellyttää suuremmatkin puskurit, jotka ovat tietyin rajoituksin jäsenvaltioiden päätettävissä. (LLL 10:3, 7–8.)

Nämä edellä mainitut lisäpääomavaatimukset on katettava ydinpääomalla. Tämä tarkoittaa sitä, että ydinpääomien, CET1, vaatimukseksi muodostuu huomioimatta muuttuvaa lisäpääomavaatimusta maailmanlaajuisen rahoitusjärjestelmän kannalta merkittävälle pankeille (G-SII) 8,0–10,5 prosenttia ja muille rahoitusjärjestelmän kannalta merkittävälle pankeille (O-SII) 7,0–9,0 prosenttia. (HE 39/2014 vp, 14; LLL 10:3, 7–8.) Nämä ydinpääoman määrät viittaavat normaaliin ydinpääoman vaatimukseen 4,5 prosenttiin (ks. alaluku 3.1.1), ja lisäpääomavaatimukseen 2,5 prosenttiin (ks. alaluku 3.2.1), minkä lisäksi tulevat merkittävälle pankeille asetettavat vaatimukset. Nämä ydinpääomaerät muodostavat yhteensä seitsemän prosentin määrän, joka on perusvaatimus tässä luvussa viitattuja rahoitusjärjestelmän kannalta merkittäviä pankkeja pienemmille³⁶ pankeille. (LLL 10:3, 7–8.)

Euroopan vakausneuvosto (engl. Financial Stability Board) ja Baselin pankkivalvontakomitea päivittävät maailmanlaajuisesti merkittävien pankkien luettelon ja esimerkiksi vuonna 2014 asetetut vaatimukset eri pankeille vaihtelevat 1,0–2,5 prosentin välillä. Pohjoismaisista pankeista Nordea on ainut maailmanlaajuisesti merkittävä pankki, ja siihen kohdistuu yhden prosentin G-SII -vaatimus. (FSB 2014, liite 1.) Näiden G-SII -vaatimusten osalta noudatetaan kuitenkin siirtymäsäännöksiä siten, että vuonna 2016 vaatimuksesta on täytettävä 25 prosenttia, vuoden 2017 alusta lähtien 50 prosenttia, vuoden 2018 alusta 75 prosenttia ja vuoden 2019 alusta lähtien 100 prosenttia (LLL 23:2; EPNDir 2013/36/EU art. 162).

³² EKP voi katsoa jollain laitoksella olevan erityinen merkitys jos luottolaitoksella on muun muassa merkittävästi Neuvoston asetuksessa 1024/2013/EU, 6 § määriteltyä rajat ylittävää toimintaa.

³³ Neuvoston asetus (EU) N:o 1024/2013 luottolaitosten vakavaraisuusvalvontaan liittyvää politiikkaa koskevien erityistehtävien antamisesta Euroopan keskuspankille EUVL N:o L 287/63, 29.10.2013.

³⁴ Käytetään myös suppeampaa termiä G-SIB (engl. global systemically important banks).

³⁵ Käytetään myös suppeampaa termiä D-SIB (engl. domestic systematically important banks).

³⁶ tai vähemmän merkittävälle. Katso edeltä kriteerit, jolla rahoitusjärjestelmän kannalta merkittävät pankit määritellään.

Muut rahoitusjärjestelmän kannalta merkittävät pankit julkaistaan vuoden 2015 aikana. Kyseisiin pankkeihin kohdistuvia O-SII -vaatimuksia aletaan soveltaa vuoden 2016 alusta lähtien. (LLL 23:2.) Finanssivalvonnan on ilmoitettava O-SII -vaatimusten käytöstä vähintään kuutta kuukautta aikaisemmin ennen kuin vaatimukset on täytettävä (LLL 10:8).

3.2.4 Järjestelmäriskivaatimus

Kuten muutkin lisöpääomavaatimukset, myös järjestelmäriskivaatimus³⁷ on nimensä mukaisesti tarkoitus estää järjestelmäriskejä, eli pankkien keskinäisestä sitoutuneisuudesta ja järjestelmän monimutkaisuudesta aiheutuvia riskejä (EPNDir 2013/36/EU, kohta 16 & 85 ja art. 133). Järjestelmäriskivaatimus sisältyy luottolaitosdirektiiviin (EPNDir 2013/36/EU) ja on siten jäsenvaltioille kansallisella päätöksellä käyttöön otettava vaatimus.

Sen suuruuden jäsenvaltiot voivat pääsääntöisesti päättää itse, mutta yli viiden³⁸ prosentin tason sitä ei voi kansallisella päätöksellä asettaa, vaan siihen vaaditaan komission lupa. (EPNDir 2013/36/EU, art. 133; Eurooppa-neuvosto 2015.) Pääsääntöisesti asettamisessa noudatetaan 1,0–3,0 prosentin vaatimusta, ja kolmansiin maihin liittyvien riskien osalta enimmillään viiden prosentin vaatimusta (Eurooppa-neuvosto 2015). Yli kolmen prosentin kyseisen vaatimuksen asettamisesta vaaditaan ilmoittamaan komissiolle. Kansallisella tasolla järjestelmäriskivaatimus voidaan asettaa koko maahan tai esimerkiksi laitospohjaisesti. (EPNDir 2013/36/EU art. 133).

Suomessa luottolaitoslakiin ei ole sisällytetty järjestelmäriskivaatimusta (LLL), mutta valtiovarainministeriössä on jo vuonna 2012 viitattu pohdintaan kyseisen vaatimuksen käyttöönotosta. Valtiovarainministeriö valmistelee arviota käyttöönoton tarpeesta ja myös mahdollisen käyttöönoton myötä kyseiselle sääntelylle asetettavista vähimmäisvaatimuksista (Valtiovarainministeriö 2012, 44).

3.3 Likviditeettivaatimukset

Pankkitoiminnan ydin muodostuu rahan välittämisestä: talletusten vastaanottamisesta, säilyttämisestä ja luotonannosta. Pankit myöntävät luottoja vastaanottamia talletuksia vastaan. (Kontkanen 2008, 10–12.) Tämä toiminta aiheuttaa kuitenkin pankeille olen-

³⁷ Järjestelmäriskivaatimuksesta käytetään yleisesti myös nimityksiä järjestelmäriskipuskuri ja systeeminen riskipuskuri.

³⁸ Vuodesta 2015 alkaen maksimitaso on viisi prosenttia, tätä ennen kolme prosenttia.

naisen likviditeettiriskin kun pitkäaikaiset luotot rahoitetaan niiden maturiteettia lyhytaikaisemmilla talletuksilla (Alho ym. 2011, 19). Tästä varallisuuserien eriaikaisesta erääntymisestä käytetään nimitystä maturiteettitransformaatio. Tällaisen maturiteettitransformaation kasvaminen voi johtaa muun muassa liialliseen luotonantoon ja sitä kautta se voi olla altistava tekijä kriiseille. (vrt. esim. Vauhkonen 2010, 27; Euroopan komissio 2014a, 67.)

Nämä maturiteettierot kuitenkin kuuluvat pankkien arkipäivään (Euroopan komissio 2014a, 67). Pankit varautuvat likviditeettitarpeisiin pitämällä niitä varten likvidejä varoja, jotka ovat pääasiassa käteisvaroja tai muita helposti käteiseksi muutettavissa olevia varoja. Muuttaakseen hallussaan olevia arvopapereita likvideiksi varoiksi, pankit voivat myydä niitä tai ottaa niitä vastaan lainaa. (Alho ym. 2011.)

Pankit tarvitsevat vahvan likviditeettipohjan ja kyvyn hallita rahavirtoja ja maksuvalmiutta erityisesti vaikeissa markkinaolosuhteissa. On todettu, että vakavaraisuusvaatimukset eivät yksinään riitä nostamaan pankkien sietokykyä. (ks. esim. Euroopan komissio 2014a, 67; BIS 2010c, 6.) Berger ja Bowman (2009,1) näkevät, että likvidit varat ovat jopa pankkien olemassaolon ehto. Näihin likvideihin varoihin ei ennen finanssikriisiä ja sen aikana kiinnitetty tarpeeksi huomiota ja likvidit varat loppuivat tuolloin pitkäksi aikaa (De Lasorierè 2009, 10; BIS 2008, 1; BIS 2010c, 6).

Koska likvidien varojen sääntelyä ei kaikissa maissa finanssikriisin aikaan, Baselin pankkivalvontakomitea koki tarpeelliseksi luoda maailmanlaajuiset maksuvalmiussäännöt, jotka on vuonna 2013 sisällytetty EU:n vakavaraisuusasetukseen (BIS 2008; EKAs (EU) 7232, kohta 1.1). Kyseiseen asetukseen liitetty likvidejä varoja koskeva vaatimus on nimeltään lyhyen aikavälin maksuvalmiusvaatimus (engl. liquidity coverage ratio LCR), joka edellyttää että pankilla on riittävästi laadukkaita varoja juuri lyhyellä aikavälillä. Tätä vaatimusta täydentämään Baselin pankkivalvontakomitea määräsi pysyvän varainhankinnan vaatimuksen (engl. net stable funding ratio, NSFR), jonka tarkoituksena on pitkän aikavälin rahoitus, jolla vastataan edellä kuvattuun maturiteettieroon esimerkiksi lainojen ja talletusten välillä. Kyseinen pysyvän varainhankinnan vaatimus kattaa koko taseen ja kannustaa pankkeja käyttämään vakaita rahoituslähteitä. (BIS 2010c, 6.)

Tällaiset likviditeettivaatimukset ovat herättäneet jonkin verran keskustelua, mutta niiden uutuuden vuoksi vaikutuksia ei ole merkittävässä määrin vielä arvioitu. Euroopan komissio on viitannut mahdollisten vaikutusten osalta pankkien kannattavuuden negatiiviseen kehitykseen ja toisaalta arvioon, että likviditeettivaatimukset saattaisivat kannustaa siirtymään kaikkien varojen osalta lyhytaikaisimpiin varoihin, mikä vaikuttaisi myös myönnettyihin lainoihin. Komissio on myös arvioinut, että aikana, jolloin pankkien väliset markkinat ovat heikot, voi olla, että pankit houkuttelevat varoja asiakkailta maksaen heidän talletuksilleen aikaisempaa korkeampia korkoja. Tämän seurauksena

myös lainojen korot saattaisivat nousta, jotta pankit voisivat säilyttää korkokatteensa. (Euroopan komissio 2014a, 213.)

Vaikka vaikutuksia ei ole merkittävässä määrin vielä arvioitu, on huomioitava, että nämä vaatimukset vastaavat nyt sääntelypuutteeseen, joka finanssikriisin aikana tunnistettiin (ks. esim. Euroopan komissio 2014a, 67). Kyseiset vaatimukset ovat siten ensimmäisiä kansainvälisesti yhdenmukaisia likviditeettistandardeja. Lyhyen aikavälin maksuvalmiusvaatimus tulee sovellettavaksi ensimmäistä kertaa lokakuussa 2015 siirtymäsäännöksiin, ja pysyvä varainhankinnan vaatimus vuonna 2018. (EKAs (EU) 7232, art. 38; BIS 2010c, liite 1.)

Seuraavissa alaluvuissa tarkastellaan ensin lyhyen aikavälin maksuvalmiusvaatimusta ja sen jälkeen pysyvän varainhankinnan vaatimusta. Molempien osalta tarkastellaan myös niiden laskentamenetelmiä.

3.3.1 *Maksuvalmiusvaatimus*

Maksuvalmiusvaatimus kohdistuu lyhyen aikavälin riskinsietokyvyn parantamiseen eli tarkoituksena on taata pankkien riittävä likvidien varojen määrä eri suhdannetilanteissa (Euroopan komissio 2014a, 69; BCBS 2011, 17). Lyhyt aikaväli tarkoittaa maksuvalmiusvaatimuksessa sitä, että korkealaatuisten likvidien varojen tulee kattaa ulosvirtauksen, eli poistuvien likvidien varojen, ja sisäänvirtauksen, eli sisään tulevien likvidien varojen, erotus vähintään 30 päivän ajan stressitilanteessa (EPNAs (EU) 575/2013, art. 412). Stressitilanteella viitataan likviditeetin riittämättömyyteen markkinoilla tai jopa likviditeettikriisiin (vrt. esim. Vauhkonen 2010, 27; EKAs (EU) 7232, art. 3). Tätä maksuvalmiuden laskentatapaa havainnollistetaan kaavassa 3–3.

$$\text{Maksuvalmiusvaatimus} = \frac{\text{Korkealaatuiset likvidit varat}}{\text{Nettokassavirrat seur. 30 kalenteripäivän ajalta}} \geq 100 \%$$

Kaava 3–3 Maksuvalmiuden laskentakaava (BIS 2013, 7; EKAs (EU) 7232 art. 4)

Laskentakaavassa 3–3 korkealaatuiset likvidit varat (engl. high quality liquid assets) tarkoittavat varoja, jotka ovat helposti ja pienin kustannuksin käteiseksi muunnettavia. Tällaisille varoille on asetettu yleisiä ja toiminnallisia vaatimuksia. Yleiset vaatimukset koskevat varojen sitoutuneisuutta: niiden tulee olla tarvittaessa käytettävissä. Toiminnalliset vaatimukset tarkoittavat, että likvidit varat ovat hajautettuja, eli koostuvat luottoluokituksen ja likvidiyden osalta eritasoisista varoista. Korkealaatuisiksi likvideiksi va-

roiksi hyväksytään esimerkiksi käteinen ja tietyt keskuspankkisaamiset. (EKAs (EU) 7232, art. 6–12.)

Nettokassavirtoja laskettaessa sisäänvirtausten laskenta perustuu saataviin, joiden velvoitteet eivät ole erääntyneet tai vaarassa erääntyä seuraavien 30 päivän aikana. (EKAs (EU) 7232, art. 32.) Ulosvirtausten osalta huomioidaan erityyppisten velkojen ja taseen ulkopuolisten sitoumusten nostamatta olevat määrät, jotka kerrotaan sillä prosenttimäärällä, jolla ne todennäköisesti poistuvat tai maksetaan takaisin. (EKAs (EU) 7232, art. 22). Lopulta maksuvalmiusvaatimus lasketaan kaavan 3–3 mukaisesti ja tulos ilmaistaan prosenttilukuna. Maksuvalmiusvaatimuksen määrän tätä laskentaa noudattaen tulee olla vähintään 100 prosenttia kun vaatimus on kokonaan saatettu voimaan vuonna 2018 (EKAs (EU) 7232, art. 38). Jotta tämä 100 prosentin vaatimus toteutuisi, tulisi korkealaatuisten varojen määrän olla vähintään sama kuin nettokassavirrat seuraavilta 30 päivältä (Euroopan komissio 2014a, 69).

Maksuvalmiusvaatimus määritellään yleisten periaatteiden osalta EU:n vakavaraisuusasetuksessa ja tarkemmin vuonna 2014 annettussa delegoidussa asetuksessa (EKAs (EU) 7232). Kyseisen delegoidun asetuksen mukaan vaatimuksia aletaan soveltaa 1. päivästä lokakuuta 2015 lähtien, jolloin 100 prosentin vaatimuksesta tulee täyttää 60 prosenttia. Vuosien 2015–2018 välillä vaatimukset kasvaisivat asteittain niin, että vuoden 2018³⁹ alusta lähtien vaatimus olisi toteutettava kokonaisuudessaan. (EKAs (EU) 7232, art. 38.) Enintään on mahdollista vaatia sadan prosentin maksuvalmiutta, kunnes sitova vähimmäisvaatimus on otettu kokonaisuudessaan käyttöön. (EKAs (EU) 7232, art. 38).

3.3.2 *Pysyvän varainhankinnan vaatimus*

Finanssikriisin aikana ongelmat likviditeetin hallinnassa antoivat Baselin pankkivalvontakomitealle syyn vaatia sekä lyhyen ajan maksuvalmiutta, että pidemmän ajan vakaata varainhankinnan rakennetta (BIS 2014b, 1). Pysyvän varainhankinnan vaatimuksen periaatteet on julkaistu vuonna 2008, mutta niiden täytäntöönpanoa seurataan vuonna 2010 alkaneella tarkastelujaksolla (BIS 2008; BIS 2010b, 8). Lopulliset vaatimukset on tarkoitus asettaa vuonna 2018 (EPNAs (EU) 575/2013, kohta 112). Kyseisellä tarkastelujaksolla havainnoidaan muun muassa pysyvän varainhankinnan vaatimuksen tahattomia vaikutuksia rahoitusmarkkinoiden toimintaan ja talouteen. (BIS 2014b, 1–2.) King (2013, 4155) näkee, että tällaiset tahattomat seuraukset ovat mahdollisia, sillä pitkäaikaista kokemusta tällaisesta likvidien varojen sääntelystä ei juurikaan ole.

³⁹ Euroopan pankkiviranomainen on havainnut, että keskimäärin tällaisten likvidien varojen määrä on ollut vuonna 2013 Euroopan Unionin alueen pankeilla 115 prosenttia (EBA 2014, 115).

Tarkoituksena pysyvän varainhankinnan vaatimuksella on rajoittaa pankkien liiallista lyhyttä varainhankintaa ja kannustaa arvioimaan paremmin kaikkien erien, myös taseen ulkopuolisten erien, riskit. Näin pysyvä varainhankinnan vaatimus edistäisi rahoituksen vakautta. (BIS 2014b, 1.) Eli mitä vaikeammin pankin varat ovat muunnettavissa likvideiksi varoiksi, sitä enemmän siltä vaaditaan myös pitkäaikaista rahoitusta (Vauhkonen 2010, 27). Pysyvän varainhankinnan vaatimuksen mukaan pitkällä aikavälillä viitataan yli vuoden mittaisten velvoitteiden täyttämiseen sekä normaali-, että stressitilanteissa (EPNAs (EU) 575/2013, art. 413; BIS 2014b, 2).

Vuoden 2014 kesäkuussa Gobat, Yanase ja Maloney (2014, 35–36) julkaisivat selvityksen pysyvän varainhankinnan vaatimuksen vaikutuksista. Heidän mukaan kyseinen vaatimus on tuottanut johdonmukaisia toimenpiteitä pankkien rahoituksen riskirakenteeseen eri maissa. Myöhemmin samana vuonna kun Gobat ym. (2014) julkaisivat selvityksensä, Baselin pankkivalvontakomitea julkaisi dokumentin (BIS 2014b) koskien pysyvän varainhankinnan käyttöönottoa.

Kyseisessä Baselin pankkivalvontakomitean dokumentissa (BIS 2014b) kuvaillaan muun muassa käyttöön otettavan pysyvän varainhankinnan vaatimuksen laskentatapaa. Komitean mukaan kyseinen vaatimus määritellään *käytettävissä oleva pysyvän rahoituksen* (engl. amount of available stable funding) ja *vaadittu pysyvän rahoituksen* (engl. required amount of stable funding) suhteena. Tämä suhde tulee dokumentin mukaan olla vähintään 100 prosenttia. (BIS 2014b, 2.) Tätä laskentatapaa havainnollistetaan kaavassa 3–4.

$$\text{Pysyvän varainhankinnan vaatimus} = \frac{\text{Käytettävissä oleva pysyvä rahoitus}}{\text{Vaadittu vakaa rahoitus}} \geq 100 \%$$

Kaava 3–4 Pysyvän varainhankinnan vaatimus (BIS 2014b, 2)

Kaavassa 3–4 *käytettävissä olevan pysyvän rahoituksen* määrän mittaus perustuu laitoksen rahoituslähteiden vakauteen, kuten lainasopimusten luotettavuuteen. Käytettävissä olevan pysyvän rahoituksen määrä lasketaan ensin määrittämällä kirjanpitoarvo pankin omalle pääomalle ja veloille ja jaetaan nämä ryhmiin erääntymispäivän⁴⁰ mukaisesti. Jokainen ryhmä painotetaan niille määritettyjen kertoimien mukaan ja lasketaan nämä erät yhteen. Tulokseksi saadaan laskentakaavaa varten käytettävissä olevan pysyvän rahoituksen määrä. (BIS 2014b, 3–5.)

⁴⁰ Erääntymispäivä tai päivä, jolloin niitä voidaan vaatia maksettavaksi.

Vastaavasti kyseisen laskentakaavan 3–4 *vaadittu pysyvä rahoitus* perustuu pankin riskiprofiiliin. Laskennassa määritellään ensin vakaan rahoituksen kirjanpitoarvo ja jaetaan varallisuuserät omiin ryhmiinsä. Tämän jälkeen kirjanpitoarvoon määritetyt erät kerrotaan niille määritellyillä kertoimilla. Koko vaadittu pysyvä rahoitus on näiden erien ja taseen ulkopuolisten painotettujen erien summa. (BIS 2014b, 6–10.)

Siihen asti kun pysyvän varainhankinnan vaatimus otetaan käyttöön, pankkien on noudatettava yleistä varainhankintavelvoitetta eli tarkoituksena on, että pankit täyttävät pitkän aikavälin velvoitteet asianmukaisesti huomioiden sekä normaali- että stressitilanteet. Vähimmäisvaatimukseksi kyseinen pysyvän varainhankinnan vaatimus tulee tammikuun ensimmäisenä päivänä vuonna 2018. (EPNAs (EU) 575/2014, kohta 111–112, art. 413.)

4 ASIANTUNTIJOIDEN NÄKEMYKSIÄ VAKAVARAISUUS-, LISÄPÄÄOMA- JA LIKVIDITEETTIVAATIMUSTEN VAIKUTUKSISTA PANKKITOIMINTAAN

4.1 Basel III -uudistusten vaikutusten arviointi

Kuten tässä tutkielmassa on jo todettu, sääntely on kiristymässä lukuisilla hankkeilla, joista Basel III -uudistukset sisältävät vain osan. Ensisijaisesti Basel III -uudistukset pohjautuvat finanssikriisin osoittamiin puutteisiin sääntelyssä sekä aikaisempiin Basel -sopimuksiin täydentäen ja tarkentaen vaatimuksia. (Euroopan komissio 2014a, 57.) Tätä tutkielmaa varten tehdyissä haastatteluissa korostui erityisesti tämä Basel III:n taustan merkitys, sillä haastateltavien mielestä ainoastaan ymmärtämällä finanssikriisin osoittamia puutteita aikaisemmassa sääntelyssä, voi ymmärtää mitä Basel III -standardistolla tavoitellaan.

Basel III:n vaatimusten käyttöönotto toteutetaan siirtymäsäännösten avulla siten, että kokonaisuudessaan ne tulevat voimaan vuoden 2018 alusta (ks. esim. BIS 2010a, 7; LLL 23:2). Haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että tällä Basel III -uudistuksen implementoinnilla on monia vaikutuksia. Koska kaikkia säännöksiä ei ole vielä otettu käyttöön täysimääräisenä⁴¹, aiheuttaa se haasteen niiden vaikutusten arviointiin. Toisena arvioinnin haasteena haastateltavat korostivat vaikutusten tulkintaa ja sitä, mitkä asiat lasketaan juuri jonkin tietyn vaatimuksen seurauksiksi. Kuten Henkilö A totesi haastattelussa:

“On hirveästi myös seurannaisvaikutuksia, mitkä on jo vähän niin kuin, että liittyks nää enää Basel kolmoseen suoranaisesti, että sehän on saanut käyntiin paljon muita prosesseja pankkisääntelyssä.”

Tämän Henkilö A:n kommentin lisäksi haastatteluissa ilmeni myös, että säännöksiä on korjailtu ja täydennetty sen jälkeen kun ne ensimmäistä kertaa on julkaistu, mikä etenkin Suomen Pankin ekonomisti Hanna Westmanin mukaan vaikeuttaa arviointia entisestään. Lisäksi Finanssivalvonnan pääanalyttikko Sampo Alhonsuon mukaan vaikutuksia pyritään arvioimaan pääasiassa laskennallisesti, mutta on vaikea tietää miten maailma kehittyy ja mitä tulevaisuudessa tapahtuu. Laskelmista puuttuu hänen mukaan dynaamiset vaikutukset, millä hän tarkoittaa asioiden kytkeytyvyyttä toisiinsa ja toisaalta käyttäytymisen muutosta Basel III -uudistuksen seurauksena.

⁴¹ Johdantoluvussa 1 todettiin vaatimukset, joita ei ole otettu käyttöön. Samalla todettiin, että niiden osalta tarkastelunäkökulma perustuu enemmän mahdollisiin kuin todellisiin vaikutuksiin.

Arvioinnin haasteista huolimatta haastateltavat kokivat, että tiettyjä vaikutuksia voi kuitenkin jo nähdä. Henkilö D kommentoi Basel III:n vaikutuksia seuraavasti:

”Basel kolmosesta ei oo puoliakaan otettu vielä käyttöön niin tää on mennyt niinku överiksi tää homma.”

Henkilö D:n selitys kommentilleen on, että sääntelyä on paljon ja sen kokonaisuutta on yksittäisen ihmisen vaikea hahmottaa ja hallita. Henkilö D antoi myös kommentilleen toisen merkityksen: sääntelyn monimutkaisuudesta aiheutuu pienille pankeille suurempi haaste, sillä niillä ei ole hänen mukaan niin paljon resursseja hallita sääntelyverkostoa kuin suuremmilla pankeilla. Tästä huolimatta Henkilö D näkee, että sääntelyn kiristymisellä on hyvä tarkoitus: sääntelykiristykset ja -lisäykset pohjautuvat osittain finanssikriisiin, joka osoitti puutteita sääntelyssä. Tuolloin koettiin tarpeelliseksi sääntelyn avulla vakauttaa järjestelmää (ks. myös Euroopan komissio 2011; IMF 2010). Myös Finanssivalvonnan pääanalyttikko Sampo Alhonsuon haastattelussa korostui juuri finanssikriisiin perustuva tausta sääntelyssä:

”Pankki ja finanssikriisien todennäköisyyttä vähennetään tämmöisillä Basel III -vaatimuksilla, mistä hyötyy koko yhteiskunta.”

Alhonsuon kommentista voi havaita kaksi merkitystä: finanssikriisien todennäköisyyksien pienentämisen ja yhteiskunnan hyödyn. Haastattelussa hän avasi kommenttiaan kehottaen pitämään mielessä sen, mitä finanssikriisin aikaan tapahtui. Hänen mukaan juuri finanssikriisi toimi motivoijana Basel III -uudistuksen käyttöönotolle.

Yhteiskunnan hyöty -näkökulmalla Alhonsuo tarkoittaa koko järjestelmän vakautumista: vähennetään todennäköisyyttä sille, että veronmaksajat joutuisivat maksamaan pankkien pelastamisesta tai kaatumisesta. Tällä Alhonsuo viittaa finanssikriisin jälkeen pankkien pelastamiseen veronmaksajien varoin (ks. myös alaluvut 2.4 ja 3.2.3). Alhonsuo lisää kuitenkin, että itse sääntelyuudistuspaketin hintaa ei kuitenkaan täsmällisesti tiedetä. Alhonsuo näkee valitettavana sen, ettei vaatimusten kiristysten positiivisia vaikutuksia näy heti; mutta toteaa koko Basel III:sta seuraavasti:

”Se on kaikista asioista semmonen saavutettu kompromissi, kansainvälinen kompromissi, et siihen on syytä olla ihan tyytyväinen.”

Sitä, ovatko nämä Basel III:n myötä implementoidut vaatimukset riittäviä, ei Alhonsuon mukaan voida sanoa. Asiaa voidaan kuitenkin hänen mukaan tarkastella aikanaan jälkeenpäin. Näistä Basel III:n finanssikriisiin ja aikaisempiin standardeihin perustuvista

taustoista huolimatta, haastateltavat eivät nähneet Suomessa toimivien pankkien osalta olleen vakavaraisuuden suhteen ongelmia finanssikriisin aikana:

”No Suomessahan, kuten finanssikriisi osoitti, niin meillä oltiin hyvässä jamassa jo silloin.” (Henkilö D)

Tähän henkilö D:n kommenttiin yhtyi myös kaikkien muiden haastattelussa mukana olleiden pankkien asiantuntijat siinä missä myös Suomen Pankin ja Finanssivalvonnan asiantuntijatkin. He kaikki toivat esiin, että aikanaan finanssikriisin myötä vakavaraisuusongelmat kohdistuivat enemmän muihin Euroopan maihin.

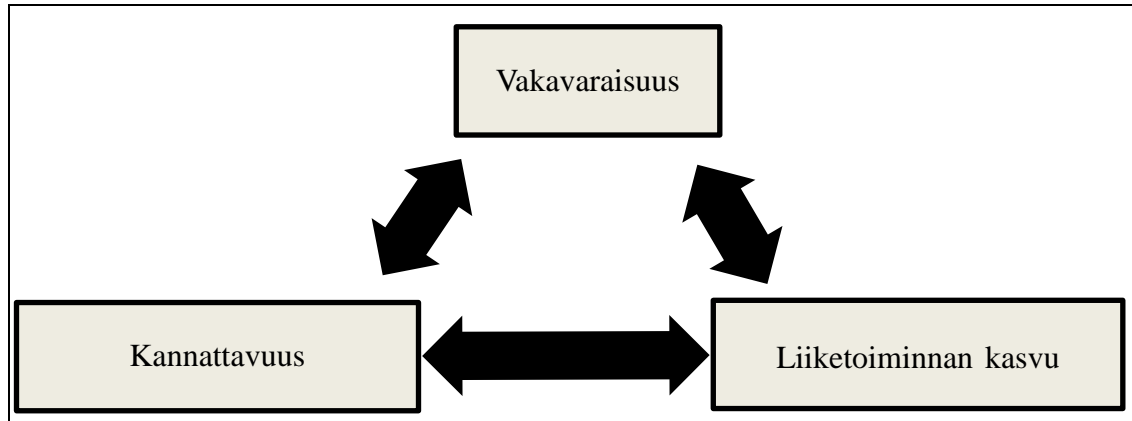
4.2 Vakavaraisuusvaatimusten vaikutuksia pankkitoimintaan

Vaikka Suomessa ei haastateltavien mukaan ollut finanssikriisin aikana suuria ongelmia pääomien riittävyyden suhteen, kohdistuvat vaatimukset yhtä lailla Suomeen kuin muihinkin Euroopan maihin. Basel III:n vakavaraisuusvaatimukset on implementoitu EU:n vakavaraisuusasetukseen, jolloin ne ovat jokaista jäsenmaata sitovia vaatimuksia. Tähän liittyen Finanssivalvonnan pääanalyytikko Sampo Alhonsuo toteaa, että sääntely on juridinen asia, ja pankkien tulee sitä noudattaa. Hän jatkaa näkemystään seuraavasti:

“Jos pankki ei täytä vakavaraisuusvaatimuksia, niin viimekädessä pankin toiminnalta katoaa pohja ja toimilupa menetetään.”

Tämä perusajatus siitä, että vakavaraisuusvaatimuksia on noudatettava, oli kuitenkin olemassa jo ennen Basel III:a. Vakavaraisuusvaatimukset eivät siten tuoneet mitään uutta, vaan vain kiristivät jo olemassa olevia vaatimuksia (Alhonsuo). Alhonsuo viittaa olemassa olevilla vaatimuksilla aikaisempaan standardiin Basel II, jonka aikana vaadittiin jo sama kahdeksan prosentin minimipääomavaatimus suhteutettuna riskipainotettuihin saamisiin kuin Basel III:n aikana (vrt. BIS 2006, 12 ja BIS 2010b, 12).

Yleisesti ottaen vakavaraisuusvaatimusten täyttäminen on Alhonsuon mukaan pankeille strateginen kysymys sen jälkeen kun minimivaatimukset on täytetty. Hänen mukaan vakavaraisuus toteutuu yrityksissä heidän oman tavoitteenasettelun mukaisesti. Tätä hänen esittämää tavoitteenasettelua havainnollistetaan kuviossa 6.

Kuvio 6 Pankin strateginen kolmio (Alhonsuo)

Alhonsuon mukaan yritykset kertovat yleensä, mikä on heidän kannattavuustavoite. Sen lisäksi pankeilla on usein tavoite vakavaraisuuden suhteen. Nämä tavoitteet voidaan hänen mielestään toteuttaa liiketoiminnalla. Vastaavasti tilanne voisi olla toisinpäin: jos halutaan saavuttaa jokin liiketoiminnan kasvutavoite ja kannattavuustavoite, määräytyisi vakavaraisuus niiden perusteella. Alhonsuo toteaa näiden kolmen asian muodostavan kolmion, jossa kaksi voidaan määrätä, mutta kolmas sopeutuu. Yleensä muiden perusteella määräytyvä kolmas tekijä kärsii kahden muun tavoittelusta. Tämän perusteella vakavaraisuus on Alhonsuon mielestä strateginen päätös siitä, mitä asioita yrityksessä yleensä tavoitellaan ja mille tasolle vakavaraisuus halutaan asettaa juridisten ja valvonnallisten vaatimusten jälkeen.

Tähän strategiseen päätökseen vaikuttaa Alhonsuon mukaan myös se, mitä muut pankit tekevät kuvion 6 kolmiossa esitettyjen tekijöiden suhteen. Jokainen pankki tekee strategisia valintoja esitettyjen tekijöiden suhteen ja jokainen pankki pyrkii valitsemaan oikean ratkaisun (Alhonsuo).

Myös Suomen Pankin ekonomisti Hanna Westman toi haastattelussa esille strategista näkökulmaa vakavaraisuusvaatimuksen täyttämiseksi. Vaikka vaatimukset on kirjattu EU:n vakavaraisuusasetukseen, ei se ole hänen mukaan syy sille, miksi yritykset täyttävät niitä etuajassa ja ylittäen minimivaatimukset. Kun tiedetään, että jokin vaatimus on tulossa, Westman toteaa, että markkinat vaativat pankkeja täyttämään ne etukäteen. Vaatimukset eivät siis Westmanin mukaan ole pelkkä juridinen kysymys, vaan myös strateginen ja viestinnällinen näkökulma. Hänen mukaan yksikään pankki ei halua olla viimeinen joka täyttää vaatimukset, koska tällöin voisi olla että pankin luottamus markkinoilla kärsisi:

”Kyllähän nopeesti saa leiman että ei oikein tai vain ihan rimaa hipoen täyttää jonkun vaatimuksen.” (Westman.)

kuviosta 4 alaluvussa 3.1, missä havainnollistetaan pylväin laskennallista eroa kyseisten Basel -sopimusten välillä. Pääomien määrä- ja laatuvaatimukset ovat erittäin tärkeitä pankeille ja kaikkien tähän tutkielmaan haastateltujen pankkikonsernien asiantuntijat korostavat sitä, että pankeissa pidetään huoli, että ollaan vähintään vaatimusten tasolla:

”Pankki 2⁴² kokonaisuudessaan voi hyvin ja sen vakavaraisuus on sääntelyn edellyttämällä tasolla.” (Henkilö D)

”Ei meillä vakavaraisuuden suhteen oo ollut mitään haasteita.” (Henkilö E)

Edellisiin näkemyksiin yhtyivät kaikkien pankkien haastateltavat. Vakavaraisuusvaatimukset eivät Suomen Pankin ekonomisti Jukka Vauhkonen mukaan ole edellyttäneet suomalaisten pankkien osalta merkittäviä muutoksia pääoman laadulle, sillä aikaisemmin pankkien pääoma on ollut hänen mukaansa pääasiassa osakepääomaa. Myös Henkilö B totesi haastattelussa, että ydinpääoman, CET1, osuus suhteessa ensisijaiseen pääomaan, T1, on ollut kaikilla pankeilla hyvällä tasolla. Vauhkonen lisää tähän, että myös toissijaisen pääoman, T2, osuus on ollut Suomessa kaikilla pankeilla pieni suhteessa ydinpääomaan, CET1, ja ensisijaiseen pääomaan, T1. Kaikkien pankkikonsernien asiantuntijat totesivat haastattelussa, että nämä vakavaraisuusvaatimukset täytetään haastateltavien edustamissa pankkikonserneissa mielellään jo ennen kuin siirtymäsäännökset sitä edellyttävät.

Vakavaraisuussääntelyn vaikutusten osalta haastatteluissa korostuivat vaikutukset myös luottojen myöntämiseen sekä hinnan-, että määrän osalta. Henkilö D:n mukaan sääntely vaikuttaa siihen, millaisia lainoja mieluiten myönnetään: mieluummin myönnetään sellaista lainaa, joka tarvitsee vähemmän omaa pääomaa. Tällöin korostuu erityisesti vakuuksien merkitys. Koska huonot vakuudet vaativat enemmän pääomaa, myönnetään luotot mieluummin sellaisille asiakkaille, joilla on paremmat vakuudet. Tällöin asiakkaalle, jolla on pankin arvion mukaan heikommat vakuudet, ei välttämättä myönnetä lainaa lainkaan. Sen seurauksena hänen hankkeensa saattaa jäädä toteuttamatta. Mikäli kaikki pankit tekevät näin, eli jättävät myöntämättä riskialttiimmat lainat, tämä tarkoittaa Henkilö D:n mukaan sitä, että kokonaisuudessaan talous kasvaa hitaammin.

Näkemykset vakavaraisuuden vaikutuksista pankkien myöntämien luottojen hintaan ovat haastateltavien osalta hieman toisistaan eriävät. Henkilö E:n mukaan vakavaraisuus vaikuttaa yhtenä tekijänä luottohinnoitteluun. Hänen mukaan vakavaraisuusvaatimukset ovat vaikuttaneet luottojen marginaaleihin, mutta luettelematta erityisiä syitä, Basel III ja sääntely yleensä ei hänen mukaan ole ollut ainoa syy marginaalien nousuun. Finans-

⁴² Tästä kommentista on poistettu pankin nimi anonyymiyden vuoksi.

sivalvonnan pääanalyytikko Sampo Alhonsuon näkemys lähestyy Henkilö E:n näkemystä. Alhonsuon mukaan:

”Jos pankki haluaa lisätä markkinaosuutta, niin eikö silloin voi laittaa tavaran eli luottojen hintaa alemmaksi kuten yritystoiminnassa yleensä tapahtuu?”

Kommentillaan Alhonsuo viittaa näkemykseen, että luottojen hintaan vaikuttavia tekijöitä on monia muitakin kuin sääntely luettelematta niitä erikseen. Suomen Pankin ekonomisti Jukka Vauhkonen toteaa sen, mihin Alhonsuokin viittasi: Vauhkonen kokee, että sääntelyn merkitystä myönnettyjen luottojen hintaan usein liioitellaan. Vauhkonen mukaan sääntelyn osuus on vain pieni pala marginaalia ja enemmän vaikuttaa muun muassa odotetut luottotappiot, verot ja kiinteät kustannukset.

Alhonsuo näkee kuitenkin, että vakavaraisuudella on tietynlainen merkitys pankkien luotonantoon. Hänen mukaan vakavaraisimpien pankkien luotonanto on suurempaa kuin muiden, mikä johtuu vakavaraisempien pankkien suhteellisesti edullisemmasta rahoituksesta. Vakavaraisempi pankki saattaa saada pienemmin kuluin esimerkiksi talletuksia tai keskuspankkirahoitusta, minkä vuoksi se voi myös pienemmillä marginaaleilla myöntää lainoja. Tästä kuitenkin aiheutuu Alhonsuon mukaan väistämättä seuraava näkökulma, joka on sääntelymuutosten tahattomat seuraukset. Hänen mukaan tapahtuu aina jotain mitä ei ole osattu etukäteen arvioida. Alhonsuo tarkoittaa tällä pienten pankkien ja isojen pankkien välistä eroa, mihin myös Henkilö D viittasi haastattelussaan. Alhonsuon mukaan Finanssivalvonta on ollut huolissaan pienten pankkien kyvystä ottaa nämä vaatimukset käyttöön kun vastaavasti isommilla pankkikonserneilla on väistämättä enemmän resursseja täyttää vaatimukset.

4.2.2 Riskipainotetut saamiset

Vakavaraisuusvaatimukset kohdistuvat sekä omien varojen laatuun ja -määrään, mutta myös riskipainotettuihin saamisiin. (BIS 2010b, 12.) Erityisesti Henkilö E korosti vakavaraisuuden arvioinnissa käytettävän suhdeluvun merkitystä. Hänen mukaan vakavaraisuusvaatimukset on täytetty tekemällä enemmän muutoksia vakavaraisuuden laskenta-kaavassa oleviin riskipainotettuihin saamisiin, kuin omiin pääomiin.

Henkilö E:n mukaan suurin osa vakavaraisuusprosenttien kasvusta on tullut riskipainotettujen saamisten vähentämisestä, ja pienempi osa pääomien kasvun kautta. Hän arvioi yhden neljäsosan tulevan pääomien kasvusta ja kolmen neljäsosan riskipainotettujen saamisten vähentämisestä. Näin vakavaraisuusprosentit on hänen mukaan saatu nostettua ylemmäksi. Henkilön F mukaan tämä on tehty sisäisiä malleja hyödyntämällä.

Sisäisillä malleilla henkilö F tarkoittaa riskipainotettujen saamisten laskentamallia. Laskennallisesti Henkilö E:n mukaan on iso ero sillä, käyttääkö pankki laskennassaan standardimenetelmää vai sisäisen laskennan menetelmää. Hänen mukaan pankkien käytössä eri laskentamenetelmiä, eivät annetut tiedot ole vertailukelpoisia. Lisäksi Henkilö E huomauttaa, että laskenta on aina subjektiivista. Hänen mukaan sille voidaan asettaa kriteereitä, mutta se sisältää aina elementtejä, joiden kohdalla voi tehdä yksilöllisiä ratkaisuja. Alhonsuon mukaan tämä johtaa siihen näkemykseen, että kahden pankin samalakaan menetelmällä tehdyt laskelmat eivät välttämättä ole vertailukelpoisia.

Tällä yksilöllisyydellä ja toisaalta sillä, etteivät luvut ole vertailukelpoisia viitataan sisäisen luottoluokitusmenetelmien parametreihin. Perusmenetelmässä, FIRB, luotonantaja arvioi velallisen maksukyvyttömyyden itse, mutta edistyneemmässä menetelmässä luotonantaja arvioi myös saamisten määrän ja asiakkaan vastuiden määrän maksukyvyttömyystilanteessa. (Kontkanen 2008, 86–87.) Tarkemmin laskentamenetelmä on kuvattu alaluvussa 3.1.4. Alhonsuo tuo kuitenkin keskusteluun toisen näkökulman:

“Meillä on osoittaja ja nimittäjä, osoittajassa on omat varat, nimittäjässä on riskipainotetut saamiset. Et jos sillä IRBA-mallilla riskipainotettuja saamisia pystytään pienentämään, niin sulla on lopputuloksena kovempi prosentti”.

Kyseissä laskentakaavassa Alhonsuo viittaa siihen, että jos riskipainotettuja saamisia saadaan alhaisemmaksi muuttamalla laskentatapa standardimallista sisäisen laskennan malliin, muuttamatta todellista riskipainoa, on vakavaraisuusprosentti parempi. Tällöin samalla pääomalla on enemmän varaa luotonantoon tai sijoitustoimintaan. Tämä on Alhonsuon mukaan hyvä peruste sille, miksi pankit haluavat käyttää IRB-mallia.

Kaikkien pankkien ei kuitenkaan ole mahdollista käyttää IRB-mallia. IRB-mallin käyttö perustuu tiettyihin kriteereihin ja on luvanvarainen. Suomen Pankin ekonomisti Jukka Vauhkosen mukaan pankeilla täytyy olla riittävä määrä riittävän pitkältä ajalta luottohistoriadataa, jotta he voisivat siirtyä IRB-mallin käyttöön. Mutta siirtyminen ei ole itsestään selvää, vaan siirtymistä voi hakea Finanssivalvonnalta, tai Euroopan keskuspankilta riippuen siitä, mikä on pankin valvova viranomainen⁴³.

Pääsääntöisesti IRB-mallia käyttävät suuret pankit ja standardimallia pienemmät pankit (Finanssivalvonta 2009, 2). Syynä tähän Henkilö C näki, ettei pienillä pankeilla ole resursseja sisäisiin riskimallinnusjärjestelmiin. Suomen Pankin ekonomisti Jukka Vauhkosen mukaan, tämä voi aiheuttaa kilpailueron isojen ja pienten pankkien välille. Hän perustelee näkemyksensä sillä, että mikäli pienempi pankki käyttää laskennassaan standardimallia, jolloin esimerkiksi asuntoluoton riskipaino on 35 prosenttia, tällöin

⁴³ Nordea Pankki Suomi Oyj:n, OP Ryhmän ja Danske Bank Oyj:n valvonnasta vastaa EKP. Muutoin Suomessa pankkeja valvoo Finanssivalvonta (Finanssivalvonta 2015b).

omaa pääomaa asuntoluoton määrälle tarvitaan (8 *0,35) 2,8 prosenttiyksikköä. IRB-pankeille tämä on vielä vähemmän, mutta Vauhkonen mukaan ero ei ole ratkaiseva. (vrt. kpl 3.1.4)

Riskipainotettujen saamisten osalta haastatteluissa korostui pääasiassa luottoriski, mikä on pankkien kannalta ehkä merkityksellisin (vrt. esim. Kontkanen 2008, 84). Ainoastaan pankin 1 haastatteluissa ilmeni myös muiden riskien arviointi. Henkilö B toteusi, että myös muut riskit otetaan nykyisessä sääntelyssä paremmin huomioon. Hänen mukaan muun muassa inhimilliset virheet pyritään arvioimaan huolella ”*varovaisuuden periaatetta noudattaen*”.

4.2.3 Vähimmäisomavaraisuusvaatimus

Vähimmäisomavaraisuusaste on edellä esitetyistä poiketen ei-riskiperusteinen tunnusluku (ks. esim. Vauhkonen 2010, 25). Sitä ei ole vielä otettu käyttöön, joten sen vaikutusten arviointi koettiin haastatteluissa haasteelliseksi. Kaikki haastateltavat kokivat kyseisen tunnusluvun kuitenkin järkeväksi vaatimukseksi, joka perustehtävänsä mukaisesti täydentää vakavaraisuuslaskentaa.

Henkilö B toteusi haastattelussa, että vähimmäisomavaraisuusvaatimukseen on kokonaisuudessaan panostettu todella paljon ja on hyvä, että on olemassa tällainen täydentävä tunnusluku. Henkilö B viittaa näkemyksellään omavaraisuusvaatimuksen ominaisuuteen toimia kuin ”*pohjana*” tilanteessa, jossa riskiperusteiset saatavat ovat pienet (vrt. esim. Blundell-Wignall & Atkinson 2010, 17).

Siitä, kumpi laskentamenetelmä on parempi riskipainotettuihin varoihin perustuvat vai omavaraisuusvaatimus, on Henkilö C:n mukaan käyty paljon keskustelua. Ratkaisua pohdintaan vaihtoehtojen paremmuudesta hän ei kuitenkaan osaa sanoa. Omavaraisuusasteen hyviä puolia on laskennan yksinkertaisuus ja tunnusluvun selkeys, kun taas riskiperusteiset tunnusluvut ottavat huomioon pankkien erilaisia riskiprofiileja ja voivat edesauttaa riskienhallintaa (Henkilö C).

Pankin 1 haastattelussa kaikki haastateltavat ovat yhtä mieltä siitä, että yksikään pankki ei halua enää vastaavaa tilannetta kuin finanssikriisin aikana oli. Haastatteluissa viitataan siihen, että jos vastaavan kriisin todennäköisyys pienenee esimerkiksi omavaraisuusastetta käyttämällä, on se silloin asianmukainen väline parantamaan järjestelmän vakautta. Tähän näkemykseen yhtyivät myös muiden pankkien asiantuntijat. Kyseisen tunnusluvun hyvästä tarkoituksestaan huolimatta, haastateltavat olivat kuitenkin sitä mieltä että tämä on jälleen yksi säännös lisää kuvaten sääntelyn paljoutta yleisesti termillä ”*sääntelytsunami*”.

4.3 Lisöpääomavaatimusten vaikutuksia pankkitoimintaan

Suomen Pankin ekonomisti Jukka Vauhkonen totesi haastattelussa, että pankit ovat perinteisesti pyrkineet pitämään ylimääräisiä varoja minimivaateiden päälle. Basel III:n myötä tällaisia ylimääräisiä varoja alettiin myös vaatia pankeilta kun EU:n luottolaitosdirektiiviin kirjattiin vaatimuksia lisöpääomasta. Kuten Henkilö A totesi haastattelussa:

”Nyt menee niin semmoisiin elementteihin, jotka on tässä sääntelyssä kokonaan uutta, vähän samallai kun tuolla likviditeetti puolella.”

Hän viittaa kommentissaan siihen, etteivät lisöpääomavaatimukset ja likvidien varojen vaatimukset ole aikaisemmin sisältyneet pankkien sääntelyyn. Molemmat vaatimukset otettiin mukaan Basel III -standardistoon (ks. esim. Vauhkonen 2010; BIS 2010b, 2; EPNDir 2013/36; EPNAs (EU) 575/2013). Haastateltavien näkemyksiä likvidien varojen vaatimusten vaikutuksista pankkitoimintaan tarkastellaan alaluvussa 4.4.

Lisöpääomavaatimukset ovat vaatimuksia vähimmäisvaatimuksen päälle (vrt. esim. HE 39/2014 vp 13–18). EU:n luottolaitosdirektiivistä Suomen lainsäädäntöön on otettu kiinteä- ja muuttuva lisöpääomavaatimus sekä lisöpääomavaatimukset merkittävillä pankeilla (LLL). Järjestelmäriskivaatimusta ei ole implementoitu Suomen lainsäädäntöön, vaikka se sisältyy EU:n luottolaitosdirektiiviin (EPNDir 2013/36/EU, esim. kohta 85).

Vauhkonen totesi haastattelussa, että voi olla mahdollista, että jatkossa pankit pitävät ylimääräisiä varoja vielä enemmän kuin minimi- ja lisöpääomavaatimukset vaatisivat. Vauhkonen näkee, että pankit luultavasti ajattelevat lisöpääomavaatimukset osana minimivaatimuksia. Suomen Pankin ekonomisti Hanna Westman pohti haastattelussa että oman pääoman liikkeellelasku voi häiriytyä jos näitä minimivaatimuksen päälle tulevia lisöpääomavaatimuksia ei täytä, koska se on signaali markkinoille. Seuraavassa tarkastellaan jokaisen lisöpääomavaatimuksen osalta erikseen haastateltavien näkemyksiä niiden vaikutuksista pankkitoimintaan.

4.3.1 Kiinteä lisöpääomavaatimus

Kiinteä lisöpääomavaatimus on vaatimus kahdeksan prosentin minimivaateen päälle. Kyseisen vaatimuksen mukaan pankeilla tulee olla ydinpääomaa 2,5 prosenttia riskipainotetuista saamisista. Kyseinen vaatimus on tullut voimaan vuoden 2015 alusta lähtien. (LLL 10:3, 23:2.) Suomen Pankin ekonomisti Hanna Westman pitää kiinteää lisöpääomavaatimusta mielenkiintoisena vaatimuksena sen vuoksi, että se on asetettu ensisijaisen minimivaatimuksen päälle ja jos sen alittaa, tulee rajoitteita jaettavaan bonuksiin tai

osingonjakoon. Toimiluvan menetystä lisäpääomavaatimuksen alittamisesta ei kuitenkaan tule. Westman vertaa tätä lisäpääomavaatimusta tarinaan takseista:

“On tää story näistä takseista, et on säädös siitä et pitää olla minimissään taksi jossain rautatieasemalla ja menet sinne. Siellä on siis vain se yksi taksi. Se ei voi lähtee kuskaan sua, ku sen pitää olla siellä.” (alkup. Goodhart 2010, 175)

Tällä vertauksella Westman tarkoittaa sitä, että pitää olla aina tietty puskuri minimivaateen päälle, joka on joustava, mutta senkin alittamisesta tulee seuraamuksia. Samalla tavalla Finanssivalvonnan analyytikko Sampo Alhonsuo pitää kiinteää lisäpääomavaatimusta omien sanojensa mukaisesti *“peruskaurana”*, jonka pankit haluavat täyttää. Tähän näkemykseen yhtyivät myös kaikkien pankkikonsernien haastateltavat.

Suomen Pankin ekonomisti Jukka Vauhkonen mukaan tämän lisäpääomavaatimuksen tarkoituksena on, että pankit pystyvät huonossakin tilanteessa myöntämään luottoja ilman että niiden vakavaraisuus on uhattuna. Toisaalta haastatteluista ilmenee, markkina-reaktioiden välttäminen on yksi syy, minkä vuoksi vaatimusta ei helposti haluta alittaa (Vauhkonen & Westman).

Kiinteä lisäpääomavaatimus on tullut voimaan 1.1.2015 alkaen (LLL 23:2) ja pankkikonsernien haastatteluissa ilmeni, että kiinteä lisäpääomavaatimus on täytetty heidän edustamien pankkikonsernien osalta asianmukaisesti. Asianmukaisuudella viitattiin tässä lisäpääomavaatimuksen määrään ja laatuun. Kiinteän lisäpääomavaateen määrän tulee olla 2,5 prosenttia ydinpääomaa suhteutettuna riskipainotettuihin saamisiin (vrt. LLL 10:3).

4.3.2 Muuttuva lisäpääomavaatimus

Kiinteän lisäpääomavaatimuksen lisäksi voidaan tarvittaessa asettaa muuttuva lisäpääomavaatimus. Finanssivalvonnan johtokunta voi määrätä kyseisen muuttuvan lisäpääomavaatimuksen, jos katsoo sen tarpeelliseksi (LLL 10:3, 4; 23:2). Tarkoituksena muuttuvalla pääomavaatimuksella on vähentää suhdannetilanteen ei-toivottua myötävaikuttamista (HE 39/2014 vp. 41). Vuoden 2015 alussa Finanssivalvonnan johtokunnan päätöksen myötä muuttuvaa lisäpääomavaatimusta ei otettu käyttöön (Finanssivalvonta 2015a).

Mikäli kyseinen lisäpääomavaatimus asetettaisiin, kokee Suomen Pankin ekonomisti Jukka Vauhkonen, että sen vaihteluväli (0,0–2,5 prosenttia) on melko pieni. Toisaalta, hän lisää, että muuttuvan lisäpääomavaatimuksen tarkoituksena on, että sitä käytettäisiin vain harvoin. Henkilö E näkee muuttuvan lisäpääomavaatimuksen asettamisen perustuvan noususuhdanteeseen:

”Noususuhdanteen ylikuumenemistilanteessa pitäis tulla tää muuttuva lisäpääomavaatimus.”

Henkilö E kokee myös, että tällä hetkellä ei ole nähtävissä tilannetta että muuttuvaa lisäpääomavaatimusta tarvitsisi asettaa. Normaaliaikoina Suomen Pankin ekonomisti Jukka Vauhkosen mukaan pankkien ei tarvitse kyseiseen lisäpääomavaatimukseen varautua. Hänen mukaan pankit eivät myöskään odota, että sitä normaalitilanteessa aktivoitaisi.

Aktivoinnin osalta haastateltavat näkevät haasteena sen, milloin tämä muuttuva lisäpääomavaatimus pitäisi asettaa. Pankin 1 haastattelussa heräsi toinen haaste liittyen muuttuvan lisäpääomavaatimuksen asettamiseen. Henkilö A pohti haastattelussa, että jos tällainen muuttuva pääomavaatimus asetetaan, miten määritellään, millä tasolla sen tulisi olla. Nämä asettamisen määritelmät on kuitenkin esitetty valtiovarainministeriön asetuksessa 1029/2014 (ks. alaluku 3.2.2). Muuttuvan lisäpääomavaatimuksen tarvetta arvioidaan tiettyjen indikaattoreiden perusteella, joiden avulla peilataan tarvetta suhdannetilanteeseen nähden. Arviointi perustuu etenkin luottokannan ja bruttokansantuotteen väliseen suhteen poikkeamiin, mutta arvioinnissa voidaan käyttää myös muita tekijöitä. (VVMAs 1029/2014, 5 §.) Henkilö F vertaa kyseisen lisäpääomavaatimuksen asettamista Euroopan keskuspankin ohjauskoron muuttamiseen:

”Se on samanlaista kuin jonku rahapolitiikan harjoittaminen, että millä noi keskuspankki nostaa ohjauskorkonsa, usein ne liikkeet tapahtuu aina vähän turhan myöhään.”

Tähän Henkilö F toteaa, ettei näiden liikkeiden ennustaminen ole pankkien tehtävä, vaan kyseisiä ennustuksia varten on olemassa omat viranomaiset. Henkilö D toivoo näiltä indikaattoreilta automaattisuutta, niin ettei tulisi hallinnollisia viiveitä, joiden vuoksi vaatimuksia kiristetään liian myöhään tai löysätään liian aikaisin. Hän pitää tätä muuttuvaa lisäpääomavaatimusta kauniina ajatuksena, mutta toteaa toteutuksessa olevan haasteita. Henkilö D:n mielestä tämä indikaattorijärjestelmä on vielä rakennusvaiheessa.

Vauhkosen mukaan muuttuvan lisäpääomavaatimuksen tarkoituksena on liiallisen luotonannon kasvusta aiheutuvien riskien lievittäminen ja torjuminen. Vauhkonen toteaa tämän tavoitteen olevan vaatimaton:

”Ei varmasti viranomaisetkaan ei kuvittele et sillä niinku kaikkia riskejä mitä voi syntyä niin pystyttäis estämään ja eihän se välttämättä estä edes kaikkia näitä luotonannon kasvuunkaan liittyviä riskejä ja kriisejä, että ainahan näihin kaikkiin

indikaattoreihin liittyy näitä, joskus ne varottaa turhaan ja joskus jättää varottamatta.”

Vauhkosen mukaan tulevaisuudessakaan ei tule olemaan täydellistä indikaattoria, mutta niitä kehitetään hänen mukaan jatkuvasti. Westmanin mukaan kaikkea ei voida ennustaa, mutta jatkossa yllätykset eivät vaikuta samalla tavalla kuin ennen, sillä pusku-reita on nyt jo valmiiksi enemmän kuin ennen.

Muuttuvan pääomavaatimuksen asettamisen vaikutukset olisivat pankkikonsernien mukaan niiden alkuperäisten tarkoitusten mukaiset, mutta etenkin Henkilö E kokee seuraavasti:

”Tottakai se hillitsee kasvua jos semmoinen asetetaan.”

Samoilla linjoilla kuin Henkilö E, on myös Henkilö D. Henkilö D lisää näkemykseen mukaan myös muut lisäpääomavaatimukset ja toteaa niiden kaikkien yhdessä hidastavan talouskasvua pysyvästi, eikä vain hetkellisesti. Mikäli muuttuva pääomavaatimus asetetaan, saattaisi se A:n mukaan näkyä luottomarginaalien nostamisena samalla tavalla kuin muutkin vakavaraisuuteen liittyvät vaatimukset. Mikäli vaatimukset vaikuttavat marginaaleihin niitä nostavasti, vaikuttaa se A:n mukaan luottojen myöntämisen määrään niitä vähentävästi ja vastaavasti yleiseen luottokannan kasvuun hilliten samalla yleistä talouskasvua. Henkilö A toteaa, että useimmat pankit todennäköisesti vakavaraisuustavoitetta asettaessa huomioivat muuttuvan lisäpääomavaatimuksen jo täysimääräisenä. Kiinteän- ja muuttuvan pääomavaatimuksen lisäksi luottolaitoslaki sisältää vaatimukset merkittäville pankeille. Niitä tarkastellaan seuraavassa alaluvussa.

4.3.3 Lisäpääomavaatimukset merkittäville pankeille

Merkittäville pankeille asetettavien vaatimusten taustalla on finanssikriisin aikana todettu suurten ja toisiinsa sidoksissa olevien pankkien aiheuttama järjestelmäriski (Vauhkonen 2010, 29). Uusilla merkittäville pankeille asetettavilla lisäpääomavaatimuksilla on tarkoitus estää se, että jatkossa ei tarvittaisi julkisia varoja pelastamaan kyseisen kaltaisia pankeja (ks. esim. Carney, 2014).

Rahoitusjärjestelmän kannalta merkittävät pankit jaetaan maailmanlaajuisen- ja muun rahoitusjärjestelmän kannalta merkittäviin pankeihin. Maailmanlaajuisen rahoitusjärjestelmän kannalta merkittäviltä pankeilta vaaditaan 1,0–3,5 prosentin lisäpääomavaatimus (G-SII) ja muilta rahoitusjärjestelmän kannalta merkittäviltä pankeilta vaaditaan 0,0–2,0 prosentin lisäpääomavaatimus (O-SII). (HE 39/2014 vp, 14; LLL 10:3.)

Nordea on ainut pohjoismainen maailmanlaajuisen rahoitusjärjestelmän kannalta merkittävä pankki. Kyseinen G-SII -vaatimus on asetettu sille ryhmätasolla. (FSB 2014, liite 1.) Suomen Pankin ekonomisti Hanna Westmanin mukaan tällä on kaksinainen merkitys Nordealle. Ensinnäkin se tarkoittaa yhtä lisäpääomavaatimusta lisää, joka pitää täyttää. Samalla se tarkoittaa, että Nordeaa myös valvotaan tarkempaan. Westmanin mukaan markkinat kuitenkin tietävät G-SII tai O-SII -statuksen merkityksen. Tähän liittyen Finanssivalvonnan pääanalyytikko Sampo Alhonsuo toteaa mahdolliseksi, että tällaisen statuksen omaavan pankin varainhankinnan hinta on näihin merkittävien pankkien ryhmiin kuulumattomien pankkien hintaa alhaisempi.

Muiden järjestelmän kannalta merkittävien pankkien vaatimusten määrät asettaa Suomessa Finanssivalvonta luottolaitoslain sallimissa rajoissa (vrt. LLL 10:3,8). Luottolaitoslain (23:2) mukaan tiedot pankeista, joita OSII -vaatimukset koskettavat julkaitaan vuonna 2015 ja määriteltyjä vaatimuksia tulee noudattaa vuoden 2016 alusta lähtien.

Erityisesti pankin 1 haastattelussa korostui myös kilpailullinen näkökulma kyseisissä vaatimuksissa. Pankissa 1 halutaan haastateltavien mukaan olla tietoisia myös siitä, mitä muilta pankeilta vaaditaan ja miten vaatimukset markkinoiden kannalta on järkevintä toteuttaa.

Nordea Pankki Suomi Oyj:n pääekonomisti Aki Kangasharju näkee merkittävillä pankeille asetettavien vaatimusten taustoihin peilaten toisenlaisen ongelman. Kun tällaisilla vaatimuksilla pyritään pienentämään isojen pankkien aiheuttamaa järjestelmäriskiä, hän toteaa, että samalla syntyy riski toisaalle.

Hän viittaa tällä riskillä kilpailuun johdannaismarkkinoilla käytettävien selvityskusten (engl. clearing house) välillä. Selvityskeskuksilla hän tarkoittaa monenkeskisiä keskuksia, joissa toteutetaan eri pankkien sovitut arvopaperiliiketoimet. Kangasharju näkee, että kilpailu tällaisten selvityskeskuksien välillä johtaa siihen, että lopulta muutama niistä jää voimaan. Näille muutamalle muodostuu Kangasharjun sanojen mukaan ”suurtuotannon edut”. Tähän viitaten Kangasharju pohtiikin, että jos yksi tällainen selvityskeskus kaatuu, voiko se olla vielä suurempi riski kuin suuren pankin kaatuminen. Kangasharju ihmettelee, miksi ”too-big-to-fail” -ilmiön annetaan siirtyä näihin selvityskeskuksiin.

4.3.4 Järjestelmäriskivaatimus

Kun lisäpääomavaatimukset merkittävillä pankeille asetetaan sen perusteella miten merkittäviä ne ovat maailmanlaajuisen tai kansallisen järjestelmän kannalta, niin Suomen Pankin ekonomistin Jukka Vauhkosen mukaan järjestelmäriskipuskurissa tarkoituksena on, että se kohdentuu talouden kokoon nähden suuriin pankkeihin.

Järjestelmäriskivaatimus ei siis sisälly alkuperäiseen Basel III:een vaan se voidaan implementoida kansalliseen lainsäädäntöön direktiivin kautta (EPNDir 2013/36/EU), Suomessa sitä ei kuitenkaan ole otettu käyttöön. Järjestelmäriskivaatimuksen on tarkoitus estää järjestelmäriskejä, jotka aiheutuvat pankkien välisestä keskinäisestä sitoutuneisuudesta ja järjestelmän monimutkaisuudesta (EPNDir 2013/36/EU, kohta 16 & 85 ja art. 133). Kuten Henkilö D totesi haastattelussa, järjestelmäriskivaatimus on tarkoitettu tilanteeseen ”jos on systeemissä ongelmaa”. Suomen Pankin ekonomisti Jukka Vauhkonen kuvaa taustoja kyseiselle vaatimukselle seuraavasti:

”Se on tuon direktiivin eli se on tää EU:n erikoisuus, että sitä ei oo Baselissa. Sehän tuli käytännössä sen historiahan on se, että finanssikriisin jälkeen niin muutama maa Sveitsi ja Iso-Britannia ja Ruotsi etunenässä ilmoitti melkein heti tän kriisin jälkeen että siellä tullaan merkittävästi kiristämään pääomavaatimuksia sano EU ja Basel mitä tahansa. Sitä tavallaan sovitettiin sitä EU:n lainsäädäntöä sitte niinku jälkikäteen, vastaamaan sitä että se vastas näitä kiristyksiä mitä oli jo muutenkin tulossa näissä muutamissa maissa. Ja nyt tää keino on sitten muittenkin maitten käytettävissä sitten direktiivin myötä.”

Finanssivalvonnan pääanalyytikon Sampo Alhonsuon mukaan järjestelmäriskipuskuri on ehdottoman tarpeellinen, mutta kuten todettiin, se on säädetty vain direktiivissä. Hänen mukaan Euroopasta löytyy Suomen lisäksi Irlanti, Englanti ja Italia, joiden lainsäädännöstä ei löydy järjestelmäriskipuskurivaatimuksia. Alhonsuo toivoisi, että viranomaisilla olisi edes samat välineet lainsäädännössä, vaikka toimiala hänen mukaan saattaisikin tätä vastustaa. Eri asia Alhonsuon mukaan on, käytetäänkö tätä järjestelmäriskipuskuria, mutta se pitäisi hänen mukaan olla edes mahdollisuutena olemassa.

Sitä, onko järjestelmäriskivaatimukselle tarvetta, on pohdittu valtiovarainministeriössä jo vuonna 2012. Valtiovarainministeriössä on huomattu epävarmuutta kansainvälisillä rahoitusmarkkinoilla, jonka vuoksi on koettu tarpeelliseksi arvioida pankkisektorin vahvistamisen tarvetta. (Valtiovarainministeriö 2012, 44.)

Tietämättömyys tulevista sääntelyvaatimuksista saattaa kuitenkin aiheuttaa epävarmuutta. Henkilö C:n mukaan julkisessa keskustelussa on tuotu esille, kuinka epätietoisuus sääntelyn implementoinnista ja mahdollisista uusista sääntelykeinoista on aiheuttanut epävarmuutta, joka voi vaikeuttaa esimerkiksi liiketoiminnan suunnittelua. Esimerkiksi järjestelmäriskivaatimus on tällainen vaatimus, josta ei vielä tiedetä.

4.4 Likviditeettivaatimusten vaikutuksia pankkitoimintaan

Pankkitoiminnan luonteeseen kuuluu varojen sisään- ja ulosvirtaukset. Pankin on kyettävä vastaamaan varojen nostopyyntöihin myös taloudellisesti vaikeina aikoina. Finanssikriisin aikana näin ei ollut: pankit eivät kyenneet muuttamaan varojaan käteiseksi, mikä johti likviditeetin kuihtumiseen. (vrt. esim. EKAs (EU) 7232, kohta 1.) Kuten Henkilö D totesi haastattelussaan:

”Finanssikriiseissä on nimenomaan tää maksuvalmius, joka on ollut unohdettu.”

Finanssikriisin seurauksena Baselin pankkivalvontakomitea katsoi tarpeelliseksi luoda likvidejä varoja koskevat säännökset. Nämä säännökset lisättiin Basel III -sopimukseen ja sen myötä ne on kirjattu myös EU:n vakavaraisuusasetukseen. Maksuvalmiusvaatimukset ovat siten ensimmäisiä likviditeettiä koskevia kansainvälisesti yhdenmukaisia sääntelystandardeja. (EKAs (EU) 7232, kohta 1.)

Haastatteluissa nämä likviditeettiä koskevat säännökset koettiin erittäin tärkeiksi. Finanssivalvonnan pääanalyttikko Sampo Alhonsuo kuvasi kyseisten vaatimusten merkittävyydelle yksinkertaisen syyn:

”Pankin on aina joka hetki vastattava sitoumuksistaan, ja jos pankilta loppuu raha eikä sitoumuksia pystyttäisi täyttämään, niin pankin olemassaolo tulee kyseenalaiseksi.”

Koska likviditeetistä ei huolehdittu kriisin aikana, on Henkilö D:n mukaan luonnollista, että likviditeettipuskureita on lisätty. Uudet likviditeettivaatimukset kohdistuvat sekä lyhyen aikavälin maksuvalmiuteen, että pysyvämpään varainhankintaan (BIS 2010c, 6). Maksuvalmiusvaatimus tulee sovellettavaksi jo vuoden 2015 lokakuussa, mutta pysyvän varainhankinnan vaatimus vasta vuonna 2018 (EKAs (EU) 7232, art. 38; BIS 2010c, liite 1). Seuraavassa tarkastellaan ensin haastateltavien näkemyksiä maksuvalmiusvaatimuksen ja sen jälkeen pysyvän varainhankinnan vaatimuksen vaikutuksista pankkitoimintaan.

4.4.1 Maksuvalmiusvaatimus

Maksuvalmiusvaatimusten tarkoituksena on parantaa pankkien lyhyen aikavälin riskin-sietokykyä, millä tarkoitetaan maksuvalmiuden osalta lyhyellä aikavälillä varojen riittävyttä eri suhdannetilanteissa (Euroopan komissio 2014a). Maksuvalmiusvaatimuksen

osalta aikaväli on 30 päivää, jolloin pankkien tulisi kattaa ulos- ja sisäänvirtausten erotus (EPNAs (EU) 575/2013, art. 412). Tähän 30 päivän aikajaksoon viitaten Henkilö D kommentoi haastattelussa seuraavasti:

”Sittenhän täytyy pitää maksuvalmiuspuskureita eli pitää pitää rahaa niinku nollakorkoisissa arvopapereissa tai sellaisissa.”

Nollakorkoisilla arvopapereilla Henkilö D viittaa maksuvalmiusvaatimuksen osalta varojen laatuun. Tarkoituksena on, että pankkien on ylläpidettävä korkealaatuisia likvidejä varoja, jotka voidaan helposti muuttaa käteiseksi ja pienin kustannuksin (EKAs (EU) 7232, art. 8). Kun tällaisia varoja on pankeilla riittävä määrä, lisää se Alhonsuon mukaan luottamusta ja turvallisuutta siihen, että pankkijärjestelmässä ei tapahdu mitään *”ikävää ja yllättävää”*.

Alhonsuo huomauttaa myös, että maksuvalmiuden osalta on kaksi vaihtoehtoa, *”se on joko kunnossa tai se ei ole kunnossa”*. Tällä Alhonsuo tarkoittaa likvidien varojen riittävyyttä. Alhonsuon mukaan jälkimmäisestä vaihtoehdosta seuraa välittömästi lisäkysymys, onko pankki olemassa vai ei, sillä pankki tarvitsee likvidejä varoja toimiakseen. Sekä Finanssivalvonnan pääanalyytikko Sampo Alhonsuo, että Suomen Pankin ekonomisti Hanna Westman korostavat, että Suomessa pankkien maksuvalmius on hyvällä tasolla.

Maksuvalmiusvaatimuksia ei ole vielä otettu käyttöön, mutta Henkilö D toteaa, että edustamansa pankki on niiden osalta hyvin vauhdissa mukana. Koska Basel III:n likvideettivaatimukset tulevat voimaan ensimmäistä kertaa syksyllä 2015 (EKAs (EU) 7232, art. 38), kokee erityisesti Henkilö E, että niillä on tällä hetkellä jopa suurempi merkitys kuin vakavaraisuusvaatimuksilla, jotka on jo toteutettu. Näin on myös Henkilö A:n mukaan:

”Kaikki pankit ovat joutuneet pohtimaan likvideettisalkun rakennetta, mutta se absoluuttinen koko ei ehkä ollut täällä varsinaisesti se ongelma. Vähän se mitä kaikkea arvopapereita siellä saa olla, pitää olla.”

Henkilö B kokee, että likvideettirakenteiden muutoksissa pitää huomioida liiketaloudellinen näkökulma eli tulee pohtia miten salkkua muutetaan, mutta myös valita taloudellisesti järkevin ajankohta muutoksille. Edustamansa pankkikonsernin osalta Henkilö B korostaa, että vaatimuksia seurataan tarkkaan ja kaikki kriteerit täytetään.

4.4.2 Pysyvän varainhankinnan vaatimus

Pysyvän varainhankinnan vaatimuksen tarkoituksena on vaatia pankkeja huomioimaan taseen sisäisiä ja sen ulkopuolisia riskejä sekä tasapainottamaan sisäänvirtaavan ja ulosvirtaavan pääoman maturiteettiero (BIS 2014b, 1; ks. myös Vauhkonen 2010, 27). Eli jos pankilla on paljon varoja, jotka ovat vaikeasti muunnettavissa likvidiin muotoon, siltä vaaditaan tätä vastaan enemmän pitkäaikaista rahoitusta (Vauhkonen 2010, 27).

Suomen Pankin ekonomisti Hanna Westmanin mukaan kyseisellä pysyvällä varainhankinnan vaatimuksella on hänen mielestään voimaan astuttuaan suurempi merkitys pankeille kuin maksuvalmiusvaatimuksilla tulee olemaan. Pysyvän varainhankinnan vaatimuksen merkitys johtuu Westmanin mukaan siitä, että hänen mielestään suomalaisten pankkien osalta maksuvalmiusvaatimukset on jo täytetty, mutta pysyvän varainhankinnan vaatimuksen täyttämässä on vielä tekemistä.

Suomen Pankin ekonomisti Jukka Vauhkonen näkee, että suomalaiset pankit rahoittavat entistä enemmän itseään pitkäaikaisella rahoituksella, mikä auttaa sopeutumaan pysyvään varainhankinnan vaatimukseen. Samalla Vauhkonen näkee lyhytaikaisen rahoituksen osuuden pienentyneen.

Westmanin mukaan pysyvän varainhankinnan vaatimus vaikuttaa myös markkinoihin, sillä markkinat tottuvat sen tuloon ja vaativat pankkeja toteuttamaan täydet vaatimukset jo etukäteen. Hänen mukaan pankit täyttävät nämä markkinoiden vaatimukset ja siten viralliset vaatimukset on monissa pankeissa täytetty jo ennen kuin lainsäädäntö sitä vaatisi. Tämä rahoitusrakenteen sopeuttaminen markkinoiden vaatimuksiin voi vaikuttaa pankin hankkiman rahoituksen hintaan suotuisasti (Westman).

Pitkän rahoituksen käyttämisellä ei Vauhkonen näe etenäkään tällä hetkellä olevan merkitystä. Hän kokee, ettei kyseinen vaatimus aiheuta ylimääräisiä kustannuksia etenäkään kun nyt korot⁴⁴ ovat matalia. Vauhkonen mukaan vaatimusten täyttäminen voi olla pankeille markkina-argumentti, sillä kun kaikki on kunnossa, saattaa se vaikuttaa pankkien saaman rahoituksen hintaan suotuisasti. Pankkien näkökulmasta on kuitenkin ollut epäselvää mikä luetaan pysyväksi varainhankinnaksi ja mitä ei. Etenkin Henkilö A toi esille tätä epäselvyyttä:

”Siitä on ollut paljon keskustelua, mikä lasketaan pysyväksi varainhankinnaksi. Määritelmiä on jo tarkennettu useamman kerran.”

⁴⁴ Esimerkiksi tilastokeskuksen rahoitus- ja vakuutusalan tilastoista on nähtävissä, että korkotaso on vuodesta 2005 laskenut vuosittain (Tilastokeskus 2015.) Myös esimerkiksi peruskorko on laskenut 0,25 tasolle (VVM 2014).

Kommentillaan Henkilö A tarkoittaa pysyvän varainhankinnan vaatimuksen osalta seurantajaksoa vuosien 2010–2017 välillä, jolloin pyritään tarkastelemaan sen vaikutuksia. (BIS 2010b, 8; BIS 2014b, 1–2.) Pysyvän varainhankinnan vaatimus sisältää myös uudelleentarkastuslausekkeen, jonka mukaan vaatimusta voidaan tarkentaa seurantajakson aikana ennen sen käyttöönottoa vuonna 2018 (EPNAs (EU) 575/2013, kohdat 112).

4.5 Yhteenveto asiantuntijahaastatteluista

Finanssikriisi paljasti monenlaisia puutteita sääntelyssä (Euroopan Komission 2011, 2), minkä vuoksi etenkin Basel III -standardiston myötä sääntelyä kiristettiin usealla tavalla (ks. esim. Alhonsuo 2015; Euroopan komissio 2011). Haastateltavat näkivät erityisen tärkeänä ymmärtää tämän finanssikriisiin perustuvan taustan, jotta on mahdollista hahmottaa mihin uudet vaatimukset perustuvat ja mitä niillä tavoitellaan. Tässä tutkielmassa keskitytään Basel III:n osalta vakavaraisuus-, lisäpääoma- ja likviditeettivaatimusten vaikutuksiin pankkitoimintaan.

Jo pelkästään vakavaraisuusvaatimusten osalta vaikutuksia on monia. Vakavaraisuuden minimivaatimuksen noudattamisen osalta haastatteluissa korostui ensin sen asettamiseen liittyvä päätöksenteko. Perustaustaltaan vaatimus on lakisääteinen (Alhonsuo), mutta lain lisäksi vaatimusten täyttämistä vaativat myös markkinat. Markkinoiden kannalta on merkitystä sillä, täytetäänkö vaatimukset ennen kuin lainsäädäntö sitä ehdottomasti vaatii, vai täytetäänkö ne jo etukäteen. Usein vaatimukset täytetään etukäteen, jolloin markkinoiden näkökulmasta pankki on luotettavampi. (Westman.)

Vakavaraisuuden asettamiseen yli minimivaatimuksen vaikuttaa myös strateginen näkökulma muutoinkin kuin markkinoiden osalta. Haastateltavien mukaan minimivaatimuksen täyttämisen jälkeen pankin on mahdollista päättää itse mille tasolle vakavaraisuus lopulta asettuu. Tämän strategisen näkökulman osalta pankit vertaavat vakavaraisuuden tasoa myös muiden pankkien välillä. (Alhonsuo & Westman.) Vakavaraisuus-suhteella saattaa olla merkitystä myös pankkien saaman rahoituksen hintaan (Vauhkonen).

Tärkeimpinä asioina vakavaraisuuden laskennassa oman pääoman suhteen haastateltavat näkivät hyvänlaatuisten pääomien määrän kasvun. Haastateltavien mukaan Suomessa ei ole ollut ongelmaa finanssikriisinkään aikaan omien pääomien suhteen. Pääomien laatu- ja määrävaatimusten kiristymisen koettiin vaikuttavan luottojen myöntämiseen, sillä mieluiten myönnetään pienen riskipitoisuuden omaavia lainoja, jotka vaativat vain vähän pääomia. Tällainen toiminta saattaa karsia riskipitoisempia hankkeita pois, jolloin seurauksena ovat vaikutukset talouskasvuun (Henkilö D). Luottojen hintaan vaikuttavana tekijänä kaikki haastateltavat ovat sitä mieltä, ettei vakavaraisuus ole ainut merkitsevä tekijä.

Haastatteluissa ilmenee, että vakavaraisuuden laskentakaavaan kuuluvat riskipainotetut saamiset lasketaan pankeilla eri menetelmiä käyttäen. Tämän käytettyjen menetelmien eron seurauksena pankkien ilmoittamat vakavaraisuusluvut eivät ole vertailukelpoisia (Henkilö E & Alhonsuo). Riskiperusteista vakavaraisuuden laskentatapaa on tarkoitus täydentää omavaraisuusvaatimuksella vuodesta 2018 alkaen (ks. EPNAS (EU) 575/2013 kohta 93). Sen on tarkoitus asettaa alin taso omien varojen vaatimukselle tilanteeseen, jossa vakavaraisuuden laskennassa riskiperusteiset saatavat osoittautuvat pieniksi.

Vakavaraisuuden minimivaatimusten lisäksi Basel III:n myötä pankeilta vaaditaan lisäpääomia puskureiksi huonoja aikoja varten (ks. esim. Vauhkonen 2010). Tarkoitus on, että tappioita voitaisi kattaa ensisijaisesti puskureihin kuuluvilla varoilla eikä minimipääomavaatimukseen tarvitsisi koskea huonoinakaan talouden aikoina (ks. esim. Euroopan komissio 2014a, 9).

Kiinteän lisäpääomavaatimuksen vaikutukset ovat asiantuntijoiden mielestä lähes pakollisia täyttää, sillä vaaditun määrään alituksesta seuraa voitonjaon rajoituksia. Muuttuvan lisäpääomavaatimuksen osalta tärkeässä roolissa on sen asettamisen tarpeen arviointi, jotta asettaminen tapahtuu oikeaan aikaan, eikä talousvaikutuksia aiheuteta turhaan. Mikäli muuttuva lisäpääomavaatimus asetetaan, haastateltavat kokivat vaikutusten kohdistuvan luottojen myöntämiseen ja sitä kautta sen koettiin hillitsevän talouden kasvua (Henkilöt A, D & E). Luottojen marginaaleihin muuttuvan lisäpääomavaatimuksen koettiin vaikuttavan niitä korottavasti (Henkilöt A).

Merkittäville pankeille asetettavat lisäpääomavaatimukset ovat tärkeässä asemassa vähentämässä järjestelmäriskiä. Maailmanlaajuisesti merkittäville pankeille (G-SII) vaatimukset on jo asetettu ja Suomessa toimivista pankkikonsernista kyseiseen ryhmään kuuluu vain Nordea. Haastatteluissa ilmeni, että Nordealle tällainen G-SII-vaatimus tarkoittaa yhtä vaatimusta lisää, mutta toisaalta se tarkoittaa myös valvonnan lisäystä. (Westman.) Muun järjestelmän kannalta merkittävien pankkien, O-SII, luettelo julkaistaan vuonna 2015 (LLL 23:2). Näillä statuksilla haastateltavat kokivat olevan positiivinen vaikutus markkinoiden arvostukseen ja toisaalta nähtiin myös, että vaikutusta saattaa olla edelleen kyseisten statusten omaavien pankkien varainhankinnan hintaan (Alhonsuo). Järjestelmäriskivaatimusta ei Suomessa ei ole asetettu, vaikka sitä on harkittu (ks. esim. Valtiovarainministeriö 2012, 44.) Tästä johtuen sen vaikutusten arviointi on haastavaa.

Edellä kuvattujen vaatimusten lisäksi pankeille on asetettu myös likvidien varojen osalta vaatimuksia. Haastatteluissa ilmeni, että nämä likviditeettivaatimukset koetaan olevan pankkien toiminnan kannalta olemassaolon edellytys (Alhonsuo). Maksuvalmiusvaatimusten osalta pankkien on katettava ulos- ja sisäänvirtaavien likvidien varojen epätasapaino 30 päivän ajan myös haastavammissa olosuhteissa (ks. esim. EKAs (EU) 7232, kohta 1). Koska vaatimus kohdistuu likvidien varojen määrään, tarkoittaa se, että

likvidejä varoja ei voi sitoa pitkäaikaisiin ja usein lyhytaikaisempia sijoituksia parempi-tuottoisiin kohteisiin (Henkilö D). Likviditeettivaatimukset ovat Henkilö A:n näkemyk-sen perusteella olleet yksi syy, miksi pankit ovat ehkä joutuneet pohtimaan likviditeet-tisalkun rakennetta. Salkun kokoon liittyvät vaatimukset eivät hänen mukaan ole vält-tämättä olleet pankeille yhtä suuri ongelma. Tällä Henkilö A viittaa likviditeettisalkun rakenteeseen, jonka täytyy täyttää sille asetetut vaatimukset.

Pysyvällä varainhankinnan vaatimuksella on tarkoitus tasapainottaa pankin rahoitus-rakennetta niin, että likvidit varat ja rahoitus vastaisivat maturiteetin osalta paremmin toisiaan (vrt. esim. Vauhkonen 2010, 27). Haastatteluissa korostui myös, että pysyvän varainhankinnan vaatimuksen osalta on menossa tarkkailujakso, jonka aikana sen sisäl-töä voidaan vielä tarkentaa (vrt. EKAs (EU) 7232, art. 38; BIS 2010c, liite 1). Haastat-teluissa ilmeni, että suomalaiset pankit rahoittavat entistä enemmän itseään pitkäaikai-sella rahoituksella, mutta pysyvän varainhankinnan vaatimuksen ei nähty aiheuttavan etenkin nykyisen matalan korkokauden aikana ylimääräisiä kustannuksia pankeille (Vauhkonen). Sen sijaan jos markkinoiden vaatimuksena rahoitusrakenne muutetaan vaatimusta vastaavaksi, voi se haastateltavien mukaan vaikuttaa pankin hankkiman ra-hoituksen hintaan suotuisasti (Westman).

Kokonaisuudessaan Basel III -vaatimuksilla nähtiin olevan hyvä tarkoitus: se vakaut-taa järjestelmää ja korjaa finanssikriisin osoittamia puutteita sääntelyssä. Kangasharju korosti haastattelussa, että voi olla, että näiden vaatimusten seurauksena riski siirtyy kuitenkin toisaalle. Hän viittaa riskin siirtymisellä ”too-big-to-fail” -ilmiöön, joka saat-taa olla siirtymässä hänen mukaan johdannaismarkkinoilla käytettyihin selvityskeskuk-siin, joista kilpailun myötä saattaa osa kadota. Hän pohtii, onko tällaisen keskuksen kaa-tuminen jopa suurempi riski kuin pankin kaatuminen.

Haastateltavien mukaan on vaikea arvioida toteutuuko vaatimusten pohjalla oleva tavoite vakauttaa pankkijärjestelmää ja ehkäistä tulevia finanssikriisejä. Alhonsuon mukaan Basel III:n edellä kuvattu vaatimuksia voidaan tarkastella tarkemmin vasta vuosikymmenten kuluttua.

5 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

5.1 Yhteenveto

Nordea Pankki Suomi Oyj:n maajohtaja Ari Kaperin (2013) mukaan pankkien sääntelyn tarkoitus ymmärretään, mutta sen seuraukset halutaan tuoda esiin. Tähän näkemykseen peilaten, tässä tutkielmassa on tarkasteltu Basel III -sääntelystandardiston mukaisten vakavaraisuus-, lisöpääoma- ja likviditeettivaatimusten vaikutuksia pankkitoimintaan. Kyseiset vaatimukset valikoituivat tähän tutkielmaan niiden pankin varallisuuteen kohdistuvan luonteen, mutta myös niiden toisiinsa kytkeytyvyyden vuoksi.

Tämän tutkielman teoria osassa on kuvattu Basel III:n taustat sekä tähän tutkielmaan valitut vakavaraisuus-, lisöpääoma- ja likviditeettivaatimukset. Sääntelyn vaikutuksia on tuotu esiin kolmen Suomessa toimivan pankkikonsernin sekä Suomen Pankin ja Finanssivalvonnan asiantuntijoita haastatteleamalla teemahaastattelumenetelmää käyttäen.

Pankkisääntelyn tarkoitus on turvata pankkijärjestelmän vakautta ja suojata tallettajien varoja (Jorion 2000, 53; Kontkanen 2008, 26). Finanssikriisi osoitti kuitenkin sääntelyssä puutteita, minkä seurauksena G-20 -maiden johtajat hyväksyivät vuonna 2009 toimenpiteet, joiden tarkoituksena on vahvistaa pankkialan sääntelyä. (EPNAs (EU) 575/2013, kohta 1.) Näitä toimenpiteitä alettiin kutsua nimellä Basel III, joka on jatke aikaisemmille Baselin pankkivalvontakomitean sopimuksille (BIS 2010b, 5).

Basel III:n osalta tähän tutkielmaan valitut vakavaraisuus-, lisöpääoma-, ja likviditeettivaatimukset otetaan käyttöön EU:n vakavaraisuusasetuksen ja luottolaitosdirektiivin kautta. Suomessa kyseisen direktiivin säännöksiä on kirjattu luottolaitoslakiin, mutta kyseinen asetus on itsessään jäsenmaita velvoittava. Kyseisiä Basel III:n sääntelyvaatimuksia on alettu soveltaa vuonna 2013 siirtymäsäännösten avulla, mutta vasta vuoden 2019 alusta ne otetaan käyttöön täysimääräisinä. (BIS 2010a, 7.)

Vaikka edellä todetun mukaisesti Basel III:a ei ole otettu vielä kokonaisuudessaan käyttöön, tätä tutkielmaa varten haastatellut asiantuntijat kokivat, että sääntelyä on jo nyt paljon ja he näkivät sen olevan monimutkaista (Henkilö D & Alhonsuo). Toisaalta haastatteluissa korostui sääntelyn hyvä tarkoitus tulevia finanssikriisejä ehkäisevänä tekijänä. Basel III -sopimuksessa on korostettu erityisesti vakavaraisuussääntelyn merkitystä (ks. esim. Zhu 2007, 1), koska sen vaatimukset kohdistuvat etenkin finanssikriisin aikana havaittuun pankkien ydinpääoman riittämättömyyteen (Liikanen 2012; BIS 2010b, 12). Vakavaraisuussääntely kohdistuu riittävän ja laadukkaan oman pääoman vaatimiseen suhteessa pankin ottamaan riskiin (BIS 2010b, 27).

Vakavaraisuuslaskennassa EU:n vakavaraisuusasetuksessa jaetaan oman pääoman ryhmiin niiden laadun mukaan. Pääryhmät ovat ensisijainen- ja toissijainen pääoma. Ensisijainen pääoma jaetaan edelleen ydinpääomaan ja ensisijaiseen lisöpääomaan.

(EPNAs (EU) 575/2013, art 72.) Näistä ryhmistä haastatteluissa korostui erityisesti ydinpääoman merkitys, sillä se sisältää pankkien laadukkaimpia varoja (Westman). Ensisijainen- ja toissijainen pääoma muodostavat pankeille minimivaateen kahdeksan prosenttia (EPNAs (EU) 575/2013, art 92), joka pankkien on täytettävä (Alhonsuo).

Pääomien määrän ja -laadun lisäksi vakavaraisuuteen vaikuttaa myös riski. Keskeisimmät riskit pankkitoiminnassa ovat markkina-, operatiivinen-, ja luottoriski. Pankkitoiminnassa etenkin luottoriskin merkitys on korostunut. Luottoriski voi johtua esimerkiksi tilanteesta, jossa luotonsaaja jättää velvoitteensa hoitamatta. Etenkin luottoriskien laskentaa varten pankeilla on valittavana luvanvaraisuuteen perustuvana joko sisäisen laskennan menetelmä tai standardimenetelmä. Sisäisen laskennan menetelmässä pankki arvioi itse tiettyjä riskikomponentteja, mutta standardimenetelmä perustuu lainsäädännössä asetettuihin parametreihin. (Kontkanen 2008, 84, 86.)

Haastatteluissa korostuivat näiden edellä kuvattujen laskentamenetelmien erot. Haastateltavat kokivat, että vakavaraisuus ei ole vertailukelpoinen pankkien välillä tilanteessa, jossa pankeilla on käytössä eri menetelmät (mm. Alhonsuo). Pankki, jolla on käytössä sisäisen laskennan menetelmä, saattaa näyttää vakavaraisemmalta kuin sellainen pankki, joka käyttää standardimenetelmää. Tämä laskentamenetelmien ero on tärkeä näkökulma, sillä vakavaraisemmalla pankilla on paremmat resurssit luottojen myöntämiseen, mutta haastatteluissa ilmeni myös, että vakavaraisuussuhteella saattaa olla vaikutusta pankin saaman rahoituksen hintaan (Alhonsuo).

Edellä kuvatun vakavaraisuusvaatimuksen lisäksi, pankeilta vaaditaan ensimmäistä kertaa Basel III:n myötä myös lisäpääomia. Niiden tarkoituksena ovat muun muassa ehkäistä pankkien vaikutus vallitsevan suhdannetilanteen korostamiseen. (Euroopan komissio 2014a, 9; Euroopan komissio 2011; IMF 2010.) Kyseisiä lisäpääomavaatimuksia ovat kiinteä- ja muuttuva lisäpääomavaatimus, merkittäviä pankkeja koskevat lisäpääomavaatimukset, sekä järjestelmäriskivaatimus⁴⁵ (EPNDir 2013/36/EU, kohdat 85–90).

Haastatteluissa korostui, että pankit haluavat täyttää lisäpääomavaatimukset, sillä niiden alituksesta seuraa voitonjaon rajoituksia. Etenkin kiinteä pääomavaatimus koettiin ”peruskaurana” (mm. Alhonsuo), koska sen täyttämistä vaatii myös lainsäädäntö (LLL 10:3, 23:2). Muuttuvaa lisäpääomavaatimusta ei ole asetettu (Finanssivalvonta 2015a), vaikka luottolaitoslaki sen mahdollistaisi (LLL 10:3).

Merkittävillä pankeilla asetettavilla lisäpääomilla tarkoitetaan sekä maailmanlaajuisen- (G-SII), että muun järjestelmän kannalta merkittävillä pankeilla (O-SII) asetettavia lisäpääomavaatimuksia. Näiden vaatimusten vaikutuksina korostuva O-SII tai G-SII -status saattaa tarkoittaa, että varainhankinnan hinta on tällaiselle pankille edullisempi

⁴⁵ Ei sisälly Basel III:een vaan vain EU:n luottolaitosdirektiiviin.

(Alhonsuo). Toisaalta esimerkiksi Nordealle, joka on ainut Suomessa toimiva G-SII -pankki, tarkoittaa status myös tarkempaa valvontaa (Westman). O-SII-pankit julkaistaan Suomessa vuonna 2015 (LLL 23:2).

Järjestelmäriskivaatimusta ei Suomen luottolaitoslakiin ole EU:n vakavaraisuusdirektiivistä otettu vaan se on harkinnassa (vrt. Valtiovarainministeriö 2012, 44). Järjestelmäriskivaatimus on tarkoitus asettaa, ”jos järjestelmässä on ongelmaa” (Henkilö D).

Kuten lisäpääomavaatimukset, myös likviditeettivaatimukset ovat vaatimuksia, joita ei aikaisemmassa lainsäädännössä ole ollut. Likviditeettivaatimusten tarve perustuu finanssikriisin aikana huomattuun likviditeettiongelmaan (ks. esim. De Lasorierè 2009, 10). Likviditeettivaatimukseen sisältyy kaksi vaatimusta: lyhyen aikavälin maksuvalmiusvaatimus, joka otetaan käyttöön vuoden 2015 syksyllä (EKAs (EU) 7232, art. 38) ja pysyvän varainhankinnan vaatimus, jonka käyttöönotto tapahtuu vuonna 2018 (EPNAs (EU) 575/2013, kohta 112).

Lyhyen aikavälin maksuvalmiusvaatimuksen tarkoituksena on kattaa 30 päivän ulos- ja sisäänvirtaavien likvidien varojen etenkin määrällinen epäsuhde (EPNAs (EU) 575/2013, art. 412). Vastaavasti pysyvän varainhankinnan vaatimuksella pyritään siihen, että pankeilla olisi oikeanlainen rahoitusrakenne. Tässä oikeanlaisella rahoitusrakenteella tarkoitetaan, että jos pankilla on paljon esimerkiksi huonosti likvideiksi varoiksi muunnettavia sijoitusinstrumentteja, vaaditaan pankeilta vastaavasti pitkäaikaista rahoitusta. Pysyvän varainhankinnan vaatimus kohdistuu tällaiseen rahoitusrakenteen varallisuuserien maturiteettisuhteeseen. (vrt. Vauhkonen 2010, 27.)

5.2 Johtopäätökset

Tutkielmasta voidaan nähdä selkeästi kolme näkökulmaa siihen, miten vakavaraisuus-, lisäpääoma- ja likviditeettivaatimukset vaikuttavat pankkitoimintaan: ensimmäinen liittyy pankkien koko rahaprosessiin, toinen vaatimusten täyttämisen vaikutuksiin ja seurannaisvaikutuksiin ja kolmas pankin päätöksentekoon. Rahaprosessilla tässä tarkoitetaan kaikkea pankkien omien varojen hallintaan viittaavia seikkoja sekä tilinpäätöksestä ilmeneviä varallisuuseriä. Seuraavassa tarkastellaan ensin vaikutuksia pankkien rahaprosessiin, sen jälkeen vaatimusten täyttämisen seurannaisvaikutuksia ja etenkin haastatteluissa esille tullutta näkemystä liittyen pankkien päätöksentekoon.

Vakavaraisuusvaatimusten osalta pankin täytyy huomioida oman pääoman ja riskipainotettujen saamisten suhde. Oman pääoman täytyy täyttää sille asetetut määrä- ja laatuvaatimukset. Kyseisen vakavaraisuussuhteen merkitystä korostavat lisäpääomavaatimukset, jotka vaativat pankeilta ydinpääomaa minimipääoman, kahdeksan prosentin, lisäksi. Mikäli uusia lisäpääomavaatimuksia asetetaan, vaatii se pankilta uudelleen kyseisen oman pääoman ja riskipainotettujen saatavien suhteen tarkastelua.

Merkittäviä rahaprosessiin vaikuttavia tekijöitä ovat myös likviditeettivaatimukset. Likvidejä varoja tulee olla salkussa vähintään vaadittu määrä, eli pankeilla tulee olla oikeanlainen rakenne ja maturiteetti likviditeettisalkkunsu varojen suhteen. Taulukossa 7 tarkastellaan näitä rahaprosessiin vaikuttavia tekijöitä.

Taulukko 7 Vakavaraisuus-, lisöpääoma- ja likviditeettivaatimukset, sekä niiden vaikutukset pankkien rahaprosessiin

Vakavaraisuusvaatimus	
<i>Oma pääoma</i>	Oltava tietty määrä tietyn tasoista omaa pääomaa (vähintään 8 prosenttia riskipainotetuista saamisista)
<i>Riskipainotetut saamiset</i>	Määrä oltava sellainen, että vähintään minimipääomavaatimus, kahdeksan prosenttia, täyttyy (Riskitaso huomioitava esimerkiksi luottoja myönnettäessä)
<i>Vähimmäisomavaraisuusvaatimus</i>	Vaatii ensisijaisen oman pääoman määrän olevan vähintään kolme prosenttia vastuiden kokonaismäärästä
Lisöpääomavaatimukset (suhteutettuna riskipainotteisiin saamisiin)	
<i>Kiinteä lisöpääomavaatimus</i>	Oltava ydinpääomaa 2,5 prosenttia
<i>Muuttuva lisöpääomavaatimus</i>	Jos asetetaan, oltava ydinpääomaa 0,0–2,5 prosenttia
<i>G-SII -vaatimus</i>	Ydinpääomaa, vaatimus 0,0–3,5 prosenttia
<i>O-SII -vaatimus</i>	Ydinpääomaa, vaatimus 0,0–2,0 prosenttia
<i>Järjestelmäriskivaatimus</i>	Ydinpääomaa, kansallisella päätöksellä maksimissaan viisi prosenttia.
Likviditeettivaatimukset	
<i>Maksuvalmiusvaatimukset</i>	Käteistä tai muita likvidejä varoja pitää olla niin, että sillä voidaan kattaa tietyin kriteerein arvioitu 30 päivän ulos- ja sisäänvirtauksen epätasapaino
<i>Pysyvän varainhankinnan vaatimus</i>	Vakaat rahoituslähteet Pitkäaikainen rahoitus Huomioitava pankin rahoituksen ja saamisten maturiteettieron tasaaminen

Kyseiset vaatimukset aiheuttavat myös niiden toteuttamiseen liittyviä seurannaisvaikutuksia. Nämä vaikutukset näkyvät etenkin myönnettyjen luottojen osalta. Luotoista saatetaan karsia riskipitoisimmat pois, jotta minimivakavaraisuusvaatimus ylittyy. Tällöin seurauksena ovat negatiiviset vaikutukset talouskasvuun etenkin jos osa hankkeista jää toteutumatta (Henkilö D).

Samalla tavalla vaatimusten täyttäminen voi vaikuttaa myönnettyjen luottojen marginaaleihin niitä nostavasti, mutta luottojen marginaaleihin koettiin olevan muitakin

vaikuttavia tekijöitä (Henkilö E, Vauhkonen ja Alhonsuo). Haastattelusta ilmeni, että vakavaraisemman pankin saama rahoitus saattaa olla edullisempaa, mutta sillä on usein myös paremmat edellytykset luottojen myöntämiseen (Alhonsuo). Taulukossa 8 on kuvattu kyseisten vaatimusten vaikutuksia ja niiden seurannaisvaikutuksia pankkitoimintaan.

Taulukko 8 Vakavaraisuus-, lisöpääoma- ja likviditeettivaatimusten vaikutuksia ja seurannaisvaikutuksia pankkitoimintaan

Vaatimukset	Vaikutuksia ja mahdollisia seurannaisvaikutuksia
Vakavaraisuusvaatimus	
<i>Oman pääoman vaatimukset</i>	Marginaalien nousu -> kalliimmat luotot
	Riskialttiiden luottojen karsiminen-> talouskasvun hidastuminen
	Vakavaraisemman pankin saaman rahoituksen hinta
	Vakavaraisemmilla pankeilla paremmat edellytykset luotonantoon
<i>Riskipainotetut saamiset</i>	Riskipitoisimpien luottojen karsiminen, jos tarkoituksena on parantaa vakavaraisuussuhdetta muuttamalla riskipainotettujen saamisten riskiä -> talouskasvun hidastuminen
	Laskentamallien ero -> eri menetelmää käyttäen eri vakavaraisuus
	Pienillä pankeilla ei ehkä ole resursseja IRB-mallin käyttöön
	Riskien tarkempi huomiointi
Lisöpääomavaatimukset	
<i>Kiinteä lisöpääomavaatimus</i>	Yksi lisöpääomavaatimus lisää -> "peruskauraa"
<i>Muuttuva lisöpääomavaatimus</i>	Jos asetetaan -> marginaalien nousu -> luottokannan kasvun hidastuminen -> talouden kasvun hidastuminen
<i>G-SII ja O-SII -vaatimukset</i>	Lisöpääomavaatimuksia (O-SII pankit julkaistaan vuonna 2015)
	G-SII -> lisävalvonta
	Status -> Mahdolliset suotuisat vaikutukset pankin saaman rahoituksen hintaan
	Too-big-too-fail -ilmiö siirtyy mahdollisesti toisaalle
<i>Järjestelmäriskivaatimus</i>	Epävarmuus (koskee myös muita vaatimuksia, joita ei vielä varmaksi tiedetä)
Likviditeettivaatimukset	
<i>Maksuvalmiusvaatimus</i>	Varojen pitäminen käteisenä tai vähätuottoisissa arvopapereissa -> aikaisempaan nähden huonompi "tuottavuus"
	Likviditeettisalkun oikea rakenne -> luottamuksen lisääntyminen
<i>Pysyvän varainhankinnan vaatimus</i>	Jos täytetään, mahdollinen markkina-argumentti -> mahdolliset suotuisat vaikutukset pankin saaman rahoituksen hintaan

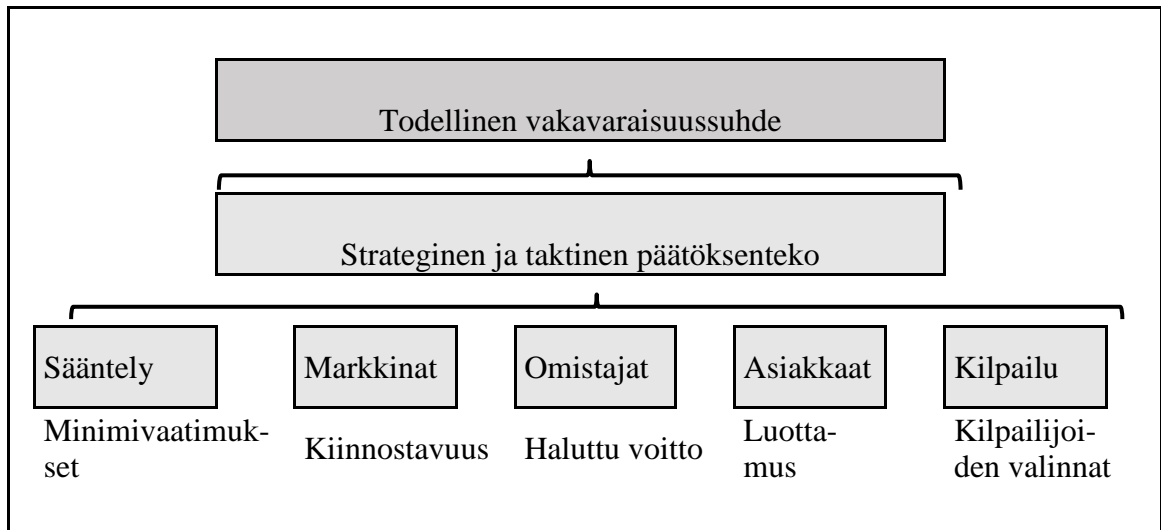
Taulukoista 7 ja 8 ilmenevien uusien lisöpääomavaatimusten asettaminen tarkoittaa, että pankin tulee saavuttaa suurempi vakavaraisuussuhde kuin mitä minimivaatimus vaatii. Pankki voi toteuttaa kyseiset lisöpääomavaatimukset muuttamalla riskipainotettujen saamisten riskipitoisuutta tai keräämällä tarvittava määrä ydinpääomaa samalla tavalla kuin pakollisen vakavaraisuusvaatimuksenkin toteuttamisessa (vrt. Henkilö E).

Tämä näkemys, jossa vakavaraisuussuhteeseen voi vaikuttaa laskentakaavan molemmiin puolin, vastaa Andersonin (2012, 8) näkemystä. Jos vakavaraisuussuhde toteutetaan riskipainotteisten saamisten riskipitoisuutta muuttamalla, saattaa se heijastua uudelleen luottojen myöntämiseen samalla tavalla kuin vakavaraisuuden vaatimusten täyttämisen osalta.

Taulukossa 8 on huomattava myös vaatimusten vaikutukset ”talouskasvun hidastumiseen”. Tämä näkemys lähestyy Allenin ym. (2012, 159) näkemystä. On kuitenkin todettava, että vaikka haastatteluissa ilmeni tämän kaltainen vaikutus, siihen on suhtauduttava kriittisesti. Etenkin Alhonsuo korosti haastattelussa, että sääntelyn kiristämisen tarkoituksena on turvata pidemmällä aikavälillä talouskasvua vähentämällä finanssikriisien todennäköisyyttä. Jos finanssikriisejä ei ole, talouden voidaan odottaa kasvavan tällöin nopeammin (Alhonsuo). Tämä Alhonsuon näkemys on hyvin lähellä Demirgüç-Kuntin ym. (2013, 1162) näkemystä, jonka mukaan vahvempi pääomarakenne on tärkeä systeemiriskin ehkäisemisessä.

Haastattelussa ilmeni myös, että vaatimusten seurauksena riski voi siirtyä toisaalle. Tällä näkemyksellä Kangasharju viittasi haastattelussa ”too-big-to-fail” -ilmiöön, joka saattaa olla siirtymässä hänen mukaan johdannaismarkkinoilla käytettyihin selvityskeskukseen. Haastattelussa Kangasharju pohti, onko tällaisen keskuksen kaatuminen jopa suurempi riski kuin pankin kaatuminen.

Edellä kuvattujen vaikutusten ja seurannaisvaikutusten lisäksi etenkin empiirisen osion haastatteluista ilmeni kolmas näkökulma vakavaraisuus-, lisöpääoma- ja likviditeettivaatimusten vaikutuksiin. Tämä näkökulma koskee pankkien päätöksentekoa. Taustalla tässä näkemyksessä ovat etenkin Suomen Pankin ekonomistien Hanna Westmanin ja Jukka Vauhkosen, sekä Finanssivalvonnan pääanalyytikko Sampo Alhonsuon haastatteluissa ilmenneet näkemykset kyseisten vaatimusten vaikutuksista pankkitoimintaan. Heidän näkemyksistään ja niistä johdettuja vaatimusten täyttämiseen vaikuttavia seikkoja havainnollistetaan kuviossa 7.

Kuvio 7 Pankin päätöksenteko vakavaraisuuden tason asettamisessa (mukaellen Westman, Vauhkonen & Alhonsuo)

Kun pankit täyttävät sääntelyn minimivaatimukset, on sen jälkeen pankin resurssien puitteissa niiden oma päätös mille tasolle vakavaraisuus asetetaan. Taustalla tässä päätöksessä vaikuttavat nykyinen sääntely ja jo tiedossa olevat, tulevat sääntelyvaatimukset. Pankit varautuvat tulossa oleviin sääntelyvaatimuksiin usein etukäteen markkinoiden vaatimuksesta, eikä yksikään pankki halua olla viimeinen joka täyttää vaatimukset. (vrt. Westman.) Toisaalta pankin päätöksentekoon vaikuttavat myös omistajien haluttu voittomäärä: miten paljon pankki haluaa kasvaa ja vastaavasti mikä on haluttu kannattavuustaso. Näillä tekijöillä on vaikutusta siihen, mikä on lopulta pankin vakavaraisuuden taso. (Alhonsuo)

Sääntelyn suhteen pankkien on myös seurattava asiakkaita ja kilpailijoiden päätöksiä. Pankkien tavoitteena on olla vakavarainen ja luotettava, mutta pankit kilpailevat vakavaraisuudessa myös muiden pankkien kanssa. (Alhonsuo.) Koska vakavaraisemman pankin saaman rahoituksen hinta saattaa olla edullisempaa (vrt. Vauhkonen), voidaan tämän perusteella päätellä saman vaikutuksen olevan myös kilpailijan saamaan rahoitukseen. Tällöin kilpailun voidaan todeta olevan yksi suuri vaikuttava tekijä pankkien vakavaraisuuden tason määräytymisessä.

Yhteenvedona näiden vakavaraisuus-, lisäpääoma- ja likviditeettivaatimusten vaikutuksista voidaan todeta että sääntelyllä todella on monia merkittäviä vaikutuksia pankki-toimintaan, mutta suurin osa vaikutuksista on nähtävillä vasta vuosikymmenten kuluttua. Seuraavassa arvioidaan vielä tutkielman luotettavuusnäkökulmaa ja tarkastellaan muutamaa tämän tutkielman tekemisen aikana tai tästä tutkielmasta esille nousseita jatkotutkimusmahdollisuuksia.

5.3 Tutkielman arviointi ja jatkotutkimusmahdollisuudet

Tämän tutkielman teoreettinen osio, luvut 2 ja 3, perustuu hyvin pitkälle Euroopan komission ja Bank of International Settlements:in eli BIS:in lähteisiin sekä EU:n vakavaraisuusasetukseen, -luottolaitosdirektiivin ja Suomen luottolaitoslakiin. Tutkijoiden ja asiantuntijoiden näkemyksillä luvuissa 2 ja 3 on havainnollistettu asiasta käytyä keskustelua ja jonkin verran myös aihetta koskevaa kritiikkiä. Luotettavuutta on pyritty korostamaan tuomalla sääntelyn virallinen näkökulma voimassa olevien säännösten mukaisesti. Huomioitava kuitenkin on, että tutkija on laskentatoimen- ja rahoituksen opiskelija, jolloin oikeustieteellinen näkökulma on tutkijalle vieraampi.

Luvun 4 empiirinen osio perustuu asiantuntijahaastatteluihin. Asiantuntijoita ja heidän taustojaan on tarkasteltu alaluvussa 1.4.2. Empiirisen osioon viitaten haastateltavien vahva ammattitaito ja osaaminen korostavat tutkielman argumenttien luotettavuutta. Tutkielman johtopäätökset perustuvat lukujen 2 ja 3 teoreettiseen taustaan, sekä luvun 4 empiiriseen osioon. Johtopäätösosio sisältää eniten tutkijan omaa subjektiivista näkemystä tutkielman argumentteihin. Koska johtopäätökset ovat aina subjektiivisia, voi olla, että haastatteluista tai koko tutkielmasta ilmenneistä asioista toinen tutkija korostaisi eri asioita. Subjektiivinen näkökulma on läsnä koko tutkielman ajan, sillä tutkija valitsee näkökulmat ja rakenteet, jolla hän asiaa tarkastelee.

Subjektiivisuus aiheuttaa tutkielmaan aina tulkinnanvaraisuutta. Tämä tutkielma on mahdollista toteuttaa myös uudelleen vastaavien haastatteluiden kautta. Koska haastatteluissa korostuvat haastateltavien omat näkemykset asioihin, eikä vain heidän edustamiensa organisaatioiden näkemykset, täytyisi haastattelut toteuttaa samoja haastateltavia käyttäen, jotta tulokset lähestyisivät tämän tutkielman tuloksia. Pankkien osalta tämä ei ole mahdollista, sillä he esiintyivät tässä anonyymeinä yhtä poikkeusta lukuun ottamatta. Tämä tarkoittaa toisaalta myös sitä, ettei tämä tutkielma välttämättä sisällä kaikkia vaikutuksia, joita kyseisistä sääntelyvaatimuksista on seurannut ja jotka ovat jo todettavissa, sillä joku toinen haastateltava olisi saattanut nähdä asiassa eri näkökulman.

Jatkotutkimusmahdollisuuksien osalta voidaan todeta, että tämän tutkielman eräs avoimeksi jäänyt kysymys olisi hyvä tarkastelun kohde. Tässä tutkielmassa kävi ilmi, että sääntelyssä on epävarmuustekijöitä. Tämän tutkielman perusteella ei kuitenkaan voida sanoa, mitä tämä epävarmuus tarkoittaa. Olisi hyvä selvittää, onko epävarmuus sama asia kuin oletus siitä, että jatkossa tulee mahdollisesti uusia vaatimuksia. Ja jos näin voidaan todeta, olisi hyvä tietää, mitä nämä uudet vaatimukset ja epävarmuus tarkoittavat pankeille.

Tutkielman aikana ilmeni myös, että saatavilla on hyvin vähän tietoa siitä, miten sääntely vaikuttaa erikokoisiin pankkeihin. Tärkeää olisi selvittää, mikä on sääntelyn merkitys, etenkin kun Suomessa toimivat suurimmat pankit, Nordea Pankki Suomi Oyj, OP Ryhmä ja Danske Bank Oyj, siirtyivät vuonna 2014 Euroopan keskuspankin valvon-

taan (Finanssivalvonta 2015b). Voisi olla asiallista selvittää, tuoko tämä valvojan vaihtuminen kilpailuetua tai -rasitteen kyseisille suurille pankeille ja onko tämä valvojamuutos vastaavanlainen status-kysymys kuin merkittäville pankeille asetettavat vaatimukset (G-SII ja O-SII), joihin tässä tutkielmassa viitattiin.

Osittain edelliseen pankkien kokonäkökulmaan viitaten, olisi hyvä tietää, mitä sääntely merkitsee alalle tuleville uusille toimijoille. Koska tässä tutkielmassa ilmeni, että sääntely koetaan monimutkaisena ja jossain määrin haastavana hallita, herätti tutkielma pohtimaan, onko uusille pankkialan toimijoille enää mahdollisuutta olemassa. Tätä näkökulmaa ei tässä tutkielmassa kuitenkaan tarkasteltu.

Lopuksi on todettava, että vaikka sääntelyä on kokonaisuudessaan paljon, on sen tarkoitus hyvä: alkujaan Basel III perustui siihen, että veronmaksajien ei tarvitsisi maksaa kustannuksia pankkien kaatumisista tai pelastamisista (vrt. G-20, 2011). Sääntely on kuitenkin herättänyt pohdinnan siitä, mitkä ovat sääntelyn kustannukset. Sääntelyn hinnan määrittäminen olisi merkityksellistä, jotta tietäisimme, onko sääntelyn vaikutukset toivotut eli toteutuuko esimerkiksi Virolaisen (2014) näkemys: ”*Pankkisääntelyn hyödyt ylittävät kustannukset*” vai edelliseen nähden lähes päinvastaisen näkemyksen esittäneen Kaperin (2013) näkemys: ”*Sääntelyn haitat uhkaavat kuitenkin ylittää niiden tuomat hyödyt*”. Se, mitkä ovat sääntelyn todelliset vaikutukset, voidaan nähdä vasta vuosikymmenten päästä. Tuolloin myös tämä tutkielma olisi hyvä toteuttaa uudelleen. Kuten Alhonsuo totesi haastattelussaan:

”sit jos huomataan, ett ei ollutkaan pankkikriisiä 25 vuoteen, niin sit voidaan sanoa, ett okei, varmaan nää oli siinä yks hyvä peruste et miksei oo ollu”

LÄHTEET

- Admati, Anat – Hellwig, Martin (2013a) *The bankers' new clothes: what's wrong with banking and what to do about it*. Princeton University Press.
- Admati, Anat – Hellwig, Martin (2013b) *The parade of the bankers' new clothes continues: 23 flawed claims debunked*. Princeton University Press.
- Akinci, Ozge – Queralto, Albert (2014) Banks, Capital Flows and Financial Crises. *Board of Governors of the Federal Reserve System International Finance Discussion Papers* N:o 1121 October 2014.
- Aktia Pankki Oyj (2015) Aktialle Finanssivalvonnan lupa käyttää IRBA-menetelmää vähittäisvastuiden laskentaan. *Pörssitiedote* 11.2.2015 klo 13.00.
- Alho, Eeva – Haajanen, Jyrki – Heikkinen, Päivi – Iivarinen, Timo – Kemppainen, Kari – Koponen, Risto – Laakkonen, Helinä – Myller, Marko – Palva, Marianne – Pesola, Jarmo – Putkuri, Hanna – Pylkkönen, Pertti – Savolainen, Eero – Snellman, Heli, – Taipalus, Katja – Timonen, Jouni – Vauhkonen, Jukka – Westman, Hanna (2011) Pankki- ja vakuutussektori, Toim. Suomen Pankki. *Euro ja Talous*, Vol 2, 15–27. <http://www.suomenpankki.fi/fi/julkaisut/euro_ja_talous/rahoitusjarjestelman_vakaus/documents/et_2_11_rahoitusjarjestelmanvakaus.pdf>, haettu 25.4.2015.
- Alhonsuo, Sampo, pääanalyytikko, Finanssivalvonta. Haastattelu 22.1.2015 klo 12–12:55.
- Alhonsuo, Sampo (2015) Rahoitusmarkkinat ja instituutiot. Luennot 4.–5.2.2015 Jyväskylän yliopistossa kurssilla ”KTTP330”. Luennoitsijana Finanssivalvonnan pääanalyytikko Sampo Alhonsuo.
- Allen, Bill – Chan, Ka Kei – Milne, Alistair – Thomas, Steve (2012) Basel III: Is the cure worse than the disease? *International Review of Financial Analysis*, Vol 25. 159–166.
- Allen, Franklin – Carletti, Elena (2008) The Roles of Banks in Financial Systems. <<http://finance.wharton.upenn.edu/~allenf/download/Vita/Allen-Carletti-Oxford-Handbook-210308.pdf>>, haettu 31.12.2014.

- Anderson, Jeremy (2012) Rohkeasti uudistuvat pankit menestyvät. *KPMG asiakaslehti 1/2012*, 8–9. <<http://www.kpmg.com/FI/fi/Ajankohtaista/Uutisia-ja-julkaisuja/Asiakaslehdet/Documents/View-Asiakaslehti-1-2012.PDF>>, haettu 15.3.2015.
- Balthazar, Laurent (2006) From Basel 1 to Basel 3: The integration of state-of-the-art risk modeling in banking regulation, toim.. *Palgrave Macmillan*. New York. <<http://219.219.191.244:1980/upload/jinrong/201103/1-3.pdf>>, haettu 28.3.2015.
- Basel III uudistaa pankkisektorin* (2012) KPMG:n asiakaslehden julkaisu 1/2012, 18–19. <<http://www.kpmg.com/FI/fi/Ajankohtaista/Uutisia-ja-julkaisuja/Asiakaslehdet/Documents/View-Asiakaslehti-1-2012.PDF>>, haettu 13.3.2015.
- Bédard, Jean – Gerdon, Yves (2004) Qualitative research on accounting: some thoughts on what occurs behind the scene. Teoksessa: *The real life guide to accounting research: A behind-the-scenes view of using qualitative research methods*, toim. Christopher Humphrey ja Bill Lee. 191–206. Elsevier Ltd. San Diego.
- Benston George J. – Kaufman George G. (1996) The appropriate role of bank regulation. *The economic journal*. Vol. 106, 688–697.
- Berger, Allen N. – Bowman Christa H. S. (2009) Bank liquidity creation. Toim. *Oxford university press on behalf of the society for financial studies* <<http://faculty.weatherhead.case.edu/bowman/downloads/BergerBowmanBankLiquidityCreationRFSforthc.pdf>>, haettu 25.3.2015.
- Bernanke, Ben S. (2010) Monetary policy and the housing bubble. *Board of Governors of the Federal Reserve System at the annual meeting of the American Economic Association Atlanta, Georgia. Puhe.* 3.1.2010. <<http://www.federalreserve.gov/newsevents/speech/bernanke20100103a.pdf>>, haettu 28.3.2015.
- Bessis, Joël (2010) Risk management in banking. John Wiley & Sons Ltd. United Kingdom.

- BIS (1988/1998) International convergence of capital measurement and capital standards. *Bank for International Settlements, BIS*. <<http://www.bis.org/publ/bcbsc111.pdf>>, haettu 13.1.2015.
- BIS (2006) International convergence of capital measurement and capital standards. *Bank for International Settlements, BIS*. <<http://www.bis.org/publ/bcbs128.pdf>>, haettu 16.3.2015.
- BIS (2008) Principles for sound liquidity risk management and supervision. *Bank for International Settlements, BIS*. <<http://www.bis.org/publ/bcbs144.pdf>>, haettu 26.3.2015.
- BIS (2010a) Group of governors and heads of supervision announces higher global minimum capital standards. *Press release 12.9.2010. Bank for International Settlements, BIS*. <<http://www.bis.org/press/p100912.pdf>>, haettu 15.11.2014.
- BIS (2010b) Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems. *Bank for International Settlements, BIS*. <<http://www.bis.org/publ/bcbs189.pdf>>, haettu 24.3.2015.
- BIS (2010c) The Basel Committee's response to the financial crisis: report to the G20. *Bank for International Settlements, BIS*. <<https://www.bis.org/publ/bcbs179.pdf>>, haettu 25.3.2015.
- BIS (2010d) Revisions to the Basel II market risk framework. *Bank for International Settlements, BIS*. <<http://www.bis.org/publ/bcbs193.pdf>>, haettu 10.4.2015.
- BIS (2013) Basel III: the liquidity coverage ratio and liquidity risk monitoring tools. *Bank for International Settlements, BIS*. <<http://www.bis.org/publ/bcbs238.pdf>>, haettu 26.3.2015.
- BIS (2014a) Basel III leverage ratio framework and disclosure requirements. *Bank for International Settlements, BIS*. <<http://www.bis.org/publ/bcbs270.pdf>>, haettu 23.3.2015.
- BIS (2014b) Basel III: The net stable funding ratio. *Consultative Document. Bank for International Settlements, BIS*. <<http://www.bis.org/bcbs/publ/d295.pdf>>, haettu 26.3.2015.

- Blum, Jürg M. (2008) Why 'Basel II' may need a leverage ratio restriction. *Journal of Banking and Finance*, Vol 32 (8), 1699–1707.
- Blundell-Wignall, Adrian – Atkinson, Paul (2010) Thinking beyond Basel III: necessary solutions for capital and liquidity. *OECD Journal: Financial Market Trends*, Vol 2010 (1), 9–33.
- Blundell-Wignall, Adrian – Atkinson, Paul – Lee, Se Hoon (2008) The current financial crisis: causes and policy issues. *OECD Journal: Financial Market Trends*.
- Cannata, Francesco – Quagliariello, Mario (2009) The role of Basel II in the subprime financial crisis: guilty or not guilty? *Carefin working papers*. Vol 3. <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1330417>, haettu 28.3.2015.
- Carney, Mark (2014) 'Too big to fail' bank rules unveiled by global regulators. *BBC:n haastattelu 10.11.2014*. <<http://www.bbc.com/news/business-29982181>>, haettu 24.11.2014.
- De Lasorière, Jacques (2009) The High level group on financial supervision in the EU. Report. 25.2.2009. <http://ec.europa.eu/finance/general-policy/docs/de_larosiere_report_en.pdf>, haettu 25.3.2015.
- Demirguc-Kunt, Asli – Detragiache, Enrica – Merrouche, Quarda (2013) Bank Capital: Lessons from the Financial Crisis. *Journal of Money, Credit and Banking*, Vol 45 (6), 1147–1165.
- Dewatripont, Mathias – Tirole, Jean (2012) Macroeconomic shocks and banking regulation. <http://idei.fr/doc/by/tirole/macroschocks_sept7.pdf>, haettu 27.3.2015.
- Dowd, Kevin (2005) Measuring market risk. John Wiley & Sons Ltd, England.
- Drehmann, Mathias – Gambacorta, Leonardo (2012) The effects of countercyclical capital buffers on bank lending. *Applied Economics Letters*, Vol 19 (7), 603–608.
- EBA (2014) Second report on impact assessment for liquidity measures under Article 509(1) of the CRR. *European banking authority, EBA. Report 23.12.2014*.

- Euroopan komissio (2011) Tiivistelmä vaikutusten arvioinnista. *Komission yksiköiden valmisteluasiakirja* 950.
<http://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/sec/2011/0950/ COM_SEC%282011%290950_FI.pdf>, haettu 10.3.2015.
- Euroopan komissio (2014a) Economic review of the financial regulation agenda. *Comission staff working document* 158.
<http://ec.europa.eu/internal_market/finances/docs/general/20140515-erfra-working-document_en.pdf>, haettu 28.3.2015.
- Euroopan komissio (2014b). EU:n vastaus finanssikriisiin.
<http://ec.europa.eu/economy_finance/explained/the_financial_and_economic_crisis/responding_to_the_financial_crisis/index_fi.htm>, haettu 20.3.2015.
- Eurooppa-neuvosto (2015) Pankkialan pääomavaatimukset.
<<http://www.consilium.europa.eu/fi/policies/banking-union/single-rulebook/capital-requirements/>>, haettu 16.3.2015.
- Finanssivalvonta (2009) Pankki- ja vakuutussektorien vakavaraisuus.
<http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Tiedotteet/Analyysit_tutkimukset/Documents/Pankki_ja_vakuutussektorien_vakavaraisuus.pdf>, haettu 8.4.2015.
- Finanssivalvonta (2011a) Basel III tiedotustilaisuus
<http://www.finanssivalvonta.fi/fi/tiedotteet/esitelmat/documents/basel_iii_tiedotustilaisuus_13042011.pdf>, haettu 16.3.2015.
- Finanssivalvonta (2011b) Basel III -vakavaraisuussäännösten uudistuksen vaikutuksia. <http://www.finanssivalvonta.fi/fi/tiedotteet/esitelmat/documents/basel_iii_vakavaraisuussaannoston_uudistus.pdf>, haettu 31.3.2015.
- Finanssivalvonta (2013) Tiedotustilaisuus CRD IV-paketista.
<http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Tiedotteet/Esitelmat/Documents/Tiedotustilaisuus_CRD_IV_paketista_03102013.pdf>, haettu 17.11.2014.
- Finanssivalvonta (2014a) CRD IV -paketti
<<http://www.finanssivalvonta.fi/fi/saantely/saantelyhankkeet/crd4/Pages/Default.aspx>>, haettu 16.11.2014.

- Finanssivalvonta (2014b) Finanssivalvonnan kansainvälisen yhteistyön periaatteet. <http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Fiva/kansainvalisen_yhteistyon_periaatteet/Pages/Default.aspx>, haettu 10.11.2014.
- Finanssivalvonta (2014c) Tietoa Finanssivalvonnasta. <<http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Fiva/Pages/Default.aspx>>, haettu 10.3.2015.
- Finanssivalvonta (2014d) Euroopan yhteinen pankkivalvonta: mikä muuttuu Suomessa? <http://www.euro.fi/uploads/misc-files/Studia_monetaria_Tuominen_kevut_2014.pdf>, haettu 30.3.2015.
- Finanssivalvonta (2015a) Finanssivalvonnan johtokunnan päätös makrovakausvälineistä. 16.3.2015. <http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Tiedotteet/Lehdistotiedotteet/Documents/Makrovakausvalinepaatos_160315.pdf>, haettu 24.3.2015.
- Finanssivalvonta (2015b) Yhteinen pankkivalvontamekanismi. <<http://www.finanssivalvonta.fi/fi/EU-valvonta/SSM/Pages/Default.aspx>>, haettu 23.4.2015.
- FSB (2014) 2014 Update of list of global systemically important banks (G-SIBs) 6.11.2014. *Financial Stability Board, FSB*. <<http://www.financialstabilityboard.org/2014/11/2014-update-of-list-of-global-systemically-important-banks/>>, haettu 2.4.2015.
- G-20, 2011. Cannes, Summit final declaration "building our common future: renewed collective action for the benefit of all". *Ministry of foreign affairs of Japan*. <http://www.mofa.go.jp/policy/economy/g20_summit/2011/declaration.html>, haettu 17.11.2014.
- Gobat, Jeanne –Yanase, Mamoru – Maloney, Joseph (2014) The Net Stable Funding Ratio: Impact and Issues for Consideration. *IMF Working paper*. WP/14/106. <<http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2014/wp14106.pdf>>, haettu 27.3.2015.

- Goodhart, Charles (2010) The Future of finance and the theory that underpins it. Kpl 5. How should we regulate the financial sector? *The Future of Finance: The LSE Report, London School of Economics and Political Science*. <<https://harr123et.files.wordpress.com/2010/07/futureoffinance-chapter51.pdf>>, haettu 27.3.2015.
- Halme, Liisa (1996) Pankkisääntelyn teoria ja normit, oikeudellinen näkökulma. *Suomen pankin keskustelualoitteita*. 25.11.1996. <[file:///C:/Users/Omistaja/Downloads/78138%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Omistaja/Downloads/78138%20(1).pdf)>, haettu 19.3.2015.
- Hayes, Treasa – Mattimoe, Ruth (2004) To tape or not to tape. Teoksessa: *The real life guide to accounting research: A Behind-the-scenes view of using qualitative research method*, toim. Christopher Humphrey – Bill Lee, 359–372. Elsevier Ltd, San Diego.
- Hellwig, Martin (2010) Capital Regulation after the Crisis: Business as Usual? *Preprints for the Max Planck Institute for Research on Collective Goods*, Bonn 2010/31.
- Henkilö A, Pankki 1. Haastattelu 19.12.2014 klo 13:00–14:10 Helsingissä
- Henkilö B, Pankki 1. Haastattelu 19.12.2014 klo 13:00–14:10 Helsingissä.
- Henkilö C, Pankki 1. Haastattelu 19.12.2014 klo 13:00–14:10 Helsingissä.
- Henkilö D, Pankki 2. Haastattelu 3.1.2015 klo 13:00–14:00 Helsingissä.
- Henkilö E, Pankki 3. Haastattelu 8.1.2015 klo 10:00–11:00 Helsingissä.
- Henkilö F, Pankki 3. Haastattelu 8.1.2015 klo 10:00–11:00 Helsingissä
- Hirsjärvi, Sirkka – Hurme, Helena (1979) Teemahaastattelu. Tammerpaino Oy, Tampere.
- Horton, Joanne – Macve, Richard – Struyven, Geert (2004) Qualitative research: experiences in using semi-structured interviews. Teoksessa: *The real life guide to accounting research: A Behind-the-scenes view of using qualitative research method*, toim. Christopher Humphrey – Bill Lee, 339–358. Elsevier Ltd, San Diego.

Ibáñez-Hernández, Francisco J. – Peña-Cerezo, Miguel Á. – Araujo, Andrés (2015) *Applied Economics Letters*, Vol 22 (5), 385–390.

IMF (2010) Impact of regulatory reforms on large and complex financial institutions. *IMF (International Monetary fund) staff position note november 3, 2010*. <<https://www.imf.org/external/pubs/ft/spn/2010/spn1016.pdf>>, haettu 20.3.2015.

Jablecki, Juliusz (2009)

The impact of Basel I capital requirements on bank behavior and the efficacy of monetary policy. *International Journal of Economic Sciences and Applied Research*, issue 1/2009, 16–35.

Jokivuolle, Esa (2013) Tervettä järkeä pankkien pääomarakenteeseen. *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 109, 220–422.

Jokivuolle, Esa – Kauko, Karlo (2001) The New Basel Accord: some potential implications of the new standards for credit risk. <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=318140>, haettu 27.3.2015.

Jones, David (2000) Emerging problems with the Basel Capital Accord: Regulatory capital arbitrage and related issues. *Journal of Banking and finance*. Vol 24. 35–58.

Jorion, Philippe (2001) Value at risk: the new benchmark for managing financial risk. McGraw-Hill. United States of America.

Kangasharju, Aki, pääekonomisti, Nordea Pankki Suomi Oyj. Haastattelu joulutammikuussa 2014–2015⁴⁶ Helsingissä, Satamaradankadulla. Haastattelun kesto noin 1 h.

Kasanen, Eero – Lukka, Kari – Siitonen, Arto (1991) Konstruktiivinen tutkimusote lii-
ketaloustieteessä. *Liiketaloudellinen aikakauskirja*, Vol 40 (3), 299–327.

⁴⁶ Aki Kangasharju on yksi empiirisen osion haastateltavista. Hän esiintyy pieneltä osin nimellään, mutta suurimmaksi osaksi häneen viitataan jollain kirjaimella A–F. Anonyymydestä johtuen tässä ei viitata tarkemmin aikatauluun. Lähdeluettelossa haastateltavat löytyvät nimillä Henkilö A–F.

- Kashyap, Anil K. – Stein, Jeremy C. – Hanson, Samuel (2010) An Analysis of the Impact of “Substantially Heightened” Capital Requirements on Large Financial Institutions. <<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.361.533&rep=rep1&type=pdf>>, haettu 1.4.2015.
- Kaperi, Ari (2013) Nordea: Pankkisääntelyn hintalappu on hemmetin iso. *Kauppalehti* 10.3.2013. <<http://www.kauppalehti.fi/uutiset/nordea-pankkisaantelyn-hintalappu-on-hemmetin-iso/dNW7MeS8>>, haettu 12.4.2015.
- Kauppalehti, 2.10.2014. *Pankkisääntelyn hinta yli 100 miljardia*. Vol 189, 6–7.
- Kiema, Ilkka – Jokivuolle, Esa (2011) *Leverage ratio requirement, credit allocation and bank stability*. Bank of Finland research discussion papers 10/2011. <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1846571>, haettu 23.4.2015.
- Kiema, Ilkka – Jokivuolle, Esa (2014) Does a leverage ratio requirement increase bank stability? *Journal of Banking & Finance* Vol 39, 240–254.
- King, Michael R. The Basel III net stable funding ratio and bank net interest margins. *Journal of Banking and Finance*, Vol 37 (11), 4144–4156.
- Kinnunen, Juha – Laitinen, Erkki K. – Laitinen, Teija – Leppiniemi, Jarmo – Puttonen, Vesa (2007) *Avain laskentatoimeen ja rahoitukseen*. Otavan kirjapaino Oy. Keuruu.
- Kiviniemi, Kari (2010) Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa: *Ikkunoita tutkimusmetodeihin*, toim. Juhani Aaltola – Raine Valli. 3. uud. p. 70–85. WS Bookwell Oy, Juva.
- Knüpher, Samuli – Puttonen, Vesa (2011) *Moderni rahoitus*. Bookwell Oy. Juva.
- Kontkanen Erkki (2008) *Pankkitoiminnan käsikirja*. 2. uud. p. Bookwell Oy. Jyväskylä.
- Kontkanen, Erkki (2011) *Pankkitoiminnan käsikirja*. 3. uud. p. Bookwell Oy. Jyväskylä.

- Kosonen, Suvi – Kangasharju, Aki (2013) Pankkisääntelyn vaikutukset. *Nordea Markets* 10.4.2013. <<https://nexus.nordea.com/#/article/1486>>, haettu 02.1.2015.
- Liikanen, Erkki (2012) High-level expert group on reforming the structure of the EU banking sector. *Final report*. 2.10.2012. <http://ec.europa.eu/internal_market/bank/docs/high-level_expert_group/report_en.pdf>, haettu 25.3.2015.
- Liikanen, Erkki (2014) Pääjohtaja Erkki Liikanen: Rahoitusmarkkinat; markkinoiden ja sääntelyn tasapainosta 1980-luvulta finanssikriisin jälkeisiin uudistuksiin. *Luennot Helsingin yliopistossa* 27.2.2014. <http://www.suomenpankki.fi/fi/suomen_pankki/ajankohtaista/puheet/pages/140227_el_puhe.aspx>, haettu 28.3.2015.
- Lukka, Kari (1986) Taloustieteen metodologiset suuntaukset: Liiketaloustieteen ja kansantaloustieteen vertailu, *Liiketaloudellinen aikakauskirja* Vol 35 (2), 130–149.
- McAleer, Michael – Jiménez-Martín, Juan-Ángel – Pérez-Amaral, Teodosio (2009) Has the Basel II accord encouraged risk management during the 2008-09 financial crisis? <<http://ssrn.com/abstract=1397239> >, haettu 28.3.2015.
- Merton, Robert C. (1949) On sociological theories of the middle range. <<http://www.csun.edu/~snk1966/Robert%20K%20Merton%20-%20On%20Sociological%20Theories%20of%20the%20Middle%20Range.pdf>>, haettu 20.4.2015.
- Merton, Robert C. (1995) Financial innovation and the management and regulation of financial institutions. *Journal of Banking & Finance*. Vol. 19 (3-4), 461–481.
- Moosa, Imad A. (2010) Basel II as a casualty of the global financial crisis. *Journal of Banking Regulation*. Vol 11, 95–114.
- Morden, Tony (2007) Principles of strategic management. Ashgate Publishing Limited. Hampshire. England.

- Nordea Pankki Suomi Oyj (2013). Aki Kangasharju nimitetty Nordean pääekonomistiksi. <<http://newsroom.nordea.com/fi/2013/10/04/aki-kangasharju-nimitetty-nordean-paaekonomistiksi/>> haettu 20.4.2015.
- OECD (2015a) The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) <<http://www.oecd.org/about/>>, haettu 22.4.2015.
- OECD (2015b) List of OECD Member countries - Ratification of the Convention on the OECD <<http://www.oecd.org/about/membersandpartners/list-oecd-member-countries.htm>>, haettu 22.4.2015.
- OECD and the G20. G20 members. <<http://www.oecd.org/g20/g20-members.htm>>, haettu 27.3.2015.
- Peura, Samu (2014) Pankkitoiminnan harkinnanvaraiset pääomavaateet. *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 1/2014. <<http://www.taloustieteellinenyhdistys.fi/kansantaloudellinen-aikakauskirja-12014/>>, haettu 12.1.2015.
- Putkuri, Hanna – Vauhkonen, Jukka (2012) Kotitalouksien velkaantumiseen ja asunto-markkinoiden kehitykseen vaikuttaminen: makrovakaustyökalut, toim. Suomen Pankki. <http://www.suomenpankki.fi/fi/julkaisut/selvitykset_ja_raportit/bof_online/Documents/BoF_Online_03_2012.pdf>, haettu 20.3.2015.
- Robson, Colin (2001) *Käytännön arvioinnin perusteet* (alkuteos Small-scale evaluation 2000, käännös Lindqvist, Tuija – Maaniittu, Maisa – Niemi, Eila – Paasio, Petteri –Paija, Leea) Tammer-Paino Oy, Tampere.
- Salmi, Ilari (2006) Mitä tilinpäätös kertoo? Edita Prima Oy.
- Scapens, Robert W. (2004) Doing case study research. Teoksessa: *The real life guide to accounting research: A behind-the-scenes view of using qualitative research methods*, toim. Christopher Humphrey ja Bill Lee. 257–279. Elsevier Ltd. San Diego.
- Suomen Pankki (2014a) Yhteinen pankkivalvontamekanismi <http://www.suomenpankki.fi/fi/suomen_pankki/ajankohtaista/muut_uutiset/pages/uutinen_140425.aspx>, haettu 29.9.2014.

Suomen Pankki (2014b) Suomen Pankki
 <http://www.suomenpankki.fi/fi/suomen_pankki/Pages/default.aspx>, haettu 10.3.2015.

Sutton, Robert I. – Staw, Barry M. (1995) What theory is not? *Administrative Science Quarterly*, Vol 40, 371–384.

Stenfors, Susanne – Tikka, Marja – Haapaniemi, Ossi (1995) Rahoitusinstrumentit – kirjanpito-, tilinpäätös ja verotuskäytäntö. WSOY. Porvoo.

Tiittula, Liisa – Ruusu vuori, Johanna (2014) Haastattelu tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. 3. uud. p. Hansaprint Oy, Vantaa.

Tilastokeskus (2015) Rahoitus ja vakuutus
 <http://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_rahoytysmarkkinat.html>, haettu 26.4.2015.

Tomperi, Soile (2003) Käytännön kirjanpito. Edita Prima Oy. Helsinki.

Valtiovarainministeriö (2012) Finanssimarkkinoiden makrotaloudellisten vaikutusten sääntely ja valvonta. *Makrovalvontatyöryhmän väliraportti*.
 <http://www.2014.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/01_julkaisut/08_muut_julkaisut/20120531Finans/Finanssimarkkinoiden_makrotaloudellisten.pdf>, haettu 9.4.2015.

Van Roy, Patric (2005) The impact of the 1988 Basel Accord on banks' capital ratios and credit risk-taking: an international study.
 <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=497264> , haettu 28.3.2015.

Vauhkonen, Jukka (2010) Basel III -uudistus parantaa pankkien riskinkantokykyä. *Euro ja talous*, Vol 3, 21–30.
 <http://www.suomenpankki.fi/fi/julkaisut/euro_ja_talous/euro_ja_talous_vanhk/Dokuments/ET_3-2010.pdf>, haettu 25.3.2015.

Vauhkonen, Jukka, vanhempi ekonomisti vakauseräpolitiikkatoimistossa, Suomen Pankki. Haastattelu 22.1.2015 klo 9:45–10:50.

- Vauhkonen, Jukka – Westman, Hanna (2013) Suomessa luotava valmiudet asettaa pankeille systeemisiä lisäpääomavaatimuksia. *Euro ja Talous* 2/2013. <http://www.suomenpankki.fi/fi/julkaisut/euro_ja_talous/rahoitusjarjestelman_vakaus/Documents/ET213.pdf>, haettu 22.2.2015.
- Virolainen, Kimmo (2014) Pankkisääntelyn hyödyt ylittävät kustannukset. *Kauppalehti* 7.10.2014.
- VVM (2014) Peruskorko laskee 0,25 prosenttiin. *Valtiovarainministeriö*. <http://vm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/peruskorko-laskee-0-25-prosenttiin>, haettu 26.4.2015.
- Wahlroos, Björn (2014) Seminaari 'The Flying Finn or the Dying Finn' 12.2.2014 Hanken kauppakorkeakoulussa. Taloussanomat 14.2.2014. *Wahlroosin varoitte-
lut pätevät vain osin*. <<http://www.taloussanomat.fi/rahoitus/2014/02/14/wahlroosin-varoitte-lut-patevat-vain-osin/20142281/12>>, haettu 15.3.2015.
- Wahlroos, Björn (2015) *Seminaari Svenska handelshögskolanin järjestämässä Hanken Business Forumissa. Paneelikeskustelu* 5.2.2015. Talouselämä 6.2.2015. <<http://www.talouselama.fi/uutiset/wahlroos+pankkisaantely+pitaa+vanhat+pankkiirit+paksuina/a2291292>>, haettu 12.4.2015.
- White, William R. (2008) Past financial crises, the current financial turmoil, and the need for a new macrofinancial stability framework. *Journal of financial stability*. Vol 4. 307–312.
- Westman, Hanna, vanhempi ekonomisti vakauspolitiikkatoimistossa, Suomen Pankki. Haastattelu 22.1.2015 klo 9:45–10:50.